

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง ข่ายใยชีวิตของชุมชน : กรณีศึกษาแบบแผนสัมพันธภาพที่เอื้อต่อการพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชน ตำบลบางเจ้าฉ่า อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง ผู้วิจัยต้องการศึกษาให้เห็นถึงแบบแผนสัมพันธภาพของกลุ่มในเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า โดยพิจารณาจากปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความเข้าใจองค์ประกอบที่สำคัญซึ่งเป็นรากฐานความร่วมมือที่ดีของคนในชุมชน และเข้าใจแบบแผนสัมพันธภาพของกลุ่มต่างๆที่เกี่ยวข้องกัน โดยเฉพาะในด้านแบบแผนสัมพันธภาพของกลุ่มคนในชุมชน ที่ก่อให้เกิดความร่วมมือกันในการพัฒนาชุมชน ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาโดยรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิจากแหล่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ร่วมกับการศึกษาข้อมูลจากปรากฏการณ์จริงที่ได้จากการรวบรวมด้วยวิธีการประชุมแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์เจาะลึก และการสังเกตการณ์ ประกอบกับการประมวลผลและวิเคราะห์ตีความควบคู่กันไปในช่วงเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในบทนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 บริบทชุมชน ประกอบด้วย สภาพภายในชุมชน ได้แก่ ทรัพยากรและธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม การติดต่อสื่อสาร การคมนาคม ประชากร การตั้งถิ่นฐาน ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ ลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชน และผู้นำในชุมชน นอกจากนี้ยังรวมถึงการที่ชุมชนติดต่อสัมพันธ์กับภายนอกชุมชน ทั้งในระดับนโยบาย ระดับหน่วยงาน และการได้รับการยอมรับจากองค์กรภายนอก

ส่วนที่ 2 แบบแผนสัมพันธภาพของกลุ่มในเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า อำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง

2.1 แบบแผนสัมพันธภาพภายในกลุ่ม ประกอบด้วย แกนนำหรือผู้นำกลุ่ม ความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่ม ลักษณะของบุคคล การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความถี่และระยะเวลาของความสัมพันธ์ พัฒนาการของกลุ่ม เป้าหมายและความต้องการของกลุ่ม

2.2 แบบแผนสัมพันธภาพระหว่างกลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มที่เข้าร่วม ผลประโยชน์ร่วม และการพัฒนาความร่วมมือ

2.3 แบบแผนสัมพันธ์ภาพระหว่างกลุ่มกับแม่ข่าย ประกอบด้วย การวางกฎระเบียบร่วมกันในหมู่สมาชิกเครือข่าย การกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ การจัดทำแผนปฏิบัติงาน การเรียนรู้ และการตัดสินใจ และการประเมินผลการปฏิบัติงาน

ส่วนที่ 3 ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า

3.1 ปัจจัยแวดล้อม

3.1.1 ปัจจัยภายในชุมชน (บริบทชุมชน)

3.1.2 ปัจจัยภายนอกชุมชน

3.2 แบบแผนสัมพันธ์ภาพภายในเครือข่ายองค์กรชุมชน

3.2.1 แบบแผนสัมพันธ์ภาพภายในกลุ่ม

3.2.2 แบบแผนสัมพันธ์ภาพระหว่างกลุ่ม

3.2.3 แบบแผนสัมพันธ์ภาพระหว่างกลุ่มกับแม่ข่าย

3.3 การพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า

ส่วนที่ 1 บริบทชุมชน

คำขวัญของตำบลบางเจ้าฉ่า “ส่งเสริมหัตถกรรม อนุรักษ์ภูมิปัญญา แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม”

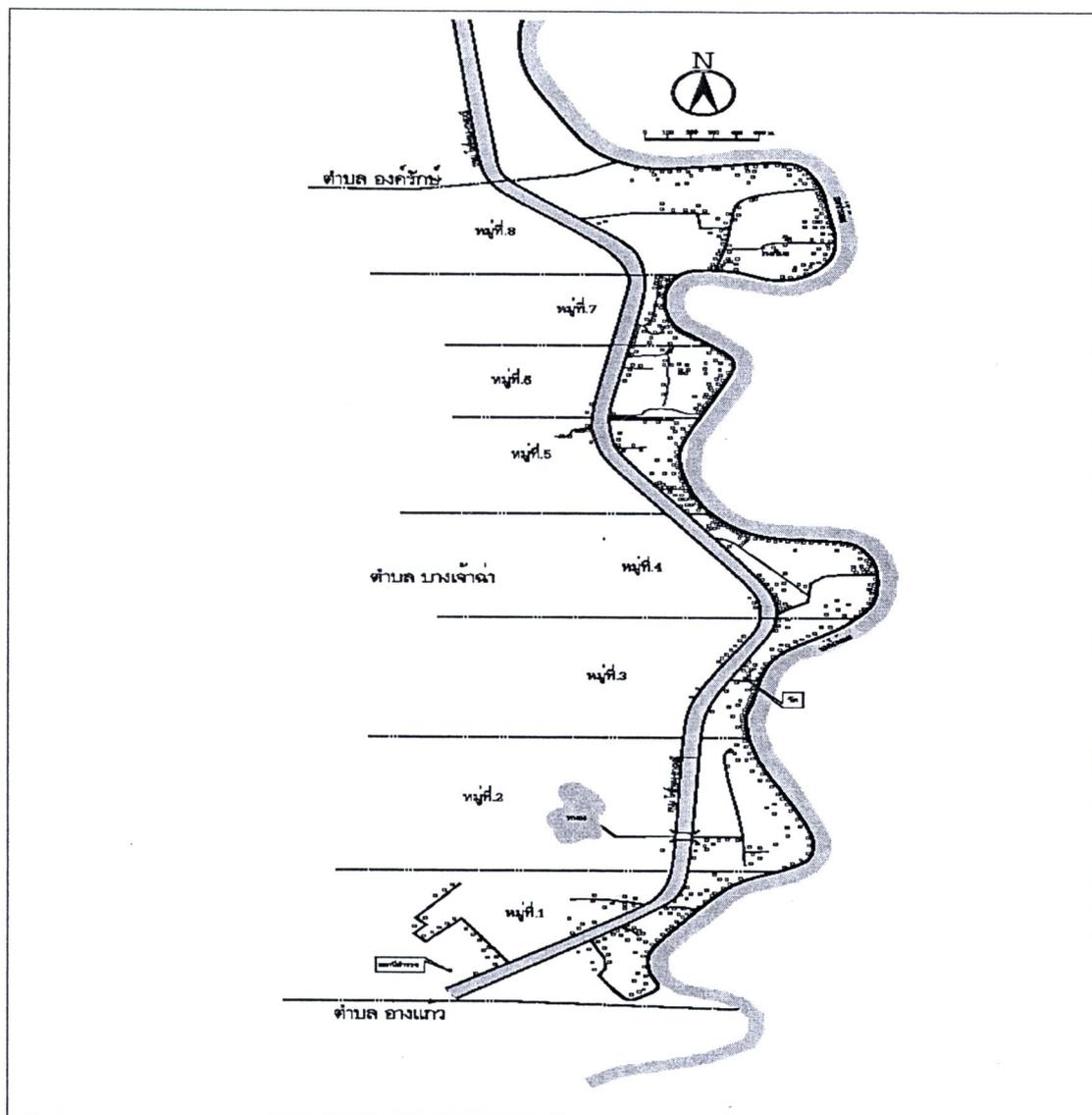
1. ประวัติความเป็นมาของชุมชน

1.1 ตำแหน่งที่ตั้งของชุมชน

บางเจ้าฉ่าเป็นตำบลที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอโพธิ์ทอง จังหวัดอ่างทอง ห่างจากที่ว่าการอำเภอประมาณ 9 กิโลเมตร นับว่าเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้เมืองมาก จึงส่งผลให้ชุมชนมีลักษณะหลายประการที่โน้มไปทางความเป็นเมือง ได้แก่ ความสะดวกสบายในการคมนาคม เนื่องจากมีถนนผ่านโดยรอบ มีคลองชลประทาน ไฟฟ้า น้ำประปา โทรศัพท์ เป็นต้น ขณะเดียวกันก็ยังคงมีความเป็นชนบทซึ่งเห็นได้จากลักษณะบ้านเรือนส่วนใหญ่ที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำน้อย

บางเจ้าฉ่าประกอบไปด้วย 8 หมู่บ้านตั้งเรียงรายอยู่ริมฝั่งขวาของแม่น้ำน้อย ซึ่งเป็นลำน้ำสาขาที่แยกออกมาจากแม่น้ำเจ้าพระยา สภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่ม อาณาเขตตำบลบางเจ้าฉ่าติดต่อกับพื้นที่อื่นๆ ดังนี้ (แสดงในภาพที่ 4.1)

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ ต. องค์กรักษ์ อ. โพธิ์ทอง จ. อ่างทอง
ทิศใต้	ติดต่อกับ ต. อ่างแก้ว อ. โพธิ์ทอง จ. อ่างทอง

ภาพที่ 4.2 แสดงที่ตั้งของหมู่บ้านในตำบลบางเจ้าฉ่า

1.2 ความเป็นมาของชุมชนบางเจ้าฉ่า

ประวัติความเป็นมาของชุมชนบางเจ้าฉ่ารวบรวมจากเอกสารเผยแพร่ของชุมชน และจากการบอกเล่าของผู้อาวุโสในชุมชน เช่น ลุงสนธิ เขียวหวาน และลุงบุญช่วย สมบุญ และชาวบ้านคนอื่นๆ ไข้บอกเล่านักท่องเที่ยวและคนนอกชุมชน สรุปได้ว่าตำบลบางเจ้าฉ่าเป็นชุมชนที่มีมาตั้งแต่ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ซึ่งชาวบ้านได้เคยร่วมกับชาวแขวงเมืองวิเศษชัยชาญ และชาวบางระจัน สู้รบกับทหารพม่า ณ บ้านบางระจัน โดยมีนายฉ่าเป็นผู้นำ นายฉ่า นั้นพื้นเพเป็นคนสีบัวทอง ภายหลังจากสู้รบยุติลงแล้ว “นายฉ่า” จึงได้นำชาวบ้านมาตั้งบ้านเรือนเป็นที่อยู่อาศัยถาวรขึ้น

ในชุมชนด้านทิศตะวันตกของกลุ่มแม่น้ำน้อย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การตั้งเป็นที่อยู่อาศัย แต่เดิมเรียกว่า “บ้านสร้างสามเรือน” เพราะเริ่มแรกมีบ้านเพียงสามหลังเท่านั้น ปัจจุบันมีชื่อว่าบางเจ้าฉ่า เพราะนำชื่อของนายฉ่ามาตั้งเป็นชื่อ ซึ่งนายฉ่านั้นเป็นทั้งผู้นำและเป็นผู้ก่อตั้งหมู่บ้าน

ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้แบ่งพื้นที่เป็นหมู่บ้านต่าง ๆ และตั้งชื่อแต่ละหมู่บ้านใหม่ โดยหมู่บ้านเดิม แบ่งออกเป็น 4 หมู่บ้าน คือ หมู่ 5 และหมู่ 6 ชื่อบ้านสร้าง หมู่ 7 ชื่อบ้านสามเรือน ส่วนหมู่ 8 ชื่อ “บ้านยางทอง” เนื่องจากชุมชนในอดีตเต็มไปด้วยคันยาง และจากนั้นได้รวมเอาหมู่บ้านอื่น ๆ ได้แก่ หมู่ที่ 1 และหมู่ 2 ชื่อบ้านห้วยลิงตก และหมู่ 3 และหมู่ 4 ชื่อบ้านโพธิ์ราษฎร์ มารวมกันเป็นตำบล และตั้งชื่อว่า “ตำบลบางเจ้าฉ่า”

2. สภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

2.1 สภาพทางกายภาพของพื้นที่

ตำบลบางเจ้าฉ่ามีพื้นที่รวม 9,1408 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 5,713 ไร่ โดยแบ่งเป็นพื้นที่เพื่อการเกษตรประมาณ 4,737 ไร่ พื้นที่เพื่อการอยู่อาศัยประมาณ 976 ไร่ สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลบางเจ้าฉ่ามีลักษณะทางกายภาพเป็นพื้นที่ราบลุ่มติดกับแม่น้ำน้อย ไม่มีป่าไม้และภูเขา ลักษณะดินเป็นดินเหนียวปนทราย มีแม่น้ำน้อยไหลผ่านทางทิศตะวันออกของหมู่บ้าน ได้รับเอื้อจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ทำให้อากาศชุ่มชื้นไม่ร้อนจัด ลักษณะภูมิอากาศมีฤดูกาล 3 ฤดู คือ ฤดูหนาว ช่วงเดือนพฤศจิกายน-เดือนกุมภาพันธ์ ฤดูร้อน ช่วงปลายเดือนกุมภาพันธ์-เดือนพฤษภาคม และฤดูฝน เดือนมิถุนายน-เดือนตุลาคม (เรียบเรียงจากแผนพัฒนาตำบลบางเจ้าฉ่า พ.ศ. 2550)

2.2 สภาพทรัพยากรน้ำ

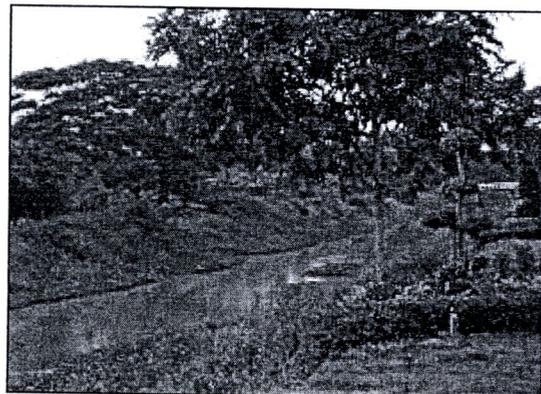
ในชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่ามีแม่น้ำน้อย ซึ่งเป็นแม่น้ำสาขาของแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านถือเป็นแม่น้ำสายสำคัญของชุมชนที่หล่อเลี้ยงคนในชุมชนมาเป็นระยะเวลาช้านาน คนในชุมชนอาศัยแม่น้ำน้อยในการดำรงชีวิต ทั้งการนำน้ำมาใช้เพื่อการอุปโภค-บริโภค รวมไปถึงการหา กุ้ง หอย ปู ปลา มาประกอบอาหารและจำหน่าย ซึ่งในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำและสัตว์น้ำนั้นจะมีกฎข้อห้าม คือ ห้ามทิ้งขยะลงในแม่น้ำ และห้ามจับสัตว์น้ำในฤดูวางไข่ ปัจจุบันแม่น้ำน้อยซึ่งเป็นเส้นทางสัญจรหลักของชุมชนในอดีต ถูกใช้เพียงการพายเรือข้ามฟากไปมาหาสู่กันของญาติพี่น้องในบางโอกาสเท่านั้น แต่กำลังได้รับการส่งเสริมให้ใช้เพื่อจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวขึ้นมาแทนการเป็นเส้นทางสัญจร

ทรัพยากรน้ำแหล่งอื่นในชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า ได้แก่ หนองลาดตะเพียน หมู่ 2 หนองตาเมฆ หมู่ 6 หนองกระยาง และหนองสองไพร หมู่ 7 และหนองรี หมู่ 8 นอกจากนี้ยังมี

คลองชลประทานจากโครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาขามเฒ่า ผ่านทุกหมู่บ้านทางทิศตะวันตกของตำบล ซึ่งเป็นแหล่งน้ำหลักในการทำการเกษตรของคนในตำบลบางเจ้าฉ่า ทำให้ทำการเกษตรได้ตลอดทั้งปี (แสดงในภาพที่ 4.3)

สภาพแม่น้ำน้อย

สภาพคลองชลประทานที่ผ่านตำบลบางเจ้าฉ่า

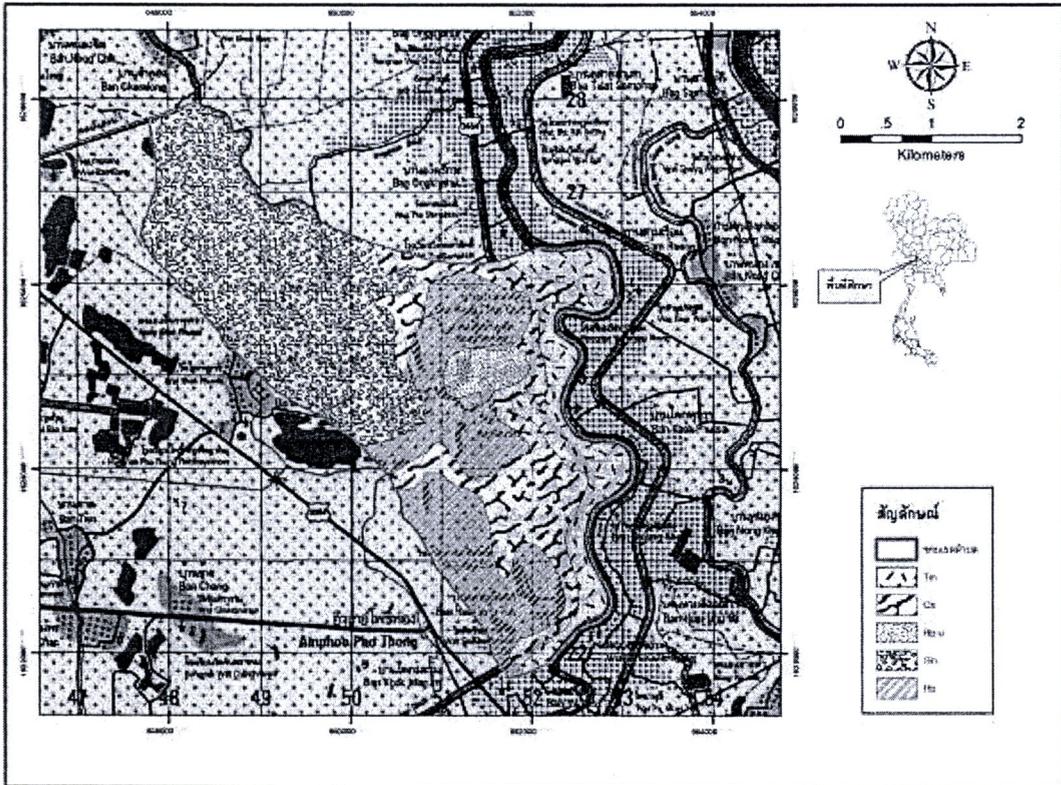
ภาพที่ 4.3 แสดงทรัพยากรน้ำ ได้แก่ แม่น้ำน้อย และคลองชลประทาน

นอกจากนี้ภายในชุมชนยังมีแหล่งน้ำที่สร้างขึ้น ได้แก่ บ่อน้ำตื้น 35 บ่อ ประปาหมู่บ้าน 7 แห่ง และบ่อโยก 490 แห่ง

2.3 ทรัพยากรดิน

ลักษณะของดินทั้งหมดในเขตพื้นที่ตำบลบางเจ้าฉ่าจากพื้นที่จำนวน 5,713 ไร่ อยู่ในกลุ่มชุดดินที่ 4 มีชุดดินย่อย 4 ชุดดิน คือ ชุดดินชัยนาท (Cn) ชุดดินราชบุรี (Rb) ชุดดินสิงห์บุรี (Sin) และชุดดินท่าม่วง (Tm) (ดังแสดงในภาพที่ 4.4)

ลักษณะของดินในกลุ่มชุดดินที่ 4 โดยทั่วไปเนื้อดินเป็นพวกดินเหนียว ดินบนมีสีน้ำตาลปนเทาหรือสีน้ำตาล ดินล่างมีสีน้ำตาลปนเทา หรือสีน้ำตาล หรือสีเทาปนสีเขียวมะกอกมีจุดประสีน้ำตาลปนเหลืองหรือสีน้ำตาลแก่ อาจพบก้อนปูน ก้อนสารเคมีสะสมพวกเหล็ก และแมงกานีสในชั้นดินล่าง การระบายน้ำค่อนข้างเร็วถึงเร็ว พบตามที่ราบเรียบหรือที่ราบลุ่มระหว่างคันดินริมลำน้ำ กับลานตะพักลำน้ำค่อนข้างใหม่ น้ำแข็ง ในฤดูฝนลึก 30 - 50 ซม.

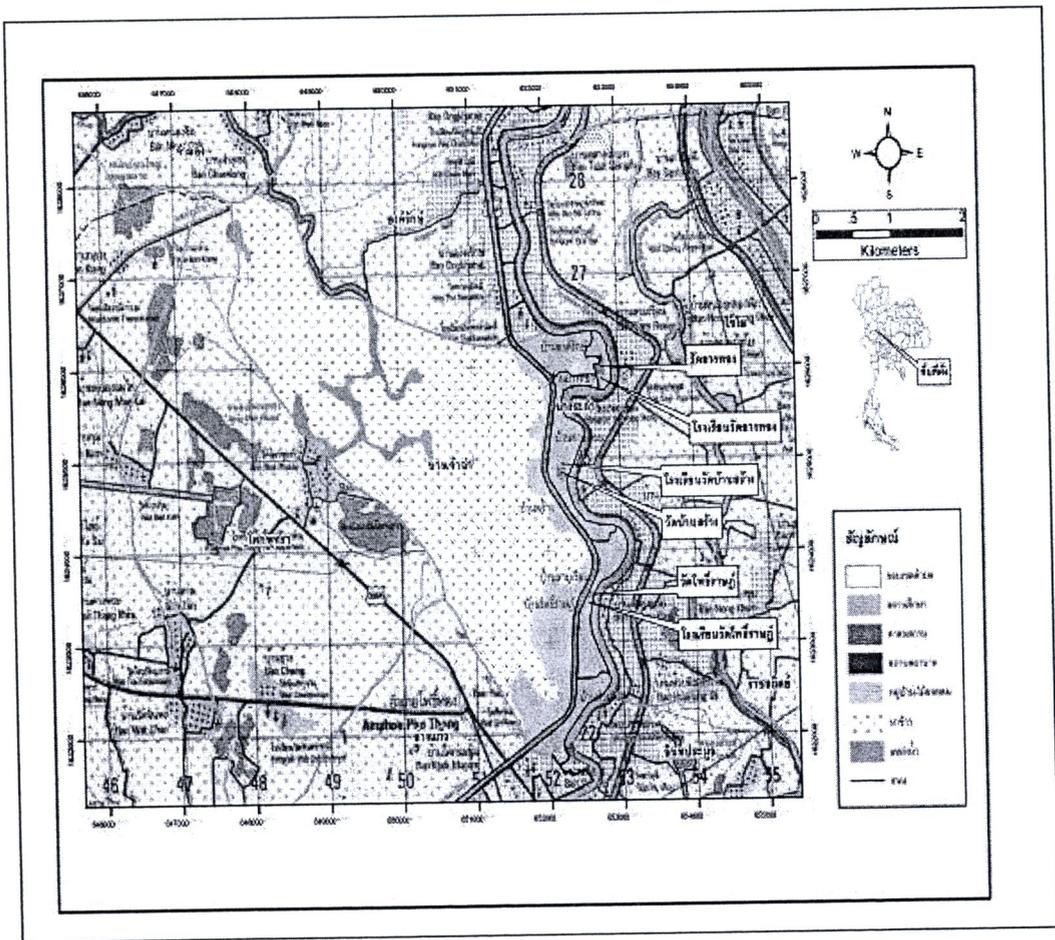
ภาพที่ 4.4 แสดงชุดดินในพื้นที่ตำบลบางเจ้าฉ่า
 ที่มา : กรมพัฒนาที่ดิน

เป็นเวลา 4-5 เดือน ดินมีความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติปานกลาง pH 5.5-6.5 ถ้าหากดินมีก้อนปูนปะปนอยู่ pH จะเป็น 7.0-8.0 ปัจจุบันบริเวณดังกล่าวส่วนใหญ่ใช้ทำนา บางแห่งยกร่องเพื่อปลูกพืชผักหรือไม้ผล ซึ่งมักจะให้ผลผลิตค่อนข้างสูง โดยปัญหาในการใช้ประโยชน์ที่ดินคือในฤดูฝนมีน้ำแช่ขังนาน 4-5 เดือน ส่วนความเหมาะสมสำหรับการปลูกพืช เนื่องจากสภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มมีสภาพพื้นที่ราบเรียบถึงเกือบราบเรียบ ดินมีสภาพการระบายน้ำค่อนข้างเร็วถึงเร็ว ในช่วงฤดูฝนมีน้ำขังที่ผิวดินเป็นระยะเวลา 4-5 เดือน เนื้อดินเป็นดินเหนียวเก็บกักน้ำได้ดี จึงเหมาะที่จะใช้ในการทำนามากกว่าการปลูกพืชอย่างอื่น อย่างไรก็ตามหลังการเก็บเกี่ยวข้าวหรือในช่วงฤดูแล้งกลุ่มชุดดินนี้ สามารถใช้ในการปลูกพืชไร่หรือพืชผักที่มีอายุสั้นได้เป็นอย่างดี เนื่องจากดินมีความชื้นพอที่จะปลูกได้และดินกลุ่มนี้พบบริเวณที่อยู่ใกล้กับแหล่งน้ำธรรมชาติ จึงสามารถที่จะนำน้ำจากแม่น้ำดังกล่าวมาใช้เสริมในการปลูกพืชได้

คนในชุมชนบางเจ้าฉ่ามีกิจกรรมการเกษตรที่สอดคล้องกับลักษณะของดิน โดยปลูกข้าวและบริเวณที่อยู่ใกล้ริมน้ำ มีการยกร่องเพื่อปลูกผัก และปลูกไม้ผล เช่น มะม่วง กระท้อน ตะมุข และมะขงชิด เป็นต้น ซึ่งเป็นการป้องกันน้ำท่วมในฤดูฝน

2.4 ลักษณะการใช้ที่ดิน

ลักษณะการใช้ที่ดินในตำบลบางเจ้าฉ่าแบ่งออกเป็น 2 ส่วนหลัก คือ บริเวณที่เป็นที่อยู่อาศัยและสวนไม้ผล ซึ่งอยู่ริมแม่น้ำน้อย และริมถนนสายโพธิ์ทอง-ท่าช้าง โดยในบริเวณพื้นที่ชุมชนดังกล่าว คนในชุมชนส่วนใหญ่ปลูกสวนไม้ผลอยู่ใกล้กับพื้นที่อยู่อาศัยซึ่งมีขนาดของพื้นที่ประมาณ 1-3 ไร่ ต่อครัวเรือน และบริเวณที่เป็นพื้นที่นาซึ่งทั้งหมดอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของชุมชน มีขนาดพื้นที่ประมาณ 5-10 ไร่ ระยะทางจากบ้านถึงที่นาประมาณ 1-3 กิโลเมตรโดยมีเส้นทางซึ่งส่วนใหญ่เป็นถนนลูกรัง คนในชุมชนสามารถเดินทางจากบ้านไปยังที่นาได้โดยสะดวก จากลักษณะของการใช้ที่ดินที่ชุมชนอยู่รวมกันเป็นกลุ่มตามแนวริมแม่น้ำน้อยและริมถนนสายโพธิ์ทอง-ท่าช้าง ทำให้การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานได้แก่ ถนน ไฟฟ้า ประปา และบริการสังคม ได้แก่ วัด โรงเรียน สถานีอนามัย ทำได้ง่าย จึงทำให้ชุมชนบางเจ้าฉ่ามีโครงสร้างพื้นฐานและบริการสังคม ที่เพียงพอสำหรับบริการคนในชุมชน (ดังแสดงในภาพที่ 4.5)

ภาพที่ 4.5 แสดงการใช้ที่ดินในพื้นที่ตำบลบางเจ้าฉ่า

2.5 ปัญหาสถานะแวดล้อม

ชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า ไม่มีปัญหาสถานะแวดล้อม สภาพสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนอยู่ในเกณฑ์ที่ดีกว่าดี เนื่องจากรอบ ๆ หมู่บ้านไม่มีโรงงานอุตสาหกรรมหรืออาคารที่ทำลายสิ่งแวดล้อม ทุกหลังคาเรือนมีส่วนผลไม้อยู่ในบริเวณบ้าน ทำให้อากาศภายในชุมชนสะอาด และถึงแม้จะมีรถยนต์หรือรถขนาดใหญ่ขับเข้ามาท่องเที่ยว ก็ไม่ได้ก่อให้เกิดปัญหามลพิษเนื่องจากถูกกำจัดออกไปด้วยธรรมชาติของหมู่บ้าน

อย่างไรก็ตามพื้นที่ตำบลบางเจ้าฉ่ามักประสบปัญหาน้ำท่วมในช่วงเดือนกันยายน-เดือนพฤศจิกายนเกือบทุกปี การแก้ไขปัญหาน้ำท่วมมักเริ่มจากการช่วยเหลือตัวเองของคนในชุมชนก่อน เช่นขกร่องสวนให้สูง ปลูกบ้านได้สูง ใช้เรือพายในช่วงน้ำท่วม การช่วยเหลือโดยองค์กรปกครองในท้องถิ่นก็มีในลักษณะของการระดมเครื่องสูบน้ำ แจกกระสอบทราย และการอำนวยความสะดวกยานพาหนะในการเข้า-ออกชุมชน ในปีนี้น้ำท่วมมากจะมีหน่วยงานระดับจังหวัด และหน่วยงานส่วนกลางมาให้ความช่วยเหลือทั้งในด้านการช่วยเหลือระหว่างน้ำท่วมและการฟื้นฟูหลังน้ำท่วม ดังแสดงในภาพที่ 4.6)

สภาพน้ำท่วมในชุมชนบางเจ้าฉ่าในปี 2549

การแก้ไขปัญหาน้ำท่วม

ภาพที่ 4.6 แสดงสภาพปัญหาน้ำท่วมในพื้นที่ตำบลบางเจ้าฉ่า

3. การติดต่อสื่อสารและการคมนาคม

3.1 ช่องทางการติดต่อสื่อสาร/สถานที่ทำกิจกรรมร่วมกัน

การติดต่อสื่อสารภายในชุมชน ตำบลบางเจ้าฉ่ามีลักษณะการสื่อสารแบบผสมผสาน โดยสื่อบุคคล และการสื่อสารด้วยสื่อสมัยใหม่ ได้แก่ โทรศัพท์เคลื่อนที่ ซึ่งใช้ในการ

ติดต่อสื่อสารในชีวิตประจำวันค่อนข้างมาก โดยเฉพาะกรรมการบริหารศูนย์กลางชุมชนฯ หากจะสื่อสารหรือตามคนใดคนหนึ่งมาที่ศูนย์กลางชุมชนฯ จะไม่จี้จิกขานหรือเดินไปตามที่บ้านต่างๆ ที่ชุมชนแห่งนี้มีอาณาบริเวณในส่วนที่เป็นบ้านเรือนติดๆ กัน

นอกจากสื่อข้างต้น การติดต่อสื่อสารภายในชุมชนยังมีช่องทาง และสื่ออื่นๆ ได้แก่ หอกระจายข่าว/เสียงตามสาย สถานีวิทยุชุมชน ศูนย์กลางชุมชนฯ ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน ชุมชขายของหน้าพิพิธภัณฑสถานไม้ไผ่ (ของภรรยาท่านสุรินทร์ นิลเลิศ) ร้านกาแฟ ร้านอาหารตามสั่ง ร้านก๋วยเตี๋ยว และร้านขายขนมในชุมชน ศาลาริมน้ำ ลาน หรือใต้ถุนบ้านของประชาชนกลุ่มต่างๆ จุดสาธิตจักสานริมแม่น้ำน้อย รวมทั้งงานประเพณี เช่น สงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา ตักบาตรเทโว ทอดกฐิน เทศน์มหาชาติ ลอยกระทง รวมทั้ง งานบวช งานแต่งงาน และงานศพ เป็นต้น (ดังแสดงในภาพที่ 4.7)

การติดต่อสื่อสารกับภายนอก บางเจ้าจำเป็นการเปลี่ยนแปลงบริบทชุมชนโดยภายนอกมากขึ้นส่งผลให้ชุมชนต้องขยายทักษะทางการสื่อสารเพื่อติดต่อสื่อสารกับบุคคลภายนอกในหลายวิธีและหลายช่องทาง ดังนี้

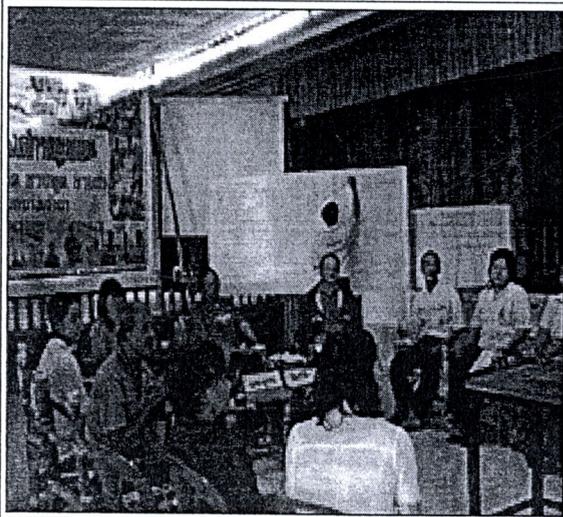
สื่อสารด้วยทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิม ได้แก่ ประวัตินิทานของชุมชนที่สืบทอดกันมาสมัยศึกบางระจัน สัญลักษณ์ต่างๆ เช่น กระบุงที่ใหญ่ที่สุด ต้นยางคู่ ผลิตภัณฑ์จักสานไม้ไผ่ เป็นต้น

สื่อสารด้วยสื่อสมัยใหม่ เช่น ป้ายประกาศ โล่รางวัลที่ตั้งเรียงรายในศูนย์กลางชุมชนฯ บอร์ดนิทรรศการ แผ่นพับ เว็บไซต์ โทรศัพท์มือถือ และโทรสาร เป็นต้น ซึ่งเมื่อเดินทางเข้าไปในชุมชนจะเห็นป้ายข้อความขนาดใหญ่เป็นจำนวนมากที่สื่อสารกับภายนอกได้อย่างชัดเจน

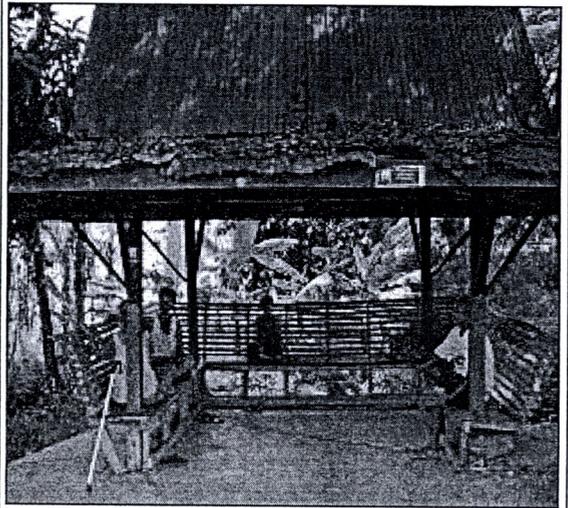
สื่อสารด้วยสื่อบุคคล บางเจ้าจำเป็นท่านสุรินทร์ นิลเลิศเป็นตัวแทนของชุมชนซึ่งเป็นผู้เป็นที่ปรึกษาหน้ารัฐที่ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน โดยเห็นได้จากการได้รับรางวัลแทนทองคำ ได้รับเลือกเป็นตัวแทนผู้นำภาคกลางในการบรรยายและทำแผนชุมชนระดับชาติ ประกอบได้รับเลือกเป็นตัวแทนภาครัฐในการไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือสัมมนาต่างประเทศบ่อยครั้ง ข้อเด่นดังกล่าวส่งผลให้ท่านสามารถใช้เป็นช่องทางการสื่อสารเพื่อจัดหาทุนเข้ามาในชุมชนได้ง่ายขึ้น โดยทุนเหล่านี้ประกอบด้วยเงินทุน ความรู้ ช่องทางการตลาดดังข้อมูลที่ชาวบ้านให้ว่า “ ท่านเขาได้ไปดูงานต่างประเทศบ่อย ส่วนใหญ่ไปญี่ปุ่นมา ครั้งที่แล้วก็พาออก (นายพรชัย บุญรัตน์/หัวหน้ากลุ่มจักสาน) ไปด้วย เขาให้ไปสาธิตจักสานนี้แหละ เมื่อก่อน ไม่มีใครค่อยรู้จักบางเจ้าเขาหรอก มาประมาณ 5-6 ปี นี้แหละที่ท่านไปไหนก็มีคนรู้จักว่าบางเจ้าเป็นชุมชนจักสาน” (โสภี บำรุงศิลป์, สัมภาษณ์ กันยายน 2551)

ในการใช้สื่อต่างๆเหล่านี้ มีการใช้อย่างประสานกัน ตัวอย่างเช่น ในการประสานงานเรื่องนักท่องเที่ยวจะเข้ามาในชุมชน บางกลุ่มจะแจ้งล่วงหน้ามาทางโทรสาร สื่อบุคคล จะทำหน้าที่ประสานกันในเรื่องข้อมูลจำนวนนักท่องเที่ยว การจัดเตรียมอาหาร ที่พัก ยานพาหนะ และรายการที่จะพาชม เมื่อนักท่องเที่ยวมาถึงสื่อบุคคลก็จะทำหน้าที่บรรยายประวัติชุมชน และระหว่างเดินทางชมรอบๆ ชุมชน กลุ่มอาสาสมัครพาชม (ไกด์พาเที่ยว) จะอธิบายตามป้ายบอกสถานที่ต่างๆ ที่เตรียมไว้ในชุมชน

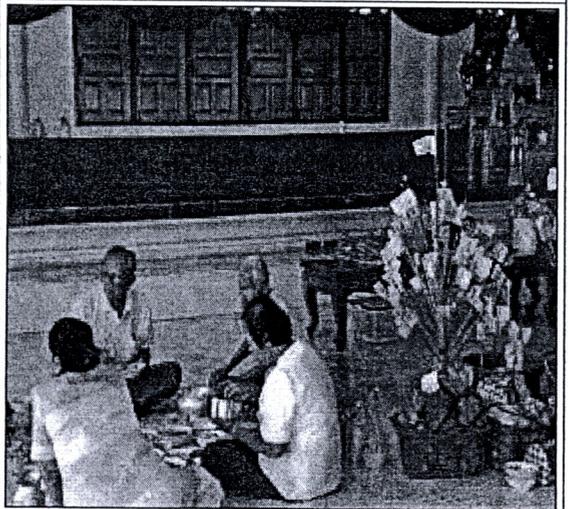
ที่ทำการศูนย์กลางชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า

ศาลาพักผ่อนในชุมชน

จุดสาธิตจักสานริมแม่น้ำน้อย

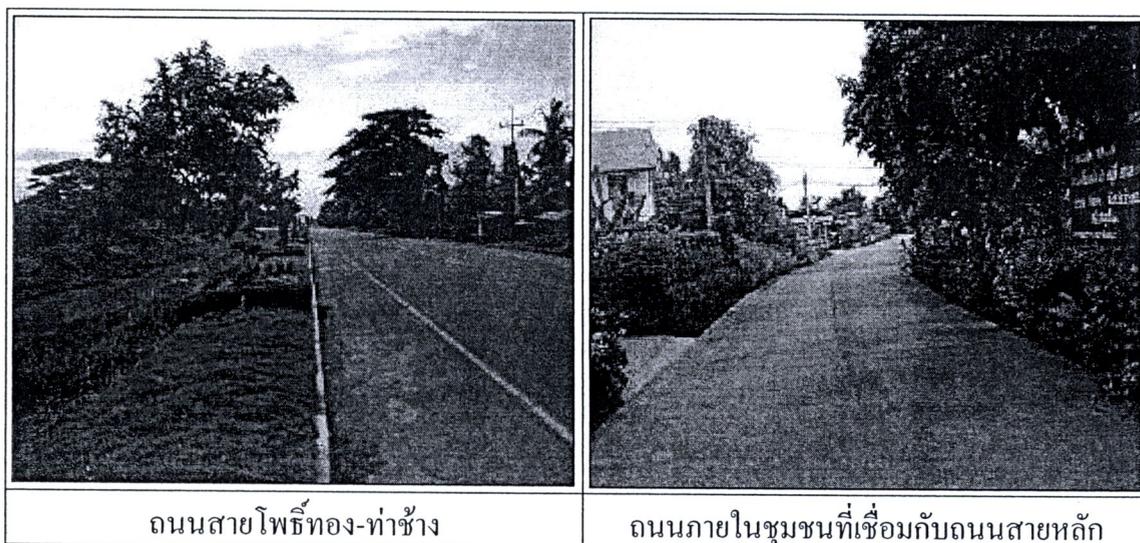

งานประเพณีในชุมชน

ภาพที่ 4.7 แสดงช่องทางการติดต่อสื่อสารและสถานที่ทำกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน

3.2 เส้นทางคมนาคม

ในอดีตมีเพียงแม่น้ำน้อยเป็นเส้นทางสัญจรหลักในการไปมาหาสู่กันของชาวบ้านและการเดินทางติดต่อกับภายนอก ปัจจุบันแม่น้ำน้อยแทบไม่ได้ใช้ในการคมนาคมอีกเลย เมื่อมีการตัดถนนสายหลัก “โพธิ์ทอง-ท่าช้าง” ประมาณปี พ.ศ. 2530 คนในชุมชนบางเจ้าฉ่าจึงใช้ถนนเส้นนี้เป็นเส้นทางหลักในการเดินทางไปยังที่ต่างๆภายนอกชุมชน สำหรับการเดินทางภายในชุมชนคนในชุมชนเปลี่ยนจากการใช้เรือมาเป็นรถจักรยานยนต์ รถยนต์ และรถจักรยาน เพราะปัจจุบันในชุมชนมีถนนที่สามารถเชื่อมโยงกันได้ทั้งตำบลซึ่งคนในชุมชนสามารถเดินทางไปมาหาสู่กันได้โดยสะดวก ถนนส่วนใหญ่เป็นถนนคอนกรีต มีถนนลูกรัง และถนนดินอยู่บ้างบางส่วน นอกจากนี้เมื่อมีการสร้างสะพานเชื่อมระหว่างแม่น้ำน้อยกับวัดไชโยซึ่งอยู่อีกตำบลหนึ่ง ถนนจึงยิ่งกลายเป็นเส้นทางคมนาคมหลักของชุมชนในปัจจุบัน ในขณะที่แม่น้ำน้อยมีบทบาทเป็นฉากหลังประกอบการสาธิตจักสานให้นักท่องเที่ยวชม และเป็นภูมิทัศน์สำหรับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรหากนักท่องเที่ยวต้องการนั่งเรือเล่น (ดังแสดงในภาพที่ 4.8)

ถนนสายโพธิ์ทอง-ท่าช้าง

ถนนภายในชุมชนที่เชื่อมกับถนนสายหลัก

ภาพที่ 4.8 แสดงเส้นทางคมนาคมของชุมชนบางเจ้าฉ่า

4. ประชากร

4.1 ลักษณะของประชากร

ชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า 8 หมู่บ้าน มีประชากร 2,983 คน จำนวน 749ครัวเรือน (ข้อมูลจากการสำรวจประชากรปี 2551) ส่วนใหญ่เป็นวัยทำงานอายุระหว่าง 20-59 ปี มีจำนวน 1,674 คน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีบางส่วนรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมที่อยู่นอกหมู่บ้านและรับราชการ แบบเข้าไปเย็นกลับ รองลงมาเป็นเยาวชนที่มีอายุระหว่าง 10-19 ปี มี

จำนวน 339 คน ส่วนใหญ่กำลังศึกษา ส่วนที่เหลือ เป็นผู้สูงอายุที่มีอายุระหว่าง 60 ปีขึ้นไป มีจำนวน 653 คน และเด็กที่อายุระหว่าง 1-9 ปี มีจำนวน 257 คน (ดังแสดงในตารางที่ 4.1)

สำหรับการศึกษาของคนในชุมชนส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา (ประมาณร้อยละ 65 ของประชากร) ส่วนคนรุ่นใหม่ที่มีอายุน้อยกว่า 30 ปี มีการศึกษาสูงขึ้น คือจบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา และระดับที่สูงกว่ามีจำนวนเพิ่มขึ้น เนื่องจากโอกาสทางการศึกษามีมากขึ้น โดยในพื้นที่ตำบลบางเจ้าฉ่า มีโรงเรียนประถมศึกษา 3 แห่ง โรงเรียนอาชีวศึกษา 1 แห่ง การคมนาคมสะดวกขึ้น ประกอบกับพ่อแม่เห็นความสำคัญของการศึกษาจึงส่งลูกเรียนในระดับที่สูงขึ้นด้วย

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนประชากรแต่ละหมู่บ้านจำแนกตามช่วงอายุ

ช่วงอายุ	หมู่ 1	หมู่ 2	หมู่ 3	หมู่ 4	หมู่ 5	หมู่ 6	หมู่ 7	หมู่ 8	รวม
ต่ำกว่า 1 ปี	2	0	3	3	1	7	4	9	29
1-9 ปี	30	19	30	26	12	18	30	63	228
10-19 ปี	69	35	30	48	33	32	51	101	399
20-39 ปี	147	79	80	110	62	47	103	182	810
40-59 ปี	145	82	74	119	75	68	93	208	864
60-79 ปี	65	42	56	79	43	41	56	100	482
80 ปี ขึ้นไป	22	12	26	23	13	15	16	44	171
รวม	480	269	299	408	239	228	353	707	2,983

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลบางเจ้าฉ่า ปี 2551

4.2 ระบบเครือญาติ

เนื่องจากพื้นที่เดิมขณะเป็นหมู่บ้านสามเรือนั้น คือพื้นที่หมู่ 5-8 ซึ่งกลายเป็นบางเจ้าฉ่าในปัจจุบัน เมื่อมีการรวมหมู่บ้านตั้งขึ้นเป็นตำบลนั้น ได้มีการรวมพื้นที่หมู่ 1-4 เข้าไว้ด้วยกัน ชาวบ้านในชุมชนส่วนใหญ่เป็นเครือญาติกัน เนื่องจากลูกหลานของสายตระกูลใหญ่ในตำบลได้กระจายอยู่ทั้งตำบล มีเพียงส่วนหนึ่งที่แต่งงาน และย้ายไปอยู่จังหวัดอื่น เมื่อย้อนไปในอดีตชุมชนบางเจ้าฉ่ามีสายตระกูลใหญ่ทั้ง 4 ประกอบด้วย

4.2.1 สายตระกูลของ ปู่พิน และย่าพลอย จันทร์หอม เป็นตระกูลทางฝั่งเหนือของ หมู่ 8 มีลูกทั้งหมด 5 คน คือนายชัน นายเจียม นายเขียน นางขวัญเมือง และนางเย็น ปัจจุบันตระกูลจันทร์หอมที่ยังหมู่ในหมู่ 8 เป็นรุ่นเหลน ได้แก่ นางวันดี จันทร์หอม ซึ่งทำอาชีพจักสานและเป็นกรรมการของศูนย์กลางชุมชน

4.2.2 สายตระกูลของปู่ช้าง และย่าเนียม ช่างบรรจง เป็นตระกูลทางทิศใต้จนถึงปากทางเข้าวัดยางทองหมู่ 8 ปัจจุบันเหลนที่ยังอาศัยอยู่ใน หมู่ 8 ได้แก่ นายสมพงษ์ ช่างบรรจง เป็นสารวัตรกำนัน และเป็นกรรมการศูนย์กลางชุมชนฯ

4.2.3 สายตระกูลของปู่คล้าม และย่าหาด สิงห์ธัญ ต้นตระกูลบริเวณวัดยางทอง ปัจจุบันรุ่นหลานที่ยังมีชีวิตอยู่ ได้แก่ ป้าเฟื่อง สิงห์ธัญ ซึ่งเป็นผู้สานกระบุงขนาดใหญ่ ที่ตั้งเป็นสัญลักษณ์ของตำบลบางเจ้าฉ่าตรงข้ามพิพิธภัณฑสถานไม้ไผ่ ทุกวันนี้ยังคงทำจักสานโดยถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่ลูกสาว คือนางศิริรัสมิ์ สิงห์ธัญ ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศิริรัสมิ์หัตถศิลป์บางเจ้าฉ่า

4.2.4 สายตระกูลของปู่แสงกับย่าพัน นิรมพาลี ต้นตระกูลอยู่บริเวณตั้งแต่ที่ตั้งศูนย์กลางชุมชนฯ ไล่ไปจนถึงหมู่ 7 ปัจจุบันลูกหลานลูกหลานตระกูลนี้ส่วนใหญ่ย้ายไปอยู่ที่อื่น

ปัจจุบันไม่มีตระกูลใหญ่ในชุมชนแล้ว แต่คนในชุมชนก็ยังมีความสัมพันธ์แบบเครือญาติ จากการแต่งงานระหว่างคนในสายในตระกูลต่างๆ ในชุมชน เช่น ตระกูลบุญรัตน์ แต่งงานกับตระกูลสิงโต ลูกหลานของสองตระกูลก็เป็นเครือญาติกัน เป็นต้น การแต่งงานของคนในชุมชนกับคนภายนอกชุมชนก็ทำให้เกิดเครือญาติกลุ่มใหม่ในชุมชนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ และ เมื่อนับนามสกุลในชุมชนบางเจ้าฉ่าจึงพบว่ามีมากถึง 840 นามสกุล จากจำนวน 2,983 หลังคาเรือน ซึ่งเป็นการยืนยันได้ชัดเจนว่าไม่มีตระกูลใหญ่ๆ ในชุมชนบางเจ้าฉ่าแล้ว

5. การปกครองในท้องถิ่น

ตำบลบางเจ้าฉ่ามีผู้ใหญ่บ้านและกำนันเป็นผู้นำในการปกครองท้องที่ซึ่งเป็นผู้รับนโยบายและข้อมูลข่าวสารมาถ่ายทอดสู่ลูกบ้าน ปัจจุบันตำบลบางเจ้าฉ่ามีกำนัน คือ นายสุรินทร์ นิลเลิศ ที่ไม่เพียงแต่เป็นผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการเท่านั้น แต่ยังเป็นผู้นำตามธรรมชาติที่นำความเปลี่ยนแปลงและการพัฒนามาสู่ชุมชนทั้งในระดับหมู่บ้านและระดับตำบล จนทำให้มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักของคน โดยทั่วไป

ในระดับหมู่บ้านมีกรรมการหมู่บ้าน (กม.) เป็นองค์กรหลักในการพัฒนาหมู่บ้าน และพัฒนาคลไค กรรมการหมู่บ้าน (กม.) เป็นสภาผู้นำ และสภาหมู่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านฝ่ายป้องกัน สมาชิก อบต. ผู้แทนกลุ่มอาชีพ ผู้แทนกลุ่มกิจกรรม ผู้แทนกลุ่มอาสาสมัคร หัวหน้ากลุ่มบ้าน/คุ้มบ้าน และผู้ทรงคุณวุฒิ โดยจัดกลุ่มงานพัฒนาหมู่บ้านออกเป็น 4 กลุ่ม คือกลุ่มอำนวยการ กลุ่มปกครอง กลุ่มเศรษฐกิจ และกลุ่มสังคม สมาชิกสภาผู้นำ ประกอบด้วย ผู้นำโดยตำแหน่ง ผู้นำกลุ่มอาชีพ ผู้นำกลุ่มกิจกรรม ผู้แทนกลุ่มงานอาสาสมัคร ผู้แทนกลุ่มบ้าน/คุ้มบ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิ และส่วนราชการ สำหรับสมาชิกสภาหมู่บ้าน ประกอบด้วย ผู้แทนครัวเรือนทุกครัวเรือนในหมู่บ้าน สมาชิกสภาผู้นำ และ ส่วนราชการ จะเห็นว่าทั้งกรรมการหมู่บ้าน สภาผู้นำ และสภาหมู่บ้านเป็นการเรียนรู้ การเชื่อมประสาน สามัคคี สมานฉันท์ ด้วยการใช้แผนชีวิตหมู่บ้าน เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาของคนในหมู่บ้าน

ในปี พ.ศ. 2540 ตำบลบางเจ้าฉ่า ยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับเล็กที่สุดและอยู่ใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด ปัจจุบันปี พ.ศ. 2552 คณะผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบลบางเจ้าฉ่า ประกอบด้วย นายไพรัตน์ รุ่งสว่าง นายกองค์การบริหารส่วนตำบล โดยมีนายศักดิ์ดา สุวรรณชาติ เป็นประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล

นอกจากมีรูปแบบการปกครองตามการปกครองส่วนท้องถิ่น และการปกครองส่วนท้องถิ่นข้างต้นแล้ว เมื่อตำบลบางเจ้าฉ่าเริ่มมีกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนในปี พ.ศ. 2541 เป็นต้นมา และได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของจังหวัดอ่างทองในปี พ.ศ. 2545 จึงเกิดกลุ่มอำนาจต่างๆ ขึ้นอย่างชัดเจน คือกลุ่มอำนาจทางเศรษฐกิจ โดยกำนันสุรินทร์ ให้แต่ละกลุ่มมาประสานเชื่อมเป็นเครือข่ายเพื่อขยายธุรกิจเป็นชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวเพิ่มจากจักสาน และจัดคณะกรรมการบริหารที่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน โดยมีหลักการเพื่อให้ทุกกลุ่มมาร่วมกันคิด แก้ไข ร่วมเรียนรู้ และร่วมดำเนินการทั้งชุมชน เพื่อให้สามารถจัดสรรแบ่งปันผลประโยชน์และทรัพยากรอย่างเป็นธรรม ดังนั้นทั้ง 8 หมู่บ้านในตำบลบางเจ้าฉ่าจึงได้รวมตัวกันบริหารจัดการชุมชน โดยจัดตั้งศูนย์กลางบริหารงานชุมชนชื่อว่า “ศูนย์กลางชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า” โดยมีกำนันและคณะกรรมการบริหารศูนย์กลางชุมชนกลุ่มหนึ่งทำหน้าที่บริหารจัดการ จึงอาจกล่าวได้ว่าคณะกรรมการศูนย์กลางชุมชนฯ เป็นกลุ่มอำนาจที่มีเอื้อในด้านเศรษฐกิจของชุมชน

อย่างไรก็ตาม แม้ในปัจจุบันชาวบ้านรวมตัวกันได้และร่วมกันบริหารจัดการชุมชน หากแต่ยังคงเป็นการผลักดัน กระตุ้นชี้นำโดยกำนันสุรินทร์ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่รัฐสะท้อนให้เห็นว่าชุมชนบางเจ้าฉ่าเป็นชุมชนที่จำเป็นต้องอาศัยผู้นำ และผู้นำนั้นต้องเป็นผู้ที่มีความสามารถในการจัดหาทรัพยากรจากภายนอกได้เก่งด้วย โดยเฉพาะทุนทรัพย์เพื่อนำมาเป็นต้นทุนในการจัดตั้งและบริหารจัดการกลุ่มต่างๆ ในชุมชน ซึ่งจากการสอบถามชาวบ้านต่างให้การยอมรับว่าหากไม่มีกำนันสุรินทร์ชาวบ้านก็ไม่สามารถรวมกลุ่มกันได้ บางเจ้าฉ่าก็ยังไม่มียี่ห้อเช่นทุกวันนี้

“กำนันเขาเก่ง ราชการให้ไปต่างประเทศเรียนรู้ก็บ่อย และกำนันนี่แหละหาทุนจาก เจบิกส์ (JABICs : Japan Bank for International Cooperation) มาให้ได้ทำพิพิธภัณฑสถานและศูนย์จำหน่าย” (โสภี บำรุงศิลป์, สัมภาษณ์ กันยายน 2551)

แม้ว่ากลุ่มอำนาจในชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่าจะมีหลากหลายกลุ่มแต่สามารถจำแนกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

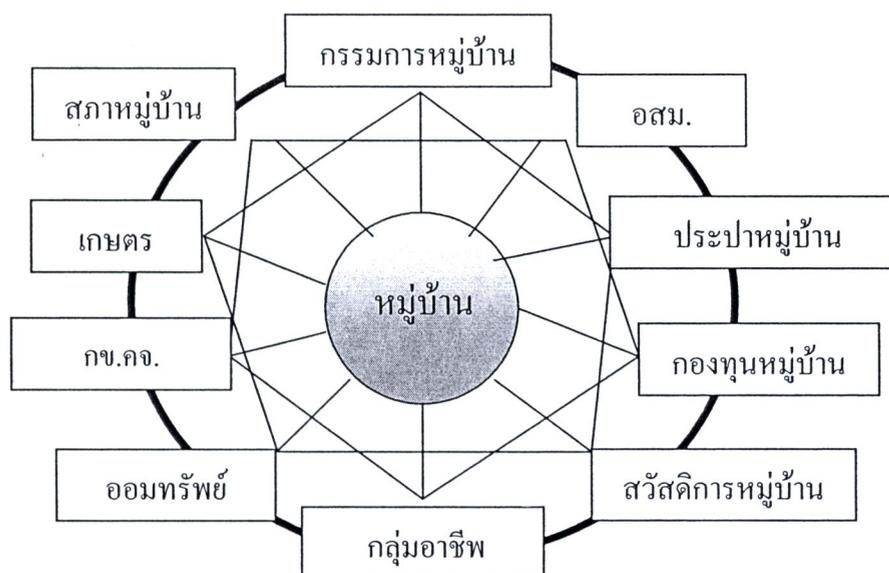
1. กลุ่มอำนาจอย่างเป็นทางการ คือกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจจากตำแหน่งหน้าที่ซึ่งชาวบ้านรับรู้ในอำนาจนั้น เช่น อำนาจทางสังคมวัฒนธรรม ได้แก่ เจ้าอาวาสวัดยางทอง เจ้าอาวาสวัดบ้านสร้าง และเจ้าอาวาสวัดโพธิ์ราษฎร์ อำนาจในการปกครองและบริหาร เช่น กำนัน สารวัตรกำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ข้าราชการ ผู้บริหารองค์การบริหารส่วนตำบล หัวหน้ากลุ่มในชุมชน

2. กลุ่มอำนาจอย่างไม่เป็นทางการ คือกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจในทางอื่นที่ไม่ใช่อำนาจจากตำแหน่งซึ่งเป็นที่รับรู้ของคนทั่วไป เช่น บุคคลที่มีอำนาจทางการเงิน ได้แก่ อาจารย์บุญช่วย สม

บุญ นายทุนปล่อยเงินกู้ประจำหมู่บ้าน 8 บุคคลที่มีอำนาจในการสื่อสาร ได้แก่ นางสมพร ช่างบรรจุ ฉายานักข่าวประจำหมู่บ้าน

กลุ่มอำนาจอย่างเป็นทางการและกลุ่มอำนาจอย่างไม่เป็นทางการนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคนในชุมชน เช่น ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มโฮมสเตย์ ที่ให้ความสำคัญกับ “ความอาวุโส” ดังเช่นที่ประธานกลุ่ม คืออาจารย์บุญช่วย (ครูเกษียณอายุราชการ) มีตำแหน่งเป็นประธานกลุ่มลอยๆ แต่การบริหารจัดการกลุ่มขึ้นอยู่กับนายพรชัย บุญรัตน์ เลขากลุ่มและมีอีกหลายตำแหน่งในชุมชน ซึ่งเป็นคนหนุ่มมีความคล่องแคล่วในการประสานงานต่างๆ จึงรับบทบาทหน้าที่ในเชิงปฏิบัติเอง เมื่อสอบถามนายพรชัยถึงการทำหน้าที่ทุกอย่างแทนประธานกลุ่ม นายพรชัยให้ข้อมูลว่า “ไม่เป็นไร ลุงบุญช่วยอายุมากแล้ว เราก็ให้เกียรติเขาเป็นหัวหน้ากลุ่ม”

เมื่อวิเคราะห์จากรูปแบบการปกครอง และผู้นำชุมชน จะเห็นได้ชัดว่าบางเจ้าฉ่ามีลักษณะการทำงานแบบเชื่อมโยง “บูรณาการ” โดยสร้างกระบวนการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย เป็นการสร้างกำแพงให้กับหมู่บ้าน สักคม ให้เกิดความเข้มแข็ง สามารถขับเคลื่อนการทำงานให้เกิดความเอื้ออาทร แบ่งปัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ในทุกระดับ (ดังแสดงในภาพที่ 4.9)

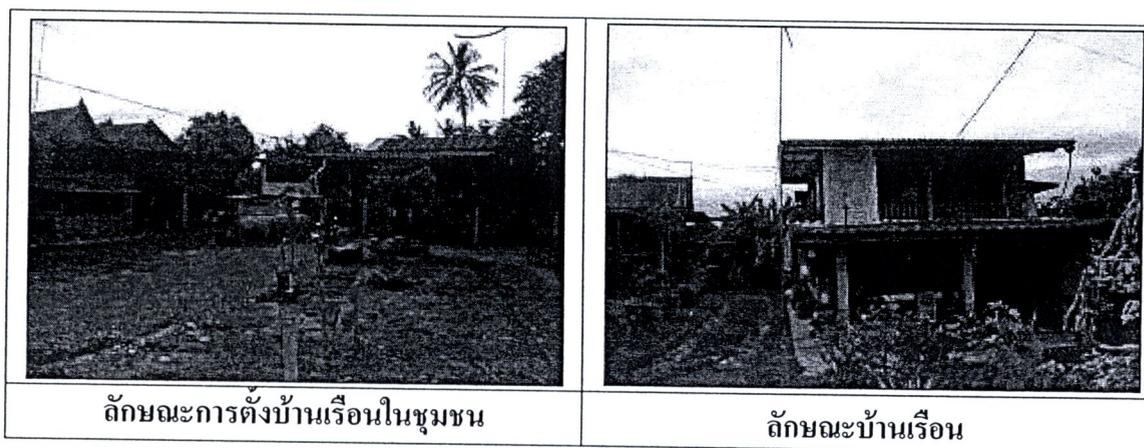

ภาพที่ 4.9 การทำงานในลักษณะความเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายของกลุ่มองค์กรในหมู่บ้าน

6. ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชน

ชาวบ้านในตำบลบางเจ้าฉ่า ส่วนใหญ่ตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้กัน และหนาแน่นบริเวณที่ราบติดแม่น้ำน้อย และเริ่มมีการปลูกสร้างบ้านเรือนกระจายตามริมคลองชลประทานที่ลุ่มชานกับถนนสายหลักซึ่งอยู่ใกล้กับที่ดินทำกิน รูปแบบการสร้างบ้านเรือนเป็นลักษณะที่ผสมแบบเก่าและแบบใหม่ โดยเป็นบ้านใต้ถุนสูงแบบบ้านไทยสมัยก่อนแต่เพื่อกอนกรีตแบบสมัยใหม่ มีอาณาบริเวณบ้านค่อนข้างกว้างขวางและนิยมปลูกผลไม้โดยเฉพาะมะม่วงและละมุดไว้ในบริเวณบ้าน ลักษณะบ้านเรือนบางส่วนปลูกติดกันเนื่องจากเป็นเครือญาติ โดยลูกๆ มักปลูกบ้านในอาณาเขตที่ดินเดียวกับพ่อแม่ มีเพียงต้นไม้เป็นแนวบอกอาณาเขตของแต่ละบ้านแทนรั้วซึ่งเป็นลักษณะของบ้านในชนบท ขณะที่บางส่วนเป็นบ้านที่ปลูกใหม่จึงมักเป็นบ้านคอนกรีตมีรั้วล้อมรอบ แต่ยังมีใต้ถุนสูงเพื่อใช้พื้นที่บริเวณใต้ถุนบ้านเป็นสถานที่ซักล้างและการนั่งพูดคุยกันในยามว่างงาน (ดังแสดงในภาพที่ 4.10)

ลักษณะการตั้งถิ่นฐานดังกล่าวทำให้ง่ายต่อการติดต่อสัมพันธ์กัน ง่ายต่อการรวมตัวและการสื่อสารซึ่งกันและกัน ง่ายต่อการพัฒนาโครงสร้างและบริการพื้นฐานในชุมชน และทำให้คนในชุมชนอยู่ร่วมกันแบบพึ่งพาอาศัยกันมากกว่าการอยู่ร่วมกันแบบต่างคนต่างอยู่

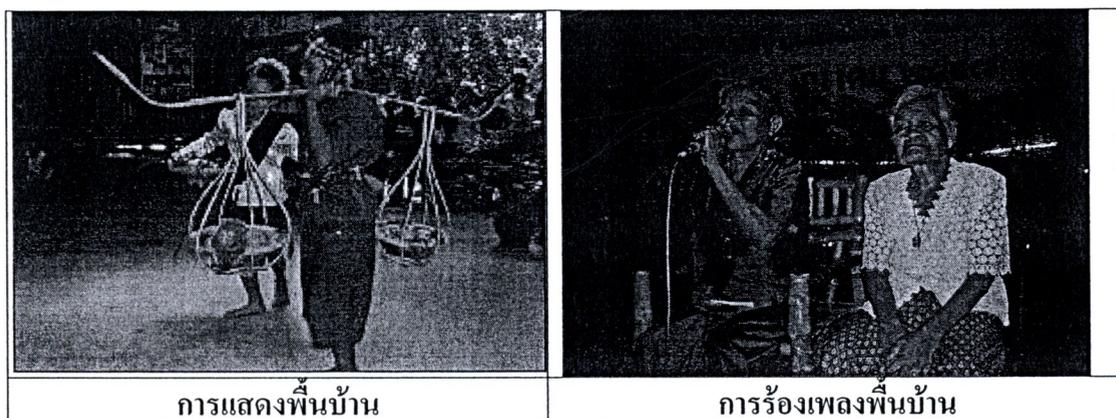
ภาพที่ 4.10 แสดงการตั้งบ้านเรือนในชุมชนบางเจ้าฉ่า

7. ประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ

7.1 ประเพณี และวัฒนธรรม

ภายในตำบลมีวัด 3 แห่ง คือวัด โพธิ์ราษฎร์ หมู่ 3 วัดบ้านสร้าง หมู่ 6 และวัดยางทอง หมู่ 8 ทั้ง 3 วัดถือเป็นวัดเก่าแก่ประจำชุมชนที่ชาวบ้านให้ความศรัทธาและเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา โดยเฉพาะวัดยางทองยังเป็นสถานที่ตั้งของศูนย์กลางจำหน่ายผลิตภัณฑ์จักสานของตำบลอีกด้วย

ในด้านองค์ความรู้และภูมิปัญญา ชุมชนมีภูมิปัญญาที่สำคัญในเรื่องของการจักสาน ซึ่งถือเป็นองค์ความรู้ที่ถ่ายทอดฝีมือสืบทอดกันมารุ่นแล้วรุ่นเล่า จนปัจจุบันกลายเป็นอาชีพที่มีชื่อเสียงของตำบล รวมถึงการแสดงและการร้องเพลงพื้นบ้าน ดึกดองยาว ที่นิยมเล่นในงานบวช งานสงกรานต์ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตชุมชนที่เคยมีในอดีต แต่ได้เริ่มเลือนหายลงไปบ้างแล้ว เนื่องจากปัจจุบันมีเครื่องดนตรีที่ทันสมัยหลายชนิด จึงได้ทำการพลิกฟื้นขึ้นมาให้ชุมชนและนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และอนุรักษ์สืบต่อไป (ดังแสดงในภาพที่ 4.11)

การแสดงพื้นบ้าน

การร้องเพลงพื้นบ้าน

ภาพที่ 4.11 การแสดงและการร้องเพลงพื้นบ้านในชุมชนบางเจ้าฉ่า

ส่วนประเพณีที่สำคัญของตำบลบางเจ้าฉ่าได้แก่ ประเพณีสงกรานต์ จะมีการเล่นพื้นบ้าน รดน้ำ คำหัว ผู้สูงอายุ สอยดาว นอกจากประเพณีในรอบ 12 เดือนที่คล้ายคลึงกับประเพณีของคนภาคกลางทั่วไปไม่ว่าจะเป็นปีใหม่ วันเด็ก เข้าพรรษา ออกพรรษา แล้ว ยังมีประเพณีทำขนมจีน ในวันเพ็ญเดือน 12 หรือวันลอยกระทง ชาวบ้านทั้งเด็ก ผู้ใหญ่ จะร่วมกันทำขนมจีนน้ำยา โดยก่อนวันงานประมาณ 3 วัน จะมีการเรียไรเงิน ข้าวสาร มะพร้าว น้ำปลา เพื่อนำมาหมักทำเป็นส่วนผสมของเส้นขนมจีน ที่ต้องหมักทิ้งไว้นานถึง 3 วัน พอถึงวันงานชาวบ้านก็จะมาช่วยกันบีบเส้นขนมจีนและช่วยกันทำน้ำยา เมื่อทำเสร็จก็จะแบ่งขนมจีนออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรกจะนำไปถวายพระสงฆ์ที่วัดภายในตำบลและในตำบลใกล้เคียง ส่วนที่สองก็จะนำมาแจกจ่ายกันรับประทาน ซึ่งจัดขึ้นภายในบริเวณวัดยางทอง ถือเป็น การเชื่อมความสัมพันธ์กันของคนในชุมชน (ดังแสดงในตารางที่ 4.2 และภาพที่ 4.12)

ตารางที่ 4.2 ประเพณีและพิธีกรรมที่สำคัญของชุมชนในรอบปี

เดือนสากล	ประเพณี / กิจกรรม
มกราคม	วันขึ้นปีใหม่ ทำบุญตักบาตร
มีนาคม	วันมาฆบูชา ทำบุญตักบาตร
เมษายน	วันสงกรานต์ ทำบุญตักบาตร รดน้ำดำหัว
มิถุนายน	วันวิสาขบูชา ทำบุญตักบาตร
สิงหาคม	วันอาสาฬหบูชา และวันเข้าพรรษา ทำบุญตักบาตร
ตุลาคม	วันสารท ทำบุญตักบาตร
พฤศจิกายน	วันออกพรรษา ทำบุญตักบาตร เทศน์มหาชาติ
ธันวาคม	วันลอยกระทง ทำบุญตักบาตร ทำขนมเงิน

ทำขนมเงิน

รดน้ำผู้สูงอายุ

ภาพที่ 4.12 ประเพณีในวันสงกรานต์ของชุมชนบางเจ้าฉ่า

คนในตำบลบางเจ้าฉ่าพูดภาษาท้องถิ่นแบบไทยพื้นบ้านภาคกลาง มีคำพูดและสำเนียงเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ส่วนการแต่งกาย เป็นการแต่งแบบพื้นบ้านภาคกลาง และชนบททั่วไป โดยคนหนุ่มสาวในชุมชนนิยมแต่งกายตามสมัยนิยม “ในอดีตผู้หญิงจะแต่งตัวด้วยผ้าถุงย้อมสีต่าง ๆ คนหนึ่งจะมีผ้าถุงไม่กี่ผืนเพราะว่าแพง ต้องย้อมสีไปเรื่อย ๆ ทำให้ดูเหมือนมีผ้าถุงหลายผืน” (แม่บุญมา ทองซ้อย, สัมภาษณ์ กันยายน 2551)

กล่าวโดยสรุปชาวบ้านในชุมชนบางเจ้าฉ่า ยังรักษาวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมเอาไว้ ส่งเสริมให้เห็นคุณค่า มีความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมไทย และเลือกรับวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของต่างชาติมาปรับ

ใช้ให้มีความเหมาะสมกับสังคมไทย ที่เห็นได้ชัดเจนคือการสะสมวัฒนธรรมภูมิปัญญาและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในหมู่บ้านอย่างพอเพียง เป็นพื้นฐานและอุปนิสัยของชาวบ้าน สร้างวัฒนธรรมพึ่งพาตนเอง พึ่งพากันและกัน ซึ่งอาจเกิดจากการใช้ภูมิปัญญาการจักสานไม้ไผ่เป็นเครื่องใช้ในการดำรงชีวิต และก่อเกิดการสร้างรายได้ ซึ่งเป็นการรักษาภูมิปัญญาให้ดำรงอยู่และมีการพัฒนาควบคู่ไปด้วย นำมาสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ในปัจจุบัน

7.2 บรรทัดฐานของชุมชน

บรรทัดฐานของชุมชนมีความสำคัญต่อการควบคุมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชน ช่วยทำหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมของบุคคล ทำให้เกิดระเบียบแบบแผนอันดีงาม บรรทัดฐานของชุมชนบางเจ้าฉ่าไม่แตกต่างจากบรรทัดฐาน โดยทั่วไปในสังคมไทย ซึ่งมีทั้ง วิถีชาวบ้าน จารีต และกฎหมาย วิถีชาวบ้านที่ยอมรับปฏิบัติกันมาจนเกิดความเคยชินและไม่รู้สึกว่าเป็นภาระหน้าที่ เช่น การเคารพกันด้วยการยกมือไหว้ การต้อนรับแขก การบวชเพื่อทดแทนบุญคุณบิดา มารดา เมื่อถึงวัย การแต่งงานกันตามประเพณี การเชื่อฟังบุพการี เป็นต้น จารีต ได้แก่ บิดา มารดา ต้องเลี้ยงดูบุตร และบุตรต้องมีความกตัญญูต่อบิดา มารดา เมื่อท่านชราภาพ ถ้าไม่เลี้ยงดู ทำร้ายหรือทอดทิ้งพ่อแม่ จะถือเป็นคนอกตัญญู ส่วนกฎหมายที่ได้ตราขึ้นเพื่อใช้ในการบริหารกิจการบ้านเมืองและบังคับบุคคลในบ้านเมืองให้ปฏิบัติตาม ผู้ใดฝ่าฝืนต้องได้รับโทษ เช่น การฆาตกรรม มีโทษตั้งแต่จำคุกถึงประหารชีวิต การทำร้ายร่างกาย มีโทษตั้งแต่ปรับ ถึงจำคุก เป็นต้น

7.3 ความเชื่อของชุมชน

ความเชื่อของคนในตำบลบางเจ้าฉ่าที่สืบทอดกันมามีหลายประการ เช่นเดียวกับความเชื่อของสังคมไทย โดยเฉพาะสังคมภาคกลาง ซึ่งสามารถจำแนกเป็น 7 ประเภท ดังนี้

7.3.1 ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น ถ้าอากาศร้อนอบอ้าวและฟ้าแดง ฝนจะตกใหญ่พายุแรง ห้ามซื้อขี้กิ้งกิ้งน้ำ จะทำให้น้ำกูด (น้ำด้วน) ถ้ามีคนไข้ แสดงว่าฝนจะตก ถ้าปลูกต้นขนุนไว้หลังบ้าน จะทำให้มีคนอุดหนุนจนเจือ ถ้าปลูกต้นมะยมไว้หน้าบ้าน จะทำให้มีคนนิยมชมชอบ เป็นต้น

7.3.2 ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดและการตาย เช่น เชื่อกันว่าหากเห็นดาวตกแสดงว่ามีวิญญาณจากสวรรค์จะมาเข้าท้องเพื่อเกิดใหม่ ถ้าเห็นดาวตกบ้านใครบ้านนั้นจะได้ลูก และถ้าขณะเห็นดาวตกห้ามไม่ให้ทักเพราะวิญญาณจะไปเข้าท้องสุนัขแทน เป็นต้น

ส่วนความเชื่อเกี่ยวกับการตาย เช่น การจัดงานศพให้กับคนตาย มีการอาบน้ำศพเพื่อเป็นการแสดงความเคารพและขอขมาผู้ตายก่อนบรรจุโลง และมีการนิมนต์พระมาสวด มีการกำหนดวันเผาศพ จะเห็นได้ว่าการกระทำทุกอย่างที่จัดให้กับคนตายนั้นจะเตรียมและทำทุกอย่างให้ดีที่สุดสำหรับคนตาย เพราะถือว่าเป็นการทำให้ครั้งสุดท้ายก่อนที่จะนำไปเผา เชื่อว่าการอาบน้ำ

ศพเป็นการทำความสะอาดร่างกายครั้งสุดท้ายเพื่อให้ร่างกายไร้มลทิน และแต่งกายคนตายให้สวยงามเวลาจากโลกนี้ไปจะได้มีเสื้อผ้าสวมใส่ ส่วนใหญ่จะเลือกชุดที่ผู้ตายชอบมากที่สุด เป็นต้น

7.3.3 ความเชื่อเกี่ยวกับการรักษาสุขภาพ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับขากกลางบ้าน เชื่อว่ามีส่วนของพืชบางชนิด อวัยวะของสัตว์บางชนิด สามารถรักษาโรคได้ เช่นน้ำมันจากหัวของเลียงผาจะสมานแผลได้ดี เชื่อว่าป่วยเพราะกรรมเก่า หรือการรับประทานของแสลงของผิดสำแดงเข้าไป เป็นต้น

7.3.4 ความเชื่อที่เกี่ยวกับการพยากรณ์ ซึ่งมีการพยากรณ์โดยสังเกตลักษณะของร่างกาย เช่น ลักษณะจมูก จมูกกลมมีเนื้อมาก แก้มทั้งสองมีเนื้อบริบูรณ์เสมอกัน ผู้นั้นจะมีทรัพย์มาก ลักษณะใบหน้าบุคคลที่มีโครงหน้าอิมเอิบรูปไข่ หน้าผากกว้างเสมอกันผู้นั้นจะมีอำนาจวาสนาดั่งราชสีห์ มักได้เป็นใหญ่ มีคนอุปถัมภ์ ชูขี้เหล็กไม่เคี้ยวครี้น หมวดไสยศาสตร์ เช่น เชื่อว่าคาถาบางอย่างทำให้อยู่ยงคงกระพันได้หรือวัตถุบางอย่างมีฤทธิ์เป็นพิษ เรียกว่า เครื่องรางของขลัง หมวดหัตถศาสตร์ เป็นการทำนายลักษณะชีวิตจิตใจ ความเป็นมาต่างๆ ทั้งในอดีตและอนาคต โดยการสังเกตจากเส้นลายมือ ซึ่งจะต้องดูลักษณะฝ่ามือ นิ้วมือ เล็บ และเส้นลายมือ เป็นต้น หมวดโหราศาสตร์ หมายถึง การทำนายโดยมีการคำนวณเกี่ยวกับ วัน เดือน ปี ซึ่งจะทำนายปีเกิด ลักษณะประจำปีเกิด และวิถีชีวิตของคนที่เกิดในแต่ละปีความเชื่อทางด้านโหราศาสตร์ เกี่ยวกับฤกษ์ยาม เช่น การปลูกบ้าน การแต่งงาน การบวชนาค การตั้งศาลพระภูมิ เช่น ปลูกเรือนวันพฤหัสบดีเป็นมงคล ตัดผมวันพุธ ไม่เป็นมงคล ผืนเห็นงู แสดงว่าพบเนื้อคู่ ผืนว่าพันรวงแสดงว่า จะมีการเสียชีวิต เป็นต้น

ความเชื่อเกี่ยวกับการพยากรณ์นี้มีความชัดเจนมากเมื่อ 2-3 ปีที่ผ่านมาที่ชาวบ้านบางเจ้าฉ่าหลายคนเปลี่ยนชื่อตามคำทำนายเพื่อให้ชีวิตดีขึ้น

7.3.5 ความเชื่อเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพทำนา การรับขวัญข้าวเพื่อเป็นสิริมงคลในการประกอบอาชีพด้านการเกษตร เป็นต้น

7.3.6 ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการสูญเสียและได้กลับคืน เช่น ทำของหาย หรือตกหล่น เช่น สร้อย อาจใช้วิธีโยนเงินเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการช่วยชี้ นำให้หาของที่หายพบ หรืออาจมีการเสี่ยงทายโดยการโยนสิ่งของพร้อมอธิษฐาน เป็นต้น

7.3.7 ความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับครวเรือน เช่น เชื่อว่าในแต่ละครวเรือน จะมีผีเรือนคอยคุ้มครอง ทำอะไรก็ตามต้องบอกให้ผีเรือนรับทราบด้วย ถ้าไม่บอกผีเรือนจะเข้าร่างของคนและบอกกล่าวการทำความผิดนั้น เชื่อว่าการปลูกเรือนต้องหันหน้าไปทางทิศตะวันออก การทำประตูบ้านนิยมทำประตูให้เปิดเข้าไปในบ้าน เพื่อความปลอดภัยของเจ้าของบ้านหากมีคนร้ายมาทำร้ายจะได้เปิดประตูบังตนเองไว้ และมีความเชื่อในเรื่องของการปลูกบ้านตามวัน ปลูกบ้านตามเดือน หรือเชื่อ

ในเรื่องของการปลูกเรือน จะต้องดูแลรักษาในการลงเสาเอก และมีการดูแลลักษณะบ้านเรือนอีกด้วย เมื่อปลูกบ้านเสร็จแล้วก็ต้องมีการทำบุญขึ้นบ้านใหม่ และมีพิธียกศาลพระภูมิด้วย

จากความเชื่อในเรื่องต่างๆข้างต้นมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ จึงเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดระบบความสัมพันธ์กันของคนในชุมชน

8. ลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชน

ความเป็นชุมชนไม่เฉพาะขอบเขตของหมู่บ้าน แต่รวมถึงลักษณะเครือข่ายของความสัมพันธ์ที่กว้างขวาง ทั้งแบบเครือข่ายและระบบอุปถัมภ์ (Kemp,1991 อ้างในอัจฉรา สโรบล) ในชุมชนบางเจ้าฉ่ามีลักษณะความสัมพันธ์ผสมผสาน 2 แบบ คือ

8.1 ความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิ เป็นความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ที่มีใกล้ชิด สนับสนุน ไม่มีกฎระเบียบตายตัว พี่พาทอาศัยซึ่งกันและกัน และมีความร่วมมือทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน เป็นความสัมพันธ์ ของพ่อ แม่ ลูก ญาติ พี่ น้อง ครู กับศิษย์ พรรคพวก เพื่อนฝูง และ เพื่อนบ้าน คนในชุมชนบางเจ้าฉ่ายังยึดมั่นในครอบครัว และเครือญาติ เนื่องจาก

ความผูกพันทางสายโลหิต ทำให้คนยังมีความรู้สึกผูกพัน นับญาติกันต่อ ๆ ไป ซึ่งความรู้สึกนี้เป็นตัวกำหนดให้ต้องปฏิบัติต่อกันตามแบบอย่างของเครือญาติ เพราะการอบรมสั่งสอนมาว่า พี่ น้อง หรือญาติจะต้องช่วยเหลือกันและกัน ดังคำสุภาษิตไทยที่กล่าวว่า “ เลือดข้นกว่าน้ำ ” ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความผูกพันในสายโลหิตย่อมเหนียวแน่นมั่นคง

เคารพเชื่อฟังกันตามลำดับอาวุโส เชื่อฟังผู้ที่อายุมากกว่า มีการเคารพกันเป็นลำดับอาวุโส จึงทำให้มีการนับญาติกัน โดยที่ไม่ได้เป็นญาติกันจริง ๆ เช่น เป็นลูกต้องเคารพพ่อ แม่ พี่ ปู่ ย่า ตา ยาย ลุง ป้า น้า อา และผู้ที่อายุมากกว่า หรือลูกน้องต้องเชื่อฟังหัวหน้า เป็นต้น

ช่วยเหลือกัน ความเป็นญาติพี่น้อง พรรคพวก เพื่อนฝูง ที่มีความผูกพันกัน ทำให้เกิดความรู้สึกรัก สามัคคี และความเป็นฝ่ายเดียวกัน เมื่อใดก็ตามที่มีปัญหา ก็จะทำให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันตามความสามารถ และโอกาส โดยจะไม่ดูค้าย

8.2 ความสัมพันธ์แบบทุติยภูมิ เป็นความสัมพันธ์ที่ขึ้นอยู่กับกฎระเบียบ เพื่อประโยชน์ของคนส่วนใหญ่และเป็นความสัมพันธ์แบบทางการ ดังเช่น ความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่มและหรือองค์กรในชุมชนบางเจ้าฉ่าซึ่งมีอยู่มากมายหลายกลุ่ม และยังรวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายภายใต้แม่ข่ายชื่อ “ศูนย์กลางชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า” การที่คนแต่ละคนมาอยู่ร่วมกันในกลุ่ม และได้สร้างความสัมพันธ์กันโดยมีหลักการ เงื่อนไข กติกา นี้ ก็เพื่อให้กลุ่มสามารถตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวันของสมาชิก และสามารถช่วยให้สมาชิกจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่

ร่วมกันได้ ความสัมพันธ์ในรูปแบบนี้สามารถสร้างความเข้มแข็งขององค์กรในชุมชน และนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนได้เช่นกัน

โดยภาพรวมลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชนบางเจ้าฉ่า ยังแน่นแฟ้นใกล้ชิด เอื้ออาทรต่อกัน การดำเนินชีวิตของคนในตำบลบางเจ้าฉ่าในปัจจุบัน จึงมีการเกาะกลุ่มและการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่างๆ ได้เป็นอย่างดี ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงแรงยึดเหนี่ยวบางประการ ได้แก่ แรงเกาะเกี่ยวในชุมชนและกระบวนการกลุ่ม บางเจ้าฉ่ามีแรงเกาะเกี่ยวในชุมชนผ่านความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ เพื่อนบ้าน และเพื่อนร่วมกลุ่ม และแรงเกาะเกี่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น การร่วมกันในงานบุญประเพณีของชุมชน ซึ่งสอดคล้องดังที่ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2533 และ 2540) ได้ระบุถึงแรงเกาะเกี่ยวของชุมชนในมิติทางประวัติศาสตร์ ในแง่ของการผลิต ในแง่ของสังคมและวัฒนธรรมเป็นปัจจัยที่ทำให้คนในชุมชนยังคงเกาะเกี่ยวความสัมพันธ์และดำรงความเป็นหมู่บ้านไทยไว้ได้ สำหรับแรงยึดเหนี่ยวที่เกิดจากกระบวนการกลุ่ม เนื่องจากบางเจ้าฉ่ามีกลุ่มหรือองค์กรในชุมชนกว่า 17 กลุ่ม และบางกลุ่มยังแบ่งเป็นกลุ่มย่อยๆ อีก เช่นกลุ่มจักสานแบ่งออกเป็น 5 กลุ่มย่อย ซึ่งกระบวนการกลุ่มทำให้เกิดพลังเนื่องจากระหว่างกลุ่มต่างๆ มีการโยงใยทั้งในการทำงานและความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม เช่น การช่วยเหลือกันระหว่างกลุ่มจักสานของนายพรชัย และกลุ่มของนางโสภี เวลาเมื่ออดสั่งผลิตภัณฑ์เข้ามาและแต่ละกลุ่มทำไม่ทันก็มีการช่วยเหลือกันในเรื่องการผลิต หรือหากมีการออกร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์จักสานซึ่งเป็นภารกิจโดยรวมของหัวหน้ากลุ่มทั้งหมด แต่หากใครไม่สะดวกมากก็มีการช่วยเหลือทดแทนกัน หรือจากการสังเกตการณ์พบว่าแม้ว่ากลุ่มจักสานจะแยกเป็นกลุ่มย่อยแต่ก็ยังมีความสัมพันธ์ ความเอื้ออาทรและความเป็นเพื่อนระหว่างกลุ่ม เช่นการไปเยี่ยมเยียนเมื่อป่วย การนำอาหารมานั่งรับประทานร่วมกันที่ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ และการฝากกันซื้อวัตถุดิบผลิตงานจักสาน เป็นต้น

ลักษณะความสัมพันธ์ข้างต้นสอดคล้องกับความสัมพันธ์ในรูปแบบของเครือข่าย โดยเฉพาะในมิติของความสัมพันธ์ที่อิงอาศัยที่เป็นไปตามกฎของการไหลเลื่อนไปมาระหว่าง ความไว้ระเขียบกับการจัดระเบียบ โดยสายใย ของความสัมพันธ์มีความเป็นเอกภาพ มีพลังความยึดโยง และการสนับสนุนเกื้อกูลซึ่งกันและกัน คนมาพบปะกัน มาประชุมกัน และทำสิ่งที่ประโชยชน์ต่อกัน เพราะ มีสิ่งที่ยึดโยงใจระหว่างสมาชิกเข้าด้วยกัน คือ สัมพันธภาพของสมาชิกในเครือข่าย บนพื้นฐานของความเท่าเทียมในด้านต่างๆ และการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ร่วมกัน และการสร้างโอกาสในการเชื่อมโยงเครือข่ายและมีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลาจากขอบข่ายขนาดเล็กๆ ภายในชุมชนไปจนถึงระดับจังหวัด ภูมิภาค ประเทศและระหว่างประเทศ

9. สภาพเศรษฐกิจของชุมชน

9.1 โครงสร้างทางเศรษฐกิจ

โครงสร้างทางเศรษฐกิจชุมชนประกอบด้วยเศรษฐกิจการเกษตร จากอาชีพทำนา และทำสวนผลไม้ พืชผักสวนครัว และเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้ยังมีเศรษฐกิจอุตสาหกรรมจักสาน จากการรวมกลุ่มกันของชาวบ้านในชุมชน และได้ก่อตั้งเป็น “ศูนย์กลางชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า” ขึ้น เพื่อเป็นศูนย์รวมและศูนย์กลางการบริหารจัดการผลประโยชน์ต่าง ๆ ของกลุ่มที่เข้ามาอยู่ภายใต้การดูแลของ ศูนย์กลางชุมชนฯ เป็นตัวขับเคลื่อนกลุ่มต่าง ๆ ของชุมชน และยังคงส่งผลต่อเนื่องให้มีเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นอีกด้วย

9.2 ลักษณะการประกอบอาชีพ

ในอดีต วิถีชีวิตชุมชนคนริมแม่น้ำน้อย ประกอบอาชีพทำนาด้วยกระบือ หาดอาหาร โดยการเก็บผัก จับปลา ซึ่งมีมากมาย เช่น ปลาสร้อย ปลาช่อน เป็นต้น รวมถึงการขุดหาหน่อไม้ โดยเฉพาะหน่อไม้ป่าที่มีอยู่มาก เหลือก็นำมาทำหน่อไม้ดองเพื่อกินและไว้ขาย แล้วก็จักสานพวกตะกร้า กระบุง กระด้ง เอาไว้ใช้งาน เวลาทีมงานเทศบาลงานวัดก็ต้องรีบตื่นแต่เช้า ตี 4 ตี 5 นำไปวางขาย มีพ่อค้ามาเหมาซื้อไปขายอีกทอดหนึ่งจนหมดอย่างรวดเร็ว

แม้จะมีปัญหาน้ำท่วมแต่ชาวบ้านส่วนใหญ่กว่าร้อยละ 90 ประกอบอาชีพทำนา ทำสวนผลไม้ แบบแผนการผลิตจึงเป็นเรื่องของข้าว พืชผักสวนครัว และเลี้ยงสัตว์ โดยมีเป้าหมายการผลิตเพื่อยังชีพ ที่นาของชาวบ้านส่วนใหญ่อยู่ทางทิศตะวันตกของตำบลซึ่งเป็นทีลุ่มต่ำ เมื่อฤดูน้ำมาจะล้นท่วมขังที่นา ปัญหาดังกล่าวทำให้ผลผลิตข้าวลดลง ต่อมาในปี พ.ศ. 2500 มีการก่อสร้างคลองชลประทานทั้งด้านซ้ายและขวาของแม่น้ำน้อย และสร้างประตูกั้นน้ำ ทำให้น้ำท่วมสองฟากแม่น้ำน้อยลง การทำนาหว่านจึงเปลี่ยนเป็นการทำนาดำทำให้ผลผลิตสูงขึ้น ดังนั้นชาวบ้านจึงปลูกข้าวเพื่อขายแทนการปลูกเพื่อบริโภคในครัวเรือน ปัจจุบันอาชีพทำนาลดน้อยลงเนื่องจากพื้นที่ดินมีจำกัด และต้นทุนการผลิตสูง ผู้หญิงในครัวเรือนและคนหนุ่มสาวจึงหันไปทำอาชีพจักสาน และรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม บางครัวเรือนให้ผู้อื่นเช่าที่นา มีชาวบ้านในหมู่ 5 และหมู่ 6 ยังคงมีการทำนาอยู่มาก ส่วนหมู่อื่นๆยังทำนาเพียงเล็กน้อย โดยหันมาประกอบอาชีพจักสานเพิ่มขึ้น

ดังนั้นทุกหมู่บ้านในตำบลบางเจ้าฉ่าจึงมีอาชีพหลักเปลี่ยนไป โดย หมู่ 1 ชาวบ้านส่วนใหญ่รับราชการเนื่องจากพื้นที่อยู่ติดกับตัวอำเภอโพธิ์ทอง หมู่ 2 ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง หมู่ที่ 3 ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำงานโรงงานอุตสาหกรรม หมู่ 4 หมู่ 5 และหมู่ 6 ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทั่วไป หมู่ 7 และหมู่ 8 ประกอบอาชีพจักสานเป็นส่วนใหญ่

ตารางที่ 4.3 แสดงจำนวนครัวเรือนของหมู่บ้านต่างๆจำแนกตามการประกอบอาชีพ

อาชีพ	หมู่ที่/จำนวนครัวเรือน								รวม
	หมู่ 1	หมู่ 2	หมู่ 3	หมู่ 4	หมู่ 5	หมู่ 6	หมู่ 7	หมู่ 8	
ทำนา	3	3	5	15	20	15	27	14	102
ทำสวนไม้ผล	8	2	2	2	14	8	18	34	88
จักสาน	5	1	-	5	21	15	42	75	164
เลี้ยงสัตว์	4	4	2	16	5	10	16	3	60
ทำงานโรงงาน	30	11	50	23	18	9	18	43	202
รับจ้างทั่วไป	150	53	20	57	61	34	38	42	455
ค้าขาย	12	21	12	7	10	10	7	8	87
รับราชการ	184	7	4	28	6	5	5	9	248
รวม	396	102	95	153	155	106	171	228	1,406

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลบางเจ้าฉ่า. 2551

การเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจจากการทำนาเป็นการจักสาน สามารถวิเคราะห์ได้ถึงมูลเหตุ 3 ประการสำคัญ ได้แก่

1. เนื่องจากการเจริญเติบโตของประชากรมีอย่างต่อเนื่อง โดยมีอัตราการเปลี่ยนแปลงร้อยละ 1.8 (คำนวณจากข้อมูลประชากรตำบลบางเจ้าฉ่าปีพ.ศ. 2548-2550) ในขณะที่ทรัพยากรหรือที่ดินในการทำกินมีเท่าเดิม ส่งผลให้ชุมชนต้องปรับตนเอง โดยการพึ่งพาภายนอกเพิ่มขึ้น เช่น หันไปทำอาชีพจักสานจำหน่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศ ทำอาชีพรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมที่อยู่นอกพื้นที่ เป็นต้น

2. เนื่องจากความเจริญด้านสาธารณูปโภค ได้แก่ ถนนไฟฟ้า และน้ำประปา รวมทั้งระบบการสื่อสาร โดยเฉพาะการคมนาคมเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้วิถีการผลิตเพื่อขายเพิ่มมากขึ้น เมื่อมีถนนเข้าถึงทุกหมู่บ้าน การเดินทางของคนหนุ่มสาวไปทำงานนอกชุมชนเพิ่มขึ้น และคนภายนอกเข้ามาในชุมชนส่งผลให้มีนายทุนเข้ามาติดต่อค้าขายจักสาน โดยเฉพาะในปี พ.ศ. 2541 เศรษฐกิจของชุมชนขยายตัวสูงขึ้นเมื่อชุมชนเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน

3. เนื่องจากปัจจัยด้านนโยบายของรัฐในการพัฒนาชุมชนต่างๆ ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นโยบายการผลิตสินค้าด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้จักสานบางเจ้าฉ่าเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และตำบลบางเจ้าฉ่าได้รับการพัฒนาจากภาครัฐให้จัดทำ “แผนชุมชน” ตามนโยบายการลดปัญหาความยากจน ส่งผลให้บางเจ้าฉ่าได้รับการยกย่องให้เป็นตัวอย่างให้ชุมชนอื่นๆ ในเรื่องการจัดทำแผนชุมชน นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนและช่วยเหลือจากหน่วยงานพัฒนาชุมชน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย องค์การบริหารส่วนจังหวัดอ่างทอง และภาคเอกชนจากในและต่างประเทศ จนกระทั่งกลายเป็นชุมชนท่องเที่ยวในปัจจุบัน

เมื่อวิเคราะห์เกี่ยวกับอาชีพจักสานของคนในชุมชนจะเห็นได้ว่า เมื่อรัฐเข้ามาจัดการให้จักสานบางเจ้าจำกลายเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นมูลเหตุให้ชุมชนเปลี่ยนแปลงไปสู่จักสานเพื่อการท่องเที่ยว ในปี พ.ศ. 2541 ได้มีการจัดตั้งกลุ่มจักสานอย่างเป็นทางการ โดยจดทะเบียนกลุ่มกับกรมการพัฒนาชุมชน เริ่มมีการกำหนดมาตรฐานในการผลิตตามระบบอุตสาหกรรม เรียนรู้ด้านการตลาด เนื่องจากจำหน่ายเพื่อส่งออกต่างประเทศด้วย โดยมีหน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงานเข้ามาจัดการในรูปของการส่งเสริมช่วยเหลือ ทั้งในด้านการประชาสัมพันธ์ การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ การตลาด และการบริหารจัดการกลุ่มอย่างเป็นระบบ ข้อมูลข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการจัดตั้งกลุ่มจักสานส่งผลให้คนชุมชนต้องติดต่อสัมพันธ์กันภายในชุมชนมากขึ้นและยังมีการติดต่อสัมพันธ์กับภายนอกอย่างต่อเนื่องอีกด้วย

9.3 รายได้ รายจ่าย และหนี้สิน ของครัวเรือน

ในภาพรวมทั้งตำบลบางเจ้าจำมีรายได้ 92,829,899 บาท โดยเป็นรายได้จากการรับจ้างมากที่สุด ร้อยละ 36.24 รองลงมารายได้จากการรับราชการ ร้อยละ 27.80 รายได้จากการเกษตร ร้อยละ 15.89 และอื่นๆ ได้แก่ ค่าขาย ลูกจ้างบริษัท อีกร้อยละ 14.80 โดยภาพรวมชาวบ้านมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี 32,357 บาท (เฉลี่ยประมาณ 2,400-3,600 บาทต่อคนต่อเดือน) ซึ่งค่อนข้างต่ำเมื่อเทียบกับรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีของจังหวัดอ่างทองซึ่งเท่ากับ 52,674 บาท โดยเฉพาะหมู่ที่ 8 ซึ่งเป็นชุมชนท่องเที่ยวและทำจักสานกลับมีรายได้ต่ำกว่าหมู่บ้านอื่นๆ ทั้งนี้เนื่องจาก หมู่บ้านอื่น ๆ มีอาชีพที่หลากหลาย ได้แก่ ทำนา รับจ้าง รับราชการ ในขณะที่หมู่ 8 ชาวบ้านส่วนใหญ่ทำจักสานเป็นอาชีพหลัก ซึ่งผลิตภัณฑ์จักสานไม่ใช่สินค้าที่จำเป็น จึงมีรายได้จากการขายไม่สม่ำเสมอ มักขายดีเฉพาะช่วงเทศกาล (ตารางที่ 4.4 และ 4.5)

ตารางที่ 4.4 แสดงรายได้ของครัวเรือนทั้งตำบลบางเจ้าจำจำแนกตามแหล่งรายได้

แหล่งรายได้	จำนวนรายได้(บาท)	ร้อยละของรายได้ทั้งหมด
เกษตร	14,752,158	15.89
จักสาน	4,894,450	5.27
รับจ้าง	33,637,440	36.24
รับราชการ	25,808,000	27.80
อื่นๆ	13,737,851	14.80
รวมทั้งหมด	92,829,899	100.00

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลบางเจ้าจำ. 2551

ตารางที่ 4.5 แสดงรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีจำแนกรายหมู่บ้าน

หมู่บ้าน	รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี (บาท)
หมู่ 1 บ้านห้วยลิงตก	39,199
หมู่ 2 บ้านห้วยลิงตก	37,004
หมู่ 3 บ้านโพธิ์ราษฎร์	28,876
หมู่ 4 บ้านโพธิ์ราษฎร์	33,087
หมู่ 5 บ้านสร้าง	31,487
หมู่ 6 บ้านสร้าง	28,784
หมู่ 7 บ้านสามเรือน	30,574
หมู่ 8 บ้านยางทอง	29,233
เฉลี่ยรายได้ทั้งตำบล	32,357

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลบางเจ้าฉ่า. 2551

นอกจากชาวบ้านมีรายได้เฉลี่ยที่ต่ำแล้ว ชาวบ้านในตำบลบางเจ้าฉ่ามีหนี้สินรวมประมาณ 34,947,100 บาท และเมื่อคิดเฉลี่ยต่อครัวเรือนแล้วชาวบ้านมีหนี้สินประมาณ 46,658 บาท ซึ่งส่วนใหญ่หนี้สินเหล่านี้เกิดจากการนำมาลงทุนประกอบอาชีพ (ตารางที่ 4.6)

ตารางที่ 4.6 แสดงจำนวนหนี้สินของครัวเรือนจำแนกรายหมู่บ้าน

หมู่บ้าน	จำนวนหลังคาเรือน	จำนวนหนี้สิน	
		บาทต่อหมู่บ้าน	บาทต่อครัวเรือน
หมู่ 1 บ้านห้วยลิงตก	132	5,917,200	44,827
หมู่ 2 บ้านห้วยลิงตก	62	1,711,600	27,606
หมู่ 3 บ้านโพธิ์ราษฎร์	68	2,346,000	34,500
หมู่ 4 บ้านโพธิ์ราษฎร์	106	2,241,700	21,148
หมู่ 5 บ้านสร้าง	71	4,228,100	59,551
หมู่ 6 บ้านสร้าง	80	5,368,250	67,103
หมู่ 7 บ้านสามเรือน	90	4,644,500	51,606
หมู่ 8 บ้านยางทอง	140	6,192,000	44,229
เฉลี่ยหนี้สินทั้งตำบล	749	34,947,100	46,658

ที่มา : องค์การบริหารส่วนตำบลบางเจ้าฉ่า. 2551

10. ผู้นำชุมชน

ในชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่ำมีทั้งผู้นำทางการ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ประธานกลุ่ม/องค์กร ผู้นำไม่เป็นทางการ เช่น ผู้นำศาสนา ผู้อาวุโสในชุมชนที่ชาวบ้านเคารพนับถือ ผู้รู้ทางวัฒนธรรมประเพณี และผู้ที่ประสบความสำเร็จจากการประกอบอาชีพจนเป็นที่ยอมรับของบุคคลในชุมชน เป็นต้น โดยขอยกตัวอย่างผู้นำชุมชนที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาองค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่ำ เป็นกรณีศึกษา ดังนี้

พระอธิการวิเชียร ตฤณจิตโต	เจ้าอาวาสวัดยางทอง
นายสุรินทร์ นิลเลิศ	กำนันตำบลบางเจ้าฉ่ำ
นางปราณี จันทรวิจิตร	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1/ ประธานกลุ่มแปรรูปอาหาร/ประธานกลุ่มร้านค้าชุมชน
พ.อ.อ. เนตร นาคสุข	ข้าราชการทหารเกษียณอายุราชการ/ ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่ำ
นายบุญช่วย สมบุญ	ข้าราชการครูเกษียณอายุราชการ/ประธานกลุ่มโฮมสเตย์/ประธานกลุ่มผู้สูงอายุ/ นายทุนเงินกู้

10.1 ลักษณะเฉพาะของผู้นำชุมชน ตำบลบางเจ้าฉ่ำ

พระอธิการวิเชียร ฉายา ตฤณจิตโต เจ้าอาวาสวัดยางทอง เป็นคนตำบลลองครักษ์ อำเภอบางแพะ จังหวัดสุพรรณบุรี เกิดเมื่อวันที่ 2518 วิทยฐานะทางการศึกษามีปริญญาตรีศึกษาศาสตร์บัณฑิต สาขาการศึกษา ปีที่ 3 และวุฒินักธรรมเอก โดยบทบาทของสงฆ์จึงมีประสบการณ์ด้านสงเคราะห์ คือ สงเคราะห์ด้วยธรรม ได้แก่การชี้แนะแนวทางธรรมแก่ประชาชนให้ประพฤติตนตามหลักศีลธรรมจรรยา สงเคราะห์ ด้านเศรษฐกิจ โดยให้ใช้พื้นที่ของวัดเป็นสถานที่ฝึกอบรมอาชีพและ เป็นแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน สงเคราะห์ด้านสังคม โดยให้ความอุปถัมภ์โรงเรียนประถมศึกษา เป็นผู้ไกล่เกลี่ยในกรณีพิพาทของคนในชุมชน สงเคราะห์ด้านสิ่งแวดล้อม โดยการปลูกต้นไม้ภายในบริเวณวัดให้มีความร่มรื่น รักษาความสะอาดภายในวัด และอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ และสัตว์น้ำ นอกจากนี้ยังมีบทบาทเป็นนักปกครองในฐานะเจ้าอาวาสวัดยางทองที่ปกครองภิกษุสามเณรในวัดให้ปฏิบัติตามพระวินัยสงฆ์

กำนันสุรินทร์ นิลเลิศ เป็นคนดั้งเดิมในชุมชน รู้จักชาวบ้านและชุมชนเป็นอย่างดี มีประสบการณ์ในการปกครองเคยเป็นผู้ใหญ่บ้านก่อนที่จะเป็นกำนัน จึงทำให้รู้แหล่งข้อมูลข่าวสาร รู้แหล่งเงินทุน รู้ระบบการทำงานกับราชการ และรู้บทบาทหน้าที่ ด้วยความเป็นเจ้าหน้าที่รัฐจึงมีอำนาจตามกฎหมายและอำนาจสั่งการ มีผู้ได้บังคับบัญชา เช่น สารวัตรกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น เป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการบริหารงบประมาณของรัฐ และรับนโยบายและ

แนวทางปฏิบัติจากรัฐ นอกจากนี้ก็ยังมีประสบการณ์ด้านธุรกิจจากการเคยเป็นช่างเจียรนัย พลอยจึงทำให้รู้เรื่องการผลิต ความรู้เรื่องแหล่งจำหน่าย/ตลาด ความรู้เรื่องการขนส่ง และความรู้เรื่องการทำบัญชี

ผู้ใหญ่ปราณี จันทรวิจิตรเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในหมู่ 1 นอกจากเป็นผู้ใหญ่บ้านแล้วยังเป็น ประธานกลุ่มแปรรูปอาหาร และประธานกลุ่มร้านค้าชุมชน ผู้ใหญ่ปราณีเกิดในครอบครัวค้าขายที่จังหวัดพิจิตร และแต่งงานกับข้าราชการครูที่เป็นคนในตำบลบางเจ้าฉ่าโดยไม่มีลูกด้วยกัน ผู้ใหญ่ปราณีมีลักษณะเฉพาะบางอย่างของผู้นำคล้ายกับกำนันสุรินทร์ คือเป็นเจ้าหน้าที่รัฐที่มีประสบการณ์ด้านการปกครอง มีผู้ได้บังคับบัญชาและเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ด้านธุรกิจจากการที่ช่วยพ่อแม่ค้าขายอยู่เป็นเวลานานนาน จึงทำให้มีความรู้ในเรื่องของการผลิต การจำหน่าย การขนส่ง และการทำบัญชี นอกจากนี้ด้วยความที่เป็นภรรยาของข้าราชการครูที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ และไม่มีภาระในครอบครัวมากนักจึงมีให้ความสำคัญกับการทำงานเพื่อพัฒนาชุมชน

พ.อ.อ. เนตร นาคสุข ข้าราชการทหารเกษียณอายุราชการ ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง ประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า และประธานกลุ่มนวดแผนไทยหมู่ 6 เป็นคนจังหวัดอ่างทอง หลังเกษียณจากงานที่ทำอยู่จึงกลับมาอยู่กับครอบครัวอย่างถาวรในชุมชนหมู่ 6 ตำบลบางเจ้าฉ่าเป็นเวลานานนับ 20 ปี จึงรู้จักชาวบ้านและชุมชนเป็นอย่างดี จากการที่เคยเป็นข้าราชการทหารจึงมีความโดดเด่นในการเป็นผู้นำในกิจกรรมต่างๆของชุมชน และมีความรู้เรื่องระบบราชการจึงสามารถติดต่อประสานงานกับภาครัฐได้อย่างแคล่วคล่อง

ลุงบุญช่วย สมบุญ ข้าราชการครูเกษียณอายุราชการ เป็นผู้ที่คนในชุมชนยกย่องในเรื่องของการเป็นแบบอย่างที่ดีในฐานะครู ในฐานะสามี ในฐานะพ่อ และในฐานะของผู้อาวุโสในชุมชน ลุงบุญช่วยไม่ได้เกิดในชุมชนแต่มาเป็นครูอยู่ตั้งแต่หนุ่มจนเกษียณอายุราชการ ลุงบุญช่วยมีลักษณะเฉพาะของผู้นำ ในด้านความมีระเบียบ โดยจดบันทึกประจำวันเรื่องต่างๆในครอบครัว ในบันทึกของลุงบุญช่วยทำให้ทราบถึงเหตุการณ์สำคัญของชุมชน สภาพอากาศ และประเพณีต่างๆ ในช่วงเวลานั้นๆได้เป็นอย่างดี เป็นผู้ยึดมั่นในพุทธศาสนา โดยปฏิบัติกิจทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ ครอบครัวลุงบุญช่วยมีความอบอุ่นลูกทุกคนประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานและชีวิตครอบครัว ทำให้ลุงบุญช่วยได้รับรางวัลต่างๆจากหลายหน่วยงาน ปัจจุบันลุงบุญช่วยเป็นประธานกลุ่มโฮมสเตย์ ประธานกลุ่มผู้สูงอายุ แต่ในการปฏิบัติมักทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาเนื่องจากอายุมากแล้ว นอกจากนี้ยังช่วยเหลือคนในชุมชนโดยเป็นนายทุนเงินกู้ที่มีความปรารถนาต่อลูกหนี้

ลักษณะเฉพาะของผู้นำดังกล่าวสามารถนำมาใช้ในการบริหารจัดการชุมชนให้เข้มแข็ง และส่งเสริมให้เกิดกลุ่มองค์กรในชุมชนที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันเป็นเครือข่ายดังปัจจุบัน ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

1. การเป็นเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ ทำให้มีลักษณะเฉพาะที่เอื้อต่อการบริหารจัดการ คือ รับนโยบายและแนวทางปฏิบัติจากรัฐ มาสู่ชาวบ้าน ดังนั้นจึงเกิดกระบวนการสื่อสารสองทางทำให้มีทักษะในการติดต่อสัมพันธ์กับคนในชุมชนและภายนอก และยังส่งผลให้เป็นผู้นำทาง

ความคิด ซึ่งส่งผลต่อทัศนคติและความเชื่อของชาวบ้าน ดังนั้นหากผู้นำต้องการสื่อสารกับชาวบ้าน เพื่อโน้มน้าวใจหรือเรื่องที่ต้องการความคิดเห็นที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันจะทำได้โดยง่าย การมีผู้ได้บังคับบัญชา เช่น สารวัตรกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งเป็นกำลังคนที่สามารถสั่งการให้ช่วยในการบริหารจัดการชุมชน การมีอำนาจทางกฎหมายและอำนาจสั่งการ ทำให้สามารถสั่งการให้ชาวบ้านมาประชุม จากการสังเกตพบว่า ผู้นำที่เป็นเจ้าหน้าที่รัฐในตำบลบางเจ้าฉ่ามิได้สื่อสารด้วยการสั่งการอย่างเดียว หากแต่พยายามสร้างอำนาจความศรัทธา ด้วยการขอความร่วมมือมากกว่า นอกจากนี้การเป็นเจ้าหน้าที่รัฐยังทำให้มีบทบาทในการบริหารเงินงบประมาณของรัฐทำให้ผู้นำมีความรู้เรื่องนโยบาย การบริหารจัดการเงิน กฎเกณฑ์ในการการใช้จ่ายเงินอย่างเป็นระบบของราชการ ตลอดจนรู้แหล่งทุน

2. การมีประสบการณ์ด้านธุรกิจ ลักษณะประการนี้ทำให้ผู้นำมีความรู้เรื่องการทำธุรกิจ รู้เรื่องการผลิต การจำหน่าย การจัดทำบัญชี และการขนส่งสินค้าซึ่งเอื้อต่อการบริหารจัดการชุมชนและการจัดการกลุ่ม/องค์กรในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อชุมชนบางเจ้าฉ่าปรับโครงสร้างมาสู่ระบบเศรษฐกิจชุมชน

3. การมีประสบการณ์ในระบอบราชการ ลักษณะประการนี้ส่งผลให้ผู้นำรู้บทบาทของตนในฐานะเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ ในการปกครองและการพัฒนาชุมชน รู้เรื่องระบบการทำงานแบบราชการ รู้ขั้นตอนในการติดต่อหน่วยงานต่างๆ ซึ่งเอื้อต่อการทำงาน และมีโอกาสเรียนรู้โลกภายนอก ซึ่งเพิ่มความน่าเชื่อถือในการเป็นผู้นำในการปกครองชุมชน และเป็นผู้นำในกลุ่มต่างๆในชุมชน

4. การเป็นคนดั้งเดิมในชุมชนหรืออยู่อาศัยในชุมชนมายาวนาน ลักษณะประการนี้ส่งผลให้ผู้นำรู้จักชุมชนและชาวบ้าน ส่งผลต่อการเลือกใช้วิธีที่จะสื่อสารกับคนในชุมชนให้เหมาะสมกับบริบทหรือสถานการณ์ และยังส่งผลให้เกิดความไว้วางใจ

10.2 บทบาทหน้าที่ของผู้นำ

จากการศึกษาพบว่า บทบาทหน้าที่ของผู้นำที่ยกมาเป็นกรณีศึกษาข้างต้น จำแนกได้ 4 บทบาท ที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการชุมชนและกลุ่ม/องค์กรในชุมชนโดยวิเคราะห์จากสถานภาพของผู้นำ ได้แก่ สถานภาพที่เกิดจากการเป็นเจ้าหน้าที่รัฐ มี 2 บทบาท คือ บทบาทนักปกครองแบบประสาน และบทบาทผู้บริหาร ส่วนสถานภาพที่เป็นผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน หรือเป็นผู้นำทางธรรมชาติ เป็นบทบาทที่ปฏิบัติจริงตามความต้องการและความคาดหวังของชุมชนมีอีก 2 บทบาทคือ บทบาทผู้ประสานความสัมพันธ์ในชุมชน และบทบาทนักสื่อสาร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. บทบาทของนักปกครองแบบประสาน เมื่อปัจจัยด้านเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญสำหรับชุมชนบางเจ้าฉ่า ผู้นำจึงมีบทบาทด้านเศรษฐกิจมากขึ้น ส่งผลให้บทบาทในการเป็นนักปกครองของผู้นำเปลี่ยนจากการควบคุมดูแลมาเป็นการกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมให้ชาวบ้านรับผิดชอบและแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยใช้วิธี “การประสานงาน” มากกว่า “การออกคำสั่ง” จึง

อาจกล่าวได้ว่าบทบาทการเป็นนักปกครองของผู้นำที่เป็นเจ้าหน้าที่รัฐอย่างกำนันสุรินทร์ และผู้ใหญ่ปรางค์ เป็นบทบาทของนักปกครองตามโครงสร้างเศรษฐกิจชุมชนที่เรียกว่านักปกครองแบบประสาน

2. บทบาทผู้บริหาร ในการจัดตั้งกลุ่มองค์กรในชุมชนส่วนใหญ่เริ่มโดยผู้นำ เมื่อมีจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาแล้วผู้นำมักจะเป็นผู้กำหนดโครงสร้าง และวางระเบียบแบบแผนของกลุ่ม โดยรับฟังความคิดเห็นของสมาชิกในกลุ่ม เป็นผู้คัดเลือกบุคคลากรที่จะเป็นตัวแทนกลุ่มในการเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการบริหารเครือข่ายองค์กรชุมชน กำนันสุรินทร์ นิลเลิศ และผู้ใหญ่ปรางค์ จันทรวิจิตร เป็นผู้นำมีประสบการณ์จากการอยู่ในระบบราชการ และการทำธุรกิจมาก่อน ทำให้มีบทบาทในการเป็นผู้บริหาร ในการวางแผนและบริหารจัดการกลุ่มให้ดำเนินไปได้ ในบทบาทของผู้บริหารนี้ต้องมีความสามารถในการทำความเข้าใจกับชาวบ้าน และสื่อสารให้ชาวบ้านร่วมคิด ร่วมทำ มีความสามารถในการหาเงินทุน ความรู้ และความช่วยเหลือต่างๆจากภายนอกเข้ามาให้ชาวบ้านได้ จากการที่ชุมชนบางเจ้าฉ่ามีองค์กรชุมชนรวมกันเป็นเครือข่ายได้ สะท้อนให้เห็นถึงความสามารถของผู้นำ โดยเฉพาะกำนัน สุรินทร์ นิลเลิศ และผู้ใหญ่ ปรางค์ จันทรวิจิตร ในการวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการของชุมชน รวมทั้งความสามารถในการระดมคนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการด้วย ซึ่งกระตุ้นให้ชาวบ้านเกิดความเชื่อถือ และวางใจในความสามารถของผู้นำในบทบาทผู้บริหาร

3. บทบาทผู้ประสานความสัมพันธ์ในชุมชน ผู้นำทุกท่านที่ยกเป็นกรณีศึกษา คือ พระอธิการวิเชียร คุฎฐจิตโต กำนัน สุรินทร์ นิลเลิศ ผู้ใหญ่ปรางค์ จันทรวิจิตร พ.อ.อ. เนตร นาคสุข และนายบุญช่วย สมบุญ ล้วนทำหน้าที่เป็นผู้ประสานความสัมพันธ์ในชุมชนด้วยผู้นำทุกท่านมีความสามารถในการ “ประสาน” คนในชุมชนให้สามารถทำงานด้วยกันได้อย่างราบรื่น แม้ว่าความสัมพันธ์ในชุมชนเป็นสิ่งเปราะบาง และทุกชุมชนต้องมีปัญหาความขัดแย้ง แต่ผู้นำสามารถประสานความสัมพันธ์ต่างๆภายในชุมชนให้ดำเนินต่อไปได้และดำรงอยู่ได้อย่างเหมาะสม ในชุมชนบางเจ้าฉ่าซึ่งมีเศรษฐกิจจักสานและท่องเที่ยว ผู้นำจึงมีบทบาทในการประสานงาน ที่จะทำให้อิทธิพลที่เป็นรายได้ของชุมชนดำเนินไปได้อย่างยั่งยืนซึ่งต้องประสานคน ให้สามารถทำงานร่วมกันได้ หากมีความขัดแย้ง ผู้นำจะหาประเด็นหลักของปัญหาและหาข้อยุติอย่างประนีประนอมส่วนใหญ่ใช้วิธีประชุมเพื่อหาข้อยุติ อีกทั้งยังต้องประสานข้อมูลข่าวสารซึ่งเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการประกอบเศรษฐกิจชุมชนเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในสภาวะการณ์ปัจจุบันที่เป็นสังคมยุคข้อมูลข่าวสาร ผู้นำมีบทบาทในการประสานบุคคลต่างๆให้เกิดการกระจายข้อมูลข่าวสารให้ทั่วถึงและรวดเร็วเพื่อให้แข่งขันทางการตลาดได้ อีกประการที่สำคัญคือการประสานความสัมพันธ์เชิงผลประโยชน์ ผู้นำจึงมีบทบาทในด้านการจัดสรรผลประโยชน์โดยรวมให้ลงตัว การประสานความสัมพันธ์ 4 ส่วน คือคน งาน ข้อมูลข่าวสาร และความสัมพันธ์เชิงผลประโยชน์ จึงทำให้ความสัมพันธ์ภายในชุมชนดำเนินไปอย่างสอดคล้องกัน

4. บทบาทนักสื่อสาร จากการเข้าไปเก็บรวบรวมข้อมูลในชุมชนพบว่ากำนัน สุรินทร์ นิลเลิศ เป็นบุคคลที่สื่อสารกับภายในชุมชนให้เกิดกิจกรรมและทำให้ชุมชนดำเนินไปได้ ดังเช่นที่ในตำบลบางเจ้าฉ่ามีเวทีการเรียนรู้ ชวนคิด ชวนพูด ชวนทำ ทุกวันที่ 16 ของทุกเดือน การจัดทำแผนชีวิตหมู่บ้าน ขณะเดียวกันก็ต้องสื่อสารกับภายนอกชุมชน โดยเฉพาะกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเพื่อหาทุนสนับสนุนการดำเนินธุรกิจชุมชนทั้งในเรื่องความรู้ การประชาสัมพันธ์ และเงินทุน

10.3 คุณลักษณะของผู้นำ

หากวิเคราะห์ผู้นำในชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า ตามที่คุณลักษณะของผู้นำที่ดีที่ ดร. เสรี พงศ์พิศ ระบุไว้ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. เป็นคนดีมีคุณธรรม มีศรัทธาในศาสนา เชื่อมมั่นในหลักจริยธรรม
2. ทำตัวเป็นแบบอย่าง ไม่คิดแต่พูดหรือบอกคนอื่นให้ทำ
3. ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีในชุมชน คุณภาพชีวิตผู้คนดีขึ้น
4. ประารถนาและพร้อมที่จะเรียนรู้และส่งเสริมการเรียนรู้ของชุมชน
5. ประารถนาและส่งเสริมนวัตกรรมหรือการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ
6. ผู้นำที่ดี มองเห็นจุดอ่อนจุดแข็ง ข้อจำกัดและศักยภาพของตัวเองและของ

ชุมชน

7. เป็นตัวเชื่อมที่ดีและผนึกพลังชุมชนให้เกิดผลเป็นทวีคูณ
8. เคารพในศักดิ์ศรีและให้เกียรติชาวบ้าน ไม่ดูถูกผู้อื่น
9. ทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และในการตัดสินใจ
10. สร้างเครือข่ายภายในชุมชนและกับนอกชุมชน เกิดประชาสังคมที่มีพลัง
11. ผู้นำที่ดี ดำเนินงานอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ ไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน

วาระซ่อนเร้น

12. เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตนและพวกพ้อง
13. มีความเชื่อมั่นในตัวเอง เป็นตัวของตัวเอง มีเหตุมีผล
14. มีความอดทนต่อการวิพากษ์วิจารณ์ ใจกว้าง รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
15. ใช้ข้อมูล ความรู้ และปัญญาในการทำงานเพื่อชุมชน
16. มีวิสัยทัศน์ มียุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน
17. มีบารมี ที่ชาวบ้านอยากเดินตาม

อย่างไรก็ตามบริบทของชุมชนบางเจ้าฉ่าไม่ได้มีเพียงสภาพภายในชุมชนดังที่กล่าวมาแต่ต้นเท่านั้น หากแต่ชุมชนยังสัมพันธ์กับภายนอกทั้งระดับนโยบาย ระดับหน่วยงาน จนได้รับการยอมรับจากองค์กรภายนอก ซึ่งสรุปโดยสังเขปได้ดังนี้

1. ระดับนโยบาย

นโยบายของรัฐตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันให้ความสำคัญต่อการแก้ไขปัญหาความยากจนของประชาชน โดยดำเนินการผ่านโครงการต่างๆ เช่น โครงการกองทุนพัฒนาชนบท โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) โครงการแก้ไขปัญหาด้านการเงินและสินเชื่อสำหรับคนจนในเมือง (MIYAZAWA) โครงการลงทุนเพื่อสังคม (Social Investment Project: SIP) โครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง และโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นต้น ซึ่งล้วนเป็นนโยบายที่ส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการรวมกลุ่มและเครือข่ายในชุมชนเพื่อขับเคลื่อนให้โครงการต่างๆ เหล่านี้บรรลุตามวัตถุประสงค์

จึงพอสรุปได้ว่าชุมชนบางเจ้าฉ่ามีการรวมกลุ่ม และพัฒนาการของกลุ่ม จนเป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นในชุมชนนอกจากเป็นปัจจัยภายในชุมชนแล้ว ปัจจัยภายนอกชุมชน โดยเฉพาะนโยบายการส่งเสริมของรัฐก็ส่งผลต่อพัฒนาการดังกล่าว ซึ่งพอสรุปให้เห็นภาพได้ดังนี้

ปี 2515 รวมกลุ่มอาชีพจักสานโดยสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอโพธิ์ทอง

ปี 2538 พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องจักสาน ส่งออกประเทศญี่ปุ่น โดย สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอโพธิ์ทอง

ปี 2540 จัดตั้งพิพิธภัณฑ์เพื่อการเรียนรู้เครื่องใช้ไม้ไผ่ และศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ สนับสนุนโดยกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และธนาคารความร่วมมือระหว่างประเทศญี่ปุ่น (JBIC)

ปี 2542 จัดตั้งเป็นหมู่บ้านอุตสาหกรรมชนบทเพื่อการท่องเที่ยว 1 ใน 20 หมู่บ้านของประเทศไทย สนับสนุนโดย กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และธนาคารความร่วมมือระหว่างประเทศญี่ปุ่น (JBIC)

ปี 2545 จัดตั้งเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงเกษตร สนับสนุนโดย กรมส่งเสริมการเกษตร และสำนักงานเกษตรจังหวัดอ่างทอง

ปี 2546 จัดตั้งที่พักสัมผัสวัฒนธรรม Home Stay กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตร สนับสนุนโดย กรมส่งเสริมการเกษตร และ สำนักงานเกษตรจังหวัดอ่างทอง

ปี 2547 ได้รับมาตรฐานโฮมสเตย์ และเป็นโฮมสเตย์ ดันแบบภาคกลาง สนับสนุนโดย สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว

ปี 2548 จัดตั้งเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว OTOP สนับสนุนโดย สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว

ปี 2549 จัดตั้งเป็นหมู่บ้าน OTOP ดันแบบ โดย สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอ่างทอง และได้รับการคัดเลือกเป็นหมู่บ้าน OTOP Village Champion หมู่บ้าน Thailand Grand Invitation

ปี 2550 กลุ่มต่างๆในชุมชนจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน โดยสำนักงานเกษตรอำเภอโพธิ์ทอง

2. ระดับหน่วยงาน

ชุมชนบางเจ้าฉ่าเป็นชุมชนที่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ หลายหน่วยงาน ทั้งในรูปของเงินทุน ความรู้ในการผลิต และการบริหารจัดการ โดยหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญ ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานเกษตร กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย นอกจากนี้ชุมชนยังมีโอกาส ในการได้รับข้อมูลข่าวสาร มีโอกาสในการเข้าร่วมประชุมในเวทีต่างๆทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีโอกาสฝึกอบรมและศึกษาดูงาน ในประเทศ เช่น ศึกษาดูงานด้านการบริการด้านการท่องเที่ยว ที่ตลาดน้ำดำเนินสะดวก และแหล่งท่องเที่ยวในอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ศึกษาดูงานด้านการใช้ภาษาต่างประเทศในการบริการแก่นักท่องเที่ยวที่แหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และศึกษาดูงานในต่างประเทศ เช่น ประเทศญี่ปุ่น และประเทศในตะวันออกกลาง เป็นต้น

นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนให้ตัวแทนคนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมสาธิตต่างๆ เช่น กิจกรรมส่งเสริมอาชีพ การทำเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น รวมถึงการเป็นพื้นที่นำร่องของโครงการ/งานวิจัย ของโครงการวิจัยด้านความสามารถของผู้นำ ด้านการรวมกลุ่มองค์กรชุมชน ด้านการวางแผนชุมชน เป็นต้น

การได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆดังกล่าวทำให้สมาชิกในชุมชนบางเจ้าฉ่าได้รับรู้ เข้าใจปัญหา และมีมุมมองในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน จึงส่งผลให้สมาชิกในชุมชนเกิดความรู้สึกลึกซึ้งที่จะดำเนินกิจกรรมบางอย่างร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ในรูปของกลุ่มและขยายเป็นเครือข่ายโดยอาศัยความรู้ที่ได้รับจากหน่วยงานต่างๆ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในชุมชน

3. การได้รับการยอมรับจากองค์กรภายนอก

ชุมชนบางเจ้าฉ่ามีการติดต่อกับภายนอกมาก ทั้งการติดต่อกับหน่วยงานที่สนับสนุนกิจกรรมในชุมชน เช่น กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กรมส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมการค้าส่งออก สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เป็นต้น การติดต่อกับบริษัทเอกชนต่างๆ เช่น ตัวแทนจำหน่ายสินค้า บริษัทส่งออกสินค้า เป็นต้น และการที่มีชุมชนอื่นเข้ามาเรียนรู้ ในการด้านการพัฒนาชุมชน ซึ่งสะท้อนถึงการได้รับการยอมรับจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชนอื่นๆ โดยเฉพาะในด้านของการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ กระบวนการแผนชุมชนพึ่งตนเอง วิสาหกิจชุมชน การบริหารจัดการชุมชน และการอนุรักษ์วิถีชีวิต และวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งมาจากการที่ชุมชนใช้หลักการพัฒนา 4 P คือ พัฒนาคน (P-People) พัฒนาผลิตภัณฑ์ (P-Product) พัฒนาด้านการท่องเที่ยวในชุมชน (P-Place) และ ด้านอนุรักษ์ (P-Preserve)

การเป็นชุมชนที่ได้รับการยอมรับยังเห็น ได้จากรางวัลที่ได้รับจากหน่วยงานต่างๆ มากมาย จำแนกเป็นรางวัลด้านการพัฒนาชุมชนเช่น รางวัลชนะเลิศตำบลพัฒนาดีเด่น รางวัลชุมชนดีเด่นด้านการท่องเที่ยว รางวัลชุมชนพัฒนาการตามยุทธศาสตร์การป้องกันภัยคุกคามรูปแบบใหม่ 2550 เป็นต้น รางวัลด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เช่น รางวัลชนะเลิศหัตถศิลป์อ่างทอง 41 ประเภทไม้

ไผ่ รางวัลรอนชนะเลิศหมู่บ้านหัตถกรรมไม้ไผ่ รางวัลการประกวดจักสานไม้ไผ่ เป็นต้น และ รางวัลที่มอบให้แก่กำนันสุรินทร์ นิลเลิศ ในฐานะผู้นำชุมชน และผู้นำกลุ่ม อีกหลายรางวัล เช่น ได้รับรางวัลแหวนทอง ได้รับคัดเลือกเป็นตัวแทนภาคกลางในการจัดทำแผนชุมชนระดับชาติ เป็นต้น

นอกจากนี้ชุมชนบางเจ้าฉ่ายังเป็นแหล่งที่กลุ่มคนภายนอกเข้ามาท่องเที่ยว เข้ามาศึกษา ศึกษาน และมิกกลุ่มที่พักค้างในชุมชน ปีหนึ่งนับหมื่นคน จากสถิติจำนวนผู้เข้ามาในชุมชนในปีพ.ศ. 2547-2551 พบว่ามีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องส่วนใหญ่เป็นกลุ่มศึกษาดูงาน (ร้อยละ 80) รองลงมา กลุ่มนักท่องเที่ยวที่ไม่พักค้าง (ร้อยละ 15) และกลุ่มนักท่องเที่ยวที่พักค้าง (ร้อยละ 5) ดังตารางที่ 4.7 “ที่นี้คนเข้ามาเรียนรู้การบริหารงานเยอะมาเรียนรู้ว่าเป็นชุมชนท่องเที่ยว มีหลายกลุ่มหลายกิจกรรม ได้อย่างไร ส่วนมากมาดูว่าทำแผนชุมชนอย่างไร อย่างกลุ่มที่มาวันนี้ก็เป็นคณะจาก อบต. จาก จังหวัดชัยนาท พวกเราก็แบ่งหน้าที่กันก็ต้อนรับเขา” (บุญช่วย สมบุญ, สัมภาษณ์ 2551)

การที่ชุมชนบางเจ้าฉ่าได้รับการยอมรับจากภายนอกส่วนหนึ่งเป็นผลจากการพัฒนา กลุ่มและเครือข่ายองค์กรชุมชน จึงเป็นเป็นแรงจูงใจ ให้ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่ม และสมาชิกในชุมชน ร่วมมือกันดำเนินกิจกรรมของกลุ่มและเครือข่ายอย่างต่อเนื่องเพื่อรักษาความสำเร็จของเครือข่ายไว้

ตารางที่ 4.7 แสดงจำนวนนักท่องเที่ยวและกลุ่มศึกษาดูงานในชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า ปี 2547-2551

กลุ่ม	จำนวน (คน)				
	2547	2548	2549	2550	2551
นักท่องเที่ยวที่ไม่พักค้าง	2,305	2,050	4,292	4,419	4,655
นักท่องเที่ยวที่พักค้าง	495	589	1,233	1,270	1,337
กลุ่มศึกษาดูงาน	9,386	10,450	21,879	22,525	23,728
รวม	12,186	13,089	27,404	28,213	27,915

ที่มา : ศูนย์กลางชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า. 2551

บริบทของชุมชนข้างต้น สะท้อนให้เห็นถึงชุมชนบางเจ้าฉ่าในมิติภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ การเมือง ประชากร สังคมวัฒนธรรม และการติดต่อสื่อสาร ที่มีการปรับเปลี่ยนตัวเองของชุมชนเข้าสู่ความเป็นชุมชนเข้มแข็ง โดยอาศัยทุนที่มีอยู่ในชุมชน ได้แก่ ทุน มนุษย์ ทุนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ทุนภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี ความเป็นที่ป็นน้อง ความไว้วางใจกันของคนในชุมชน และยังมีการสนับสนุนจากภายนอก ที่คนในชุมชนสามารถดึงเอาทุน เศรษฐกิจ ความรู้และเทคโนโลยีมาใช้อย่างเหมาะสม รวมทั้งอาศัยการจัดการชุมชนแบบมี ส่วนร่วมในรูปของกลุ่มและเครือข่าย

ส่วนที่ 2 แบบแผนสัมพันธ์ภาพของกลุ่มในเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า

1. แบบแผนสัมพันธ์ภาพภายในกลุ่ม

เครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า เริ่มต้นขึ้นจากการที่ กำนันสุรินทร์ นิลเลิศ กำนันตำบลบางเจ้าฉ่า ได้ไปร่วมประชุม กับหน่วยงานพัฒนาต่างๆของภาครัฐ และได้รับนโยบาย ด้านการพัฒนาชุมชนตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ ที่เน้นเรื่องเศรษฐกิจแบบพอเพียง และการมีส่วนร่วมของชนในชุมชน ประกอบกับได้รับการแนะนำ จากเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนา เช่น SIF ให้จัดตั้ง กลุ่มอาชีพ เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งในการผลิต และการจำหน่าย และให้กลุ่มต่างๆรวมกันเป็น เครือข่าย กำนันสุรินทร์ เล่าว่า “ ทุกครั้งที่มีการกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ก็จะเปิดเวทีชุมชน โดยให้คนในชุมชนมาประชุมร่วมกัน เพื่อช่วยกันคิด ช่วยกันหาปัญหา หาความต้องการ และหา แนวทางในการแก้ไขปัญหา โดยทำทั้งในรูปแบบช่วยกันคิด โดยแบ่งกลุ่มย่อยๆ แล้วมาสรุปร่วมกัน เป็นกลุ่มใหญ่ ซึ่งเครื่องมือที่ใช้ในการประชุมระดมความคิดเห็นในชุมชนมาโดยตลอด คือ การ จัดทำ “แผนที่ความคิด” (Mind Map) จึงทำให้คนในชุมชนเรียนรู้และคุ้นเคยกับวิธีการในการที่จะ ช่วยกันคิด แสดงความคิดเห็น และมีข้อสรุปร่วมกันของคนในชุมชนสำหรับกิจกรรมต่างๆเพื่อการ พัฒนาชุมชน ” (กำนันสุรินทร์ นิลเลิศ, สัมภาษณ์ กันยายน 2551)

กลุ่มจักสาน ถือเป็นต้นกำเนิดของเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า การจักสาน เป็นสิ่งที่คนในชุมชน ทำกันมาแต่ดั้งเดิม มีการถ่ายทอดประสบการณ์ สั่งสอนผ่านต่อกันจากรุ่น หนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง มีการปรับปรุง ดัดแปลงให้สวยงามประณีต เป็นเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นภูมิปัญญาของชุมชน ซึ่งถือว่าเป็นต้นทุนเดิมทางสังคมของชุมชนที่มีเอกลักษณ์ ประกอบกับ บริบทของชุมชน ที่คนในชุมชนอยู่รวมกันเป็นกลุ่มบ้าน ใกล้ชิดสนิทสนมกัน เกาะเกี่ยว ความสัมพันธ์กันทั้งแบบการเป็นเครือญาติ เป็นเพื่อนบ้าน เป็นพรรคพวกเพื่อนฝูงกัน จึงทำให้ ได้รับการสนับสนุน จากหน่วยงานภายนอก เกิดกลุ่มจักสานที่ได้รับการยอมรับจากสังคมภายนอก ซึ่งเป็นจุดกำเนิดของกลุ่มอื่นๆในชุมชน ที่เกิดจากการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ เช่น กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กรมส่งเสริมการเกษตร โดยเฉพาะการท่องเที่ยว แห่งประเทศไทย ถือเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทที่ทำให้เกิดกลุ่มต่าง ๆ รวมตัวกันเพื่อพัฒนาชุมชน ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว โดยใช้ทุนของชุมชนมาเป็น เช่น

การสาธิตการจักสาน การจักสาน ถือว่าเป็นทุนทางสังคมที่เก่าแก่โบราณกาล จึงมี แนวคิดจัดเป็นจุดสาธิตจักสานให้นักท่องเที่ยวชม 2 จุดใหญ่ คือ จุดสาธิตหน้าบ้านพรชัย บุญรื่น และจุดสาธิตการจักสานริมแม่น้ำน้อย

การแสดงพื้นบ้าน เป็นการแสดงนาฏศิลป์โดยนักเรียนวัดยางทอง และแสดงเพลง พื้นบ้าน โดยให้ผู้สูงอายุมาร้องเพลงพื้นบ้าน ให้นักท่องเที่ยวได้ชม

ต้นยางใหญ่ ที่วัดยางทอง เป็นต้นยางคู่ขนาดใหญ่ อายุราว 400 ปี ขนาด 5 คนโอบ และทิวทัศน์ริมแม่น้ำน้อย ซึ่งมีต้นโสนขึ้นริมน้ำ บรรยากาศร่มรื่น มองเห็นบ้านทรงไทยริมน้ำ

จากจุดเริ่มต้นที่มีผู้นำเป็นนักพัฒนา และได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและองค์กรระหว่างประเทศ ก่อเกิดเป็นกลุ่มแรกที่น่าเอาภูมิปัญญาจักสานไม้ไผ่มาเป็นผลิตภัณฑ์ที่สร้างชื่อเสียงให้แก่ชุมชน ต่อเนื่องด้วยนโยบายรัฐที่ส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวชุมชน ทำให้เกิดกลุ่มบริการท่องเที่ยวอีกหลายกลุ่ม และเมื่อคนในชุมชนเรียนรู้ถึงประโยชน์ของการรวมกลุ่มจึงเกิดกลุ่มอาชีพต่างๆ ขึ้นมาเพื่อสร้างอาชีพและรายได้ให้แก่คนในชุมชน ปัจจุบันเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า มีกลุ่มที่เป็นสมาชิกเครือข่าย จำนวน 17 กลุ่ม เรียงตามปีที่จัดตั้งกลุ่ม ดังนี้

ชื่อกลุ่ม	ปีที่ก่อตั้ง	ที่ตั้งกลุ่ม	ประธานกลุ่ม	จำนวนสมาชิก
1. วิสาหกิจชุมชนศิริรัศมีหัตถศิลป์ (เดิมคือ กลุ่มป่าเฟื่อง)	2515	หมู่ 8	นางสาวศิริรัศมี สิงห์รัญ	15 คน
2. กลุ่มสายฝนลายศิลป์	2535	หมู่ 8	นางสายฝน ทองงาม	20 คน
3. กลุ่มอาชีพแปรรูปผลผลิต การเกษตรและอาหาร	2540	หมู่ 1	นางปราณี จันทรวิจิตร	15 คน
4. รถอู่เต็นท์บริการ	2541	หมู่ 8	นายเนติวิทย์ กุลเศรษฐเจริญ	5 คน
5. ข้าวซ้อมมือ	2544	หมู่ 4	นางสำเนา สุขกมล	10 คน
6. ร้านค้าชุมชน	2545	หมู่ 1	นางปราณี จันทรวิจิตร	44 คน
7. กลุ่มทำอูฐปลือก	2545	หมู่ 1	นายจวน ร่มโพธิ์	15 คน
8. กลุ่มอาชีพจักสาน (โสรัก)	2545	หมู่ 8	นางโสรัก บำรุงศิลป์	15 คน
9. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสาน ศิลป์บางเจ้าฉ่า	2546	หมู่ 8	นายพรชัย บุญรัตน์	20 คน
10. กลุ่มอาชีพจักสานไม้ไผ่	2546	หมู่ 8	นางพนัษกร จิตรักษ์	17 คน
11. กลุ่มเกษตร ไม้ผล	2546	หมู่ 7	นายบุญช่วย สมบุญ	7 คน
12. วิทย์ชุมชน	2546	หมู่ 8	นายสุรินทร์ นิลเลิศ	10 คน
13. อาสาสมัครพาชม	2546	หมู่ 8	นายสนิท เขียวหวาน	10 คน
14. ครีวชุมชน	2546	หมู่ 8	นางมณฑล ชื่นอารมย์	7 คน

ชื่อกลุ่ม	ปีที่ก่อตั้ง	ที่ตั้งกลุ่ม	ประธานกลุ่ม	จำนวนสมาชิก
15. บ้านพักโฮมสเตย์	2546	หมู่ 7,8	นายบุญช่วย สมบุญ	10 คน
16.สมุนไพร่นวดแผนไทย	2547	หมู่ 6	นางอาภา ปรีชากุลย์	11 คน
17. สตรีพัฒนา (น้ำพริก)	2550	หมู่ 4	นางพยง บวร	21 คน

การเชื่อมโยงของกลุ่มต่างๆและเกิดเป็นเครือข่ายได้เพราะคนในชุมชน และแกนนำกลุ่มต่างๆในชุมชน มีแนวคิดร่วมกันว่า “การดำเนินกิจกรรมกลุ่มต่างๆยังมีจุดอ่อน คือทำและรับผิดชอบกับกลุ่มของตนเท่านั้น ไม่สามารถที่จะประสานเชื่อมเป็นเครือข่าย ที่จะก่อเกิดพลัง และทำให้เกิดประโยชน์ร่วมกันในวงกว้างได้” กลุ่มต่างๆในชุมชนจึงรวมกันจัดตั้ง “เครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า” ขึ้นเพื่อเป็นแม่ข่าย ในการเชื่อมโยงกลุ่มที่มีอยู่ในตำบลเข้าด้วยกัน

การบริหารจัดการเครือข่ายขององค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ การบริหารในระดับระดับเครือข่ายตำบล (แม่ข่าย) และระดับกิจกรรม ของแต่ละกลุ่ม

1. ระดับเครือข่ายตำบล คือ เครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า มีหน้าที่ในการบริหารนโยบาย กำหนดทิศทางการทำงานร่วมกัน โดยมีตัวแทนจากกลุ่มต่างๆ ที่มีอยู่เป็นคณะกรรมการบริหารเครือข่ายร่วมกัน

2. ระดับกิจกรรม คือ กลุ่มกิจกรรมที่ได้ดำเนินการกิจกรรมที่รับผิดชอบเฉพาะในกลุ่มตนเอง กลุ่มต่างๆ จะส่งตัวแทนของกลุ่มขึ้นเป็นคณะกรรมการบริหารเครือข่าย เพื่อการร่วมกำหนดนโยบาย ทิศทาง และการทำกิจกรรมเพื่อเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายกัน รวมทั้งกำหนดระเบียบของเครือข่าย

หลักการบริหารเครือข่าย มีอยู่ 4 ประการคือ

1. กลุ่ม สมาชิกร่วมคิด ร่วมดำเนินการ ร่วมกันรับผิดชอบหน้าที่ ร่วมแก้ไขปัญหา ร่วมติดตามประเมินผล

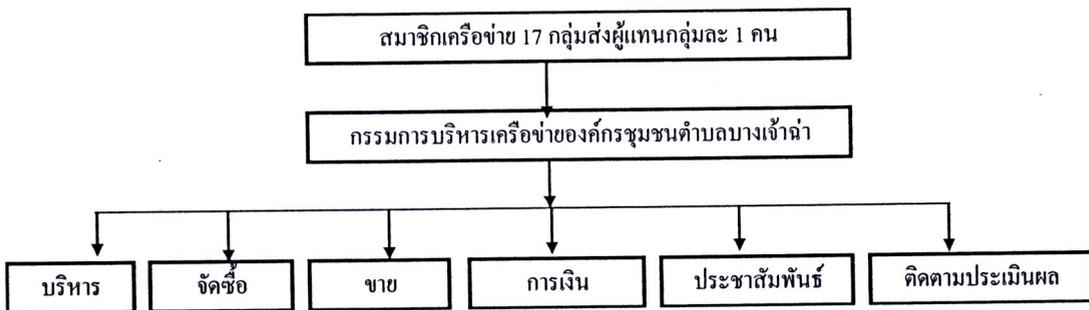
2. ร่วมเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ การบริหารร่วมกัน

3. จัดสรร แบ่งปันประโยชน์ และทรัพยากรที่เป็นธรรม อันเกิดประโยชน์ในวงกว้าง

4. ร่วมพลังทุกฝ่าย โดยการใช้หลักการพึ่งตนเองและพึ่งพากันเอง

คณะกรรมการเครือข่าย มี 6 ฝ่าย ประกอบด้วย ฝ่ายบริหาร ฝ่ายจัดซื้อและรับฝากผลิตภัณฑ์ ฝ่ายขาย ฝ่ายการเงิน ฝ่ายประชาสัมพันธ์ และฝ่ายติดตามประเมินผล โดยแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ ดังนี้

1. กรรมการบริหาร มีหน้าที่กำหนดนโยบาย กำหนดตัวผู้รับผิดชอบงานติดตามและประเมินผล
2. กรรมการฝ่ายจัดซื้อ/รับฝากผลิตภัณฑ์/รับการสั่งซื้อมีหน้าที่รับซื้อ/รับฝาก/รับใบสั่งซื้อ และตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์
3. กรรมการฝ่ายขาย มีหน้าที่ในการขาย และจัดซื้อผลิตภัณฑ์ให้กับผู้ซื้อที่มาซื้อในศูนย์ฯ ทั้งในส่วนของพ่อค้าและนักท่องเที่ยว
4. กรรมการฝ่ายการเงินมีหน้าที่ในการดูแลและเก็บเงินทุนหมุนเวียน ยอดซื้อ ยอดขาย ประจำวัน สรุปยอดการเงินให้เป็นปัจจุบัน
5. กรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์ มีหน้าที่ในการต้อนรับแขกผู้มาเยี่ยมชม ผู้ซื้อและนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งการให้ข้อมูล และชี้แจงผลการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรม
6. ฝ่ายติดตามและประเมินผล มีหน้าที่ในการติดตาม ตรวจสอบ และเสนอแนะการดำเนินงาน

ภาพที่ 4.13 ผังการบริหารเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่ำ

สำหรับทุน เริ่มต้นได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานพัฒนาสังคมและกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม จากนั้นจึงระดมทุนจาก 3 แหล่งคือ ทุนจากภาครัฐและเอกชน ทุนจากเงินกองทุนต่างๆ ในหมู่บ้าน และผลกำไรจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ 10 % จากยอดขาย ซึ่งนำมาใช้เป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ ได้แก่ ค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าพัฒนาบำรุงรักษาอาคารสถานที่ ค่าอุปกรณ์ ค่าเอกสารในการดำเนินการ ซื้อ-ขาย ผลิตภัณฑ์ ค่าพัฒนา ปรับปรุงสิ่งแวดล้อม ภูมิทัศน์ชุมชน ค่าต้อนรับแขกคณะผู้มาเยี่ยมชม ค่าตอบแทนผู้รับผิดชอบการเฝ้าศูนย์ ผู้รับผิดชอบ ซื้อ-ขายผลิตภัณฑ์ และ ผู้ดูแลความเรียบร้อย

การศึกษาแบบแผนสัมพันธ์ภายในกลุ่มพิจารณาจาก แกนนำหรือผู้นำกลุ่ม ความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่ม ลักษณะของบุคคล การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความถี่และระยะเวลาของ

ความสัมพันธ์ พัฒนาการของกลุ่ม เป้าหมายและความต้องการของกลุ่ม ซึ่งสามารถวิเคราะห์รูปแบบความสัมพันธ์ภายในกลุ่มของแต่ละกลุ่มได้ ดังนี้

1. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศิริรัศมีหัตถศิลป์

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศิริรัศมีหัตถศิลป์ เดิมคือกลุ่มจักสานของป่าเฟื่อง แม่ของ นางศิริรัศมี สิงห์ธัญ หัวหน้ากลุ่มคนปัจจุบัน กลุ่มมีสมาชิกจำนวน 15 คน ซึ่งทั้งหมดเป็นญาติพี่น้อง และเป็นคนที่อยู่บ้านใกล้เคียงกัน สมาชิกกลุ่มเป็นเพศหญิงทั้งหมด มีความถนัดงานจักสานไม้ไผ่ ภายใต้การนำกลุ่มของนางศิริรัศมีฯ ซึ่งมีความสามารถในการออกแบบลวดลายงานจักสาน การจักสานผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่ การตรวจสอบคุณภาพงาน และการตลาด โดยทำหน้าที่ เป็นผู้ที่รับรายการสั่งซื้อจากลูกค้าแล้วนำมาแจกจ่ายงานให้แก่สมาชิกในกลุ่มผลิตสินค้าจักสาน เพื่อรวบรวมส่งให้กับลูกค้า อย่างไรก็ตามสมาชิกสามารถผลิตสินค้าตามที่ตนเองคิดแล้วนำมาส่งให้กลุ่มจำหน่ายก็ได้เช่นกัน

ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มมีลักษณะแบบเครือข่ายที่มีความสนิทสนมกันมีการสอนงาน แนะนำวิธีการ และรูปแบบใหม่ๆ ให้แก่กัน ในขณะที่เดียวกันก็มีความสัมพันธ์ที่เป็นทางการของกลุ่ม คือ มีการประชุมกลุ่มทุกเดือนเพื่อรายงานยอดขาย การเงิน แจกงาน และร่วมกันกำหนดกิจกรรมพิเศษต่าง ๆ เช่น การดูงานนอกสถานที่ การร่วมงานกับกลุ่มกิจกรรมอื่น ๆ เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อสร้างศักยภาพของสมาชิกกลุ่มให้เข้มแข็งมากขึ้น จากลักษณะความสัมพันธ์ของเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์กันแน่นแฟ้น และการบริหารงานกลุ่มส่วนใหญ่รวมศูนย์อยู่ที่นางศิริรัศมี สิงห์ธัญ ซึ่งคล้ายกับเป็นผู้อุปถัมภ์กลุ่ม ดังนั้นกลุ่มนี้จึงมีรูปแบบความสัมพันธ์แบบแนวตั้งมากกว่าแนวระนาบ

ในประเด็นการพัฒนากลุ่มนั้น กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศิริรัศมีหัตถศิลป์ มีเป้าหมายในการพัฒนากลุ่มให้มีรูปแบบและลวดลายผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายขึ้น ตรงตามความต้องการของลูกค้าแต่ยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของบางเจ้าฉ่า มีวิธีการข้อมีติดต่อสานให้ติดทนและปลอดภัยต่อผู้ใช้ มีตลาดที่แน่นอน และเป็นที่ยอมรับของบุคคลภายนอกมาก สินค้าได้มาตรฐานสากลส่งออกจำหน่ายต่างประเทศ

2. กลุ่มอาชีพจักสาน (โสภี)

กลุ่มอาชีพจักสาน (โสภี) มีสมาชิกจำนวน 15 คน ส่วนใหญ่เป็นญาติพี่น้องกัน โดยมีนางโสภี บำรุงศิลป์ เป็นหัวหน้ากลุ่ม สมาชิกกลุ่มมีทั้งเพศหญิงและเพศชาย เป็นผู้ที่มีความสามารถในงานจักสานไม้ไผ่ หัวหน้ากลุ่มทำหน้าที่บริหารจัดการกลุ่มเป็นส่วนใหญ่ และเป็นหลักในการคิดและออกแบบผลิตภัณฑ์จักสานไม้ไผ่ รับรายการสั่งซื้อสินค้าจากลูกค้าแล้วนำมาแจกจ่ายให้กับสมาชิกในกลุ่มทำ อย่างไรก็ตามสมาชิกสามารถผลิตสินค้าตามที่ตนเองคิดแล้วนำมาส่งให้กลุ่มจำหน่ายก็ได้เช่นกัน

ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มมีลักษณะแบบเครือญาติที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมกัน และยังมีที่พักอาศัยในบริเวณใกล้เคียงกัน นั่งทำงานจักสานด้วยกันเกือบทุกวัน ใ้ถามสารทุกข์สุขดิบกัน รับประทานอาหารกลางวันด้วยกัน ดูแลช่วยเหลือกันและการทำงานกิจกรรมทางสังคมร่วมกัน จึงทำให้ความสัมพันธ์ที่เหนียวแน่นอยู่ตลอดเวลา จากลักษณะความสัมพันธ์ของเครือญาติที่มีความสัมพันธ์กันแน่นแฟ้น การบริหารงานกลุ่มส่วนใหญ่ดำเนินการโดยหัวหน้ากลุ่ม สมาชิกกลุ่มมีหน้าที่ทำตาม แม้เต็มใจทำตามเนื่องจากยอมรับในการเป็นผู้นำของหัวหน้ากลุ่ม แต่ก็แสดงให้เห็นถึงความไม่เท่าเทียมกันในกลุ่ม ดังนั้นกลุ่มนี้จึงมีรูปแบบความสัมพันธ์แบบแนวตั้งมากกว่าแนวระนาบ เช่นเดียวกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศิริรัศมีหัตถศิลป์

กลุ่มอาชีพจักสาน (โสรัก) มีเป้าหมายที่จะพัฒนากลุ่ม ในด้านเพิ่มความสามารถของสมาชิก ด้านความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ เพื่อให้มียอดขายเพิ่มขึ้น มีการกระจายงานไปสู่กลุ่มจักสานด้วยกันมากขึ้น มีบรรจุภัณฑ์และเครื่องหมายการค้าหรือ Brand เป็นของกลุ่ม

3. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสานศิลป์บางเจ้าฉ่า

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสานศิลป์บางเจ้าฉ่า มีสมาชิกจำนวน 17 คน ทำกิจกรรมจักสานไม้ไผ่มีนายพรชัย บุญริน เป็นหัวหน้ากลุ่ม การเริ่มต้นของกลุ่มมาจากการลงหุ้นของคนที่เป็นเครือญาติกัน และขยายออกไปยังกลุ่มคนที่มีความเคารพนับถือกัน และสนิทสนมกัน รวมทั้งมีคนที่มิใช่มีการจักสานเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้มีความสามารถในการจักสานไม้ไผ่ มีอายุในช่วง 36 – 72 ปี โดยทำงานจักสานเป็นอาชีพเสริม เมื่อพิจารณาความเป็นผู้นำของนายพรชัย พบว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการจักสานและการติดต่อประสานงาน เป็นผู้รับยอดสั่งซื้อจากลูกค้า แล้วแบ่งงานผลิตให้กับสมาชิกในกลุ่ม ในขณะที่สมาชิกมีส่วนร่วมในการการคิด ออกแบบ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์

ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มมีลักษณะความสัมพันธ์ที่อิงกับระเบียบของกลุ่ม กล่าวคือ มีการประชุมกลุ่มทุกเดือน มีผู้รับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ ชัดเจน และส่วนใหญ่สัมพันธ์กันโดยระบบเครือญาติที่มีความใกล้ชิดสนิทสนมจากกิจกรรมที่ทำร่วมงานสม่ำเสมอ เช่น ทำงานจักสานและรับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน ณ ศูนย์สาธิตจักสาน การร่วมกันคิดและออกแบบผลิตภัณฑ์ รวมทั้งมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในลักษณะการทำงานที่ทำตามผู้ที่มีฝีมือดีกว่า และการเข้ารับการฝึกอบรมของภาครัฐและนำมาถ่ายทอดภายในกลุ่ม อย่างไรก็ตามการบริหารจัดการกลุ่มทำโดยหัวหน้ากลุ่มเป็นส่วนใหญ่ สมาชิกมีบทบาทเป็นผู้ผลิตและมีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์อยู่บ้าง ดังนั้นกลุ่มนี้จึงมีรูปแบบความสัมพันธ์แบบแนวตั้งมากกว่าแนวระนาบ

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสานศิลป์บางเจ้าฉ่ามีเป้าหมายร่วมกันที่จะพัฒนาความสามารถของสมาชิกให้มีฝีมือในการผลิตงานจักสานใกล้เคียงกัน เพิ่มสมาชิกกลุ่ม และส่งเสริมให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมงานกลุ่มมากขึ้น มีพัฒนาการโดยนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ เช่น การเปิดช่องทางการตลาดของกลุ่มโดยการเปิด Website ของกลุ่ม รวมทั้งเพิ่มความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ เพื่อให้สมาชิกกลุ่มมีรายได้เพิ่มมากขึ้น

4. กลุ่มอาชีพจักสานไม้ไผ่ (พนัชร)

กลุ่มอาชีพจักสานไม้ไผ่ (พนัชร) เป็นกลุ่มอาชีพงานจักสานซึ่งมีนางพนัชร จิตรักษ์ เป็นหัวหน้ากลุ่ม จดทะเบียนกลุ่มมีสมาชิกจำนวน 17 คน ซึ่งเกือบทั้งหมดเป็นคนที่อยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน มีเพียง 2 คนที่เป็นสมาชิกต่างตำบล แต่ก็เป็นคนที่มีสนิทและคุ้นเคยกับคนส่วนใหญ่ในกลุ่ม สมาชิกกลุ่มมีความสามารถในการจักสานงานไม้ไผ่ อายุในช่วงวัยทำงานประมาณ 30-50 ปี มีทั้งเพศหญิงและเพศชาย โดยเพศชายส่วนใหญ่ จะเป็นผู้ว่างงาน และทำงานจักสานเป็นอาชีพหลักเป็นส่วนใหญ่

ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม มีลักษณะใกล้ชิดเหมือนญาติพี่น้อง ผู้นำกลุ่มทำหน้าที่ในการรับยอดสั่งซื้อเช่นเดียวกับกลุ่มอื่น ๆ แล้วแจกงานให้สมาชิกในกลุ่มตามความถนัด แต่มีข้อสังเกตประการหนึ่งที่ส่งผลต่อรูปแบบความสัมพันธ์ คือ หัวหน้ากลุ่มเป็นผู้ลงทุนเองทั้งหมด ทั้งวัตถุดิบ ค่าแรงงานในการผลิตงานจักสาน ค่าขนส่ง และค่าใช้จ่ายอื่นๆ และเป็นผู้จัดการจัดการกลุ่มทั้งหมด แม้ว่าภายในกลุ่มมีโครงสร้างการบริหารในรูปของคณะกรรมการก็ตาม ความสัมพันธ์ของกลุ่มเกิดจากการพูดคุยกันทุกวัน ทำงานกลุ่มร่วมกัน ประชุมร่วมกันเพื่อการพัฒนางานช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การสอนงานภายในกลุ่มเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการจักสานและลวดลายต่าง ๆ มีอยู่เสมอซึ่งส่วนใหญ่ภายใต้การควบคุมดูแลของหัวหน้ากลุ่ม และบางครั้งทำหน้าที่ในการฝึกสอนสมาชิกกลุ่มให้จักสานได้สวยงามด้วยตนเอง การที่หัวหน้ากลุ่มเป็นผู้ลงทุนในการผลิตและบริหารจัดการกลุ่มทั้งหมด ทำให้มีลักษณะเป็นธุรกิจของหัวหน้ากลุ่มมากกว่าเป็นกลุ่มชุมชน ลักษณะความสัมพันธ์จึงเป็นแบบแนวคิงคล้ายการจ้างทำงาน

การพัฒนาและเป้าหมายความต้องการของกลุ่มนั้น เน้นไปที่การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่หลากหลายขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด และตอบสนองความต้องการของตลาดทุกระดับ สมาชิกมีศักยภาพในการผลิตสูงขึ้น จำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้มากขึ้นและมีรายได้ดีขึ้น

5. กลุ่มรถอีแต่นบริการ

กลุ่มรถอีแต่นบริการเริ่มมาตั้งแต่ปี 2541 เมื่อชุมชนบางเจ้าฉ่าเป็นแหล่งท่องเที่ยว จึงมีแนวคิดนำรถอีแต่นของชาวบ้านมาให้บริการ 3 คัน ต่อมาในปี 2548 การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ให้การสนับสนุนรถอีก 3 คัน พร้อมรถมอเตอร์ และในปี 2550 ได้จัดซื้อให้อีก 1 คัน รวมเป็นรถ 4 คัน เพลอร์ 3 คัน รถทุกคันมีชื่อ โดยเอาชื่อผลไม้ในชุมชนมาตั้งเป็นชื่อรถ เช่น ยางทอง มะขงชิด กะท้อนหวาน เป็นต้น วัตถุประสงค์ของกลุ่มเพื่อให้บริการนำเที่ยวในชุมชนและพื้นที่สำคัญใกล้เคียง และเพิ่มการให้บริการขนของ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ขยะในชุมชน รวมทั้งใช้เพื่อกิจกรรมอื่น ๆ เช่น การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง งานแห่เทียนพรรษา งานแห่รับโล่รางวัลต่าง ๆ การทำกิจกรรม

มีขั้นตอนการดำเนินงานเริ่มจากสมาชิกกลุ่มมาดูกระดานที่ศูนย์กลางชุมชนว่ามีงานที่ไหน วันที่เท่าไร เวลาใด ก็คน แล้วจะเตรียมความพร้อมของรถ และจ่ายงานยังสมาชิก แกนนำกลุ่มคือ นายเนติวิทย์ กุลเศรษฐเจริญ หากไม่อยู่ก็มีคนอื่น ๆ ทำแทน การคิดค่าบริการคิดคันละ 200 บาทต่อเที่ยว ซึ่งมีค่าใช้จ่ายเป็นค่าคนขับ 100 บาทต่อเที่ยว ส่วนที่เหลืออีก 100 บาท ส่งเข้ากองทุนกลุ่มเป็นค่าน้ำมันและค่าซ่อมแซมรถ ปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่มจำนวน 5 คน เป็นผู้ชายทั้งหมด อายุระหว่าง 30 - 50 ปี จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาและสูงสุดในระดับปริญญาตรี เป็นผู้ที่อยู่ในชุมชนมาตั้งแต่เกิด รู้สภาพภูมิประเทศเป็นอย่างดี ส่วนใหญ่เป็นคนที่มีความตั้งใจต่อการบริการและมีตำแหน่งอาสาในชุมชนอยู่เกือบทุกคน

ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มมีความเป็นพรรคพวกเพื่อนฝูง ที่สนิทสนมกัน พุดคุยกันได้ อย่างสนิทใจ ทำกิจกรรมกลุ่มและพบเจอกันเกือบทุกวันและมีการประชุมประจำเดือนร่วมกันที่ศูนย์กลางชุมชน ลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่มเป็นแบบแนวระนาบเพราะแกนนำกลุ่มทำหน้าที่ในลักษณะประสานงานกับสมาชิกกลุ่มให้ปฏิบัติงานตามหน้าที่ตามที่ตกลงกันได้ ตั้งแต่ต้น

พัฒนาการของของกลุ่มคือ มีรถเพิ่ม มีผู้ใช้บริการเพิ่มมากขึ้น และการจดทะเบียนกลุ่มอย่างเป็นทางการ ส่วนเป้าหมายความต้องการในอนาคต ต้องการซ่อมรถให้สามารถใช้ได้ ทุกคัน และมีรถเพิ่มเติมอีก 1 คัน ปรับปรุงรถมอเตอร์ให้สวยงาม ติดป้ายชื่อทุกคัน มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของชุมชนและมีไฮเลนส์ เพื่อความปลอดภัยในการใช้รถใช้ถนน

6. กลุ่มวิทยุชุมชน

กลุ่มวิทยุชุมชน มีที่ทำการกลุ่มอยู่ที่ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนบางเจ้าฉ่า (ในวัดบางทอง) ซึ่งมีที่มาของการก่อตั้งมาจากลุงสมพร ซึ่งเป็นหมอแผนไทยในหมู่ที่ 8 ตำบลบางเจ้าฉ่า ได้สังเกตเห็นว่า กำนันสุรินทร์เป็นคนคิดเงินของตำบลบางเจ้าฉ่า อีกทั้งผลิตภัณฑ์จักสานก็มีชื่อเสียง จึงควรมีสื่อประชาสัมพันธ์ของดีของตำบลบางเจ้าฉ่า จึงได้ร่วมมือกับเจ้าอาวาสวัดสามประชุม ซึ่งเป็นพี่ชายของกำนันสุรินทร์ ขอจัดตั้งเป็นสถานีวิทยุพระพุทธรักษา ในระยะแรกหมอสมพรได้ สอนให้นายบุญเลิศ จุนเจิม (พี่ต๋อย) คนที่เฝ้าศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนบางเจ้าฉ่าเป็นผู้จัดรายการ และควบคุมห้องออกอากาศโดยจัดรายการวิทยุร่วมกัน จนกระทั่งมีความสามารถในการจัดรายการ ต่อมา หมอสมพร ได้ย้ายไปอยู่ที่อื่น นายบุญเลิศ จุนเจิม (พี่ต๋อย) ได้กลายเป็นผู้จัดรายการหลักแต่ผู้เดียว จนในที่สุด กำนันสุรินทร์ได้ไปขอจดทะเบียนเป็นวิทยุชุมชน ออกอากาศโดยมีวัตถุประสงค์ในเรื่อง การประชาสัมพันธ์ชุมชนและงานทั่วไป ส่วนใหญ่เป็นการประชาสัมพันธ์กิจกรรมของกลุ่มต่าง ๆ และพัฒนาเป็นการจัดรายการวิทยุชุมชน โดยมีนักจัดรายการมาจัดรายการเพลงและบันเทิง การถ่ายทอดข่าว รวมทั้งการออกอากาศรายการที่เป็นสารประโยชน์ต่าง ๆ

กิจกรรมของกลุ่ม ดำเนินการกระจายเสียงข่าวสารที่เป็นประโยชน์ ข่าวราชการ ข่าว ดินฟ้าอากาศ ข่าวประชาสัมพันธ์กิจกรรมชุมชน เพลงและข่าวบันเทิงและธรรมะ เปิดสถานีเวลา 05.00 น.และปิดสถานีเวลา 18.00 น. ส่วนการจัดรายการอื่น ๆ มีลักษณะไม่เป็นทางการ โดยสถานีวิทยุชุมชนมีรายได้จาก การฝากข่าวประชาสัมพันธ์ การอ่านสปอร์ตโหมฆณา รายได้จากการจัด รายการของนักจัดรายการ ซึ่งเสียค่าเช่าให้สถานีชั่วโมงละ 50 บาท ค่าใช้จ่ายของสถานีวิทยุชุมชน ประกอบด้วยค่าตอบแทนของนายบุญเลิศ จุนเจิม (พี่ต๋อย) เดือนละ 3,000 บาท ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าซื้อแผ่น CD รวมทั้งค่าซ่อมแซมต่าง ๆ ภายใต้การดูแลของคณะกรรมการกลุ่มวิทยุชุมชน ซึ่งเป็นผู้กำหนดผังรายการ ซึ่งเมื่อมีงานเข้ามากำหนดวันสุรินทร์และคณะกรรมการวิทยุชุมชนก็จะดำเนินการ พิจารณาร่วมกันกับเจ้าอาวาสวัดยางทอง

สัมพันธ์ภาพของสมาชิกภายในกลุ่ม มีความผูกพันกันในเชิงเป็นเครือญาติ เป็นผู้อุปถัมภ์ คำจุน และเป็นผู้ที่รักใคร่นับถือกัน มีกิจกรรมร่วมกันในงานของกลุ่มทุกวันและงานของชุมชน สม่ำเสมอ ลักษณะความสัมพันธ์ภายในกลุ่มมีลักษณะเชิงอุปถัมภ์ ซึ่งมีรูปแบบความสัมพันธ์ แนวคิดระหว่างประธานกลุ่มกับผู้ดูแล ส่วนประธานกลุ่มกับสมาชิกอื่นเป็นความสัมพันธ์แนว ระนาบ

กลุ่มวิทยุชุมชนมีเป้าหมายในการปรับปรุงคลื่นส่ง มีแผ่น CD เพิ่มขึ้น มีคนฟังรายการ ของสถานีวิทยุชุมชนมากขึ้น มีผู้ใช้บริการและสนับสนุนงบประมาณมากยิ่งขึ้น

7. กลุ่มอาสาสมัครพาชม

กลุ่มอาสาพาชม ตั้งอยู่ที่หมู่ 8 เริ่มมีกลุ่มอาสาพาชมขึ้นเมื่อปี 2548 โดยหน่วยงานการ ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีมัคคุเทศก์ของชุมชน โดยได้จัดอบรมและ มอบเสื้อสัญลักษณ์ว่าผ่านการอบรมการเป็นมัคคุเทศก์ชุมชนแล้ว ในระยะแรกมีครูบุญช่วย สมบุญ และ ครูสนิท เขียวหวาน ซึ่งเป็นผู้อาวุโสในชุมชนเป็นผู้นำนักท่องเที่ยวโดยไปกับรถอีแต่นบริการ ต่อมาเมื่ออาสาสมัครหนุ่มสาวเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับผู้อาวุโสทั้งหลายมีโรคประจำตัว จึงได้ส่ง มอบหน้าที่ให้หนุ่มสาวทำหน้าที่แทน กลุ่มอาสาพาชม มีสมาชิกจำนวน 8 คน แต่มีผู้ปฏิบัติจริง เพียง 4 คน ลักษณะของคนในกลุ่มส่วนหนึ่งเป็นอดีตข้าราชการที่เกษียณอายุแล้ว ระดับการศึกษา ตั้งแต่ระดับประถมศึกษา จนถึงปริญญาตรี ช่วงอายุระหว่าง 20 - 80 ปี บางคนไม่มีภารกิจอื่นใดจึงมี เวลาทำงานอาสาพัฒนาชุมชนอย่างเดียว มีทั้งเพศชายและหญิง มีความสามารถทำงานได้หลายอย่าง ไม่เลื่องงาน ช่วยงานได้เกือบทุกงานในศูนย์กลางชุมชน

กิจกรรมของกลุ่มคือร่วมเดินทางไปกับกลุ่มรถอีแต่นบริการนำนักท่องเที่ยวเยี่ยมชม สถานที่สำคัญและกิจกรรมของกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน โดยบรรยายตามสภาพความเป็นจริง ไม่มีบท โดยแกนนำของกลุ่มจะมาดูที่กระดานที่ศูนย์กลางชุมชนว่าวันไหนมีนักท่องเที่ยวเข้ามาจำนวนกี่คน

เป็นกลุ่มใด ต้องการเยี่ยมชมอะไร เพื่อการเตรียมความพร้อม บางครั้งก็ใช้การ โทรศัพท์ติดต่อ การประสานงานในกลุ่มส่วนใหญ่จะเป็นพูดคุยและประสานงานกับแกนนำของศูนย์กลางชุมชน เกี่ยวกับเรื่องงานที่จะเข้ามาในชุมชน

ในการดำเนินกิจกรรมอาสาพาชม ไม่มีข้อกำหนดในการทำงาน การทำงานเป็นไปในลักษณะอาสา แต่ทุกครั้งที่ปฏิบัติงานจะมีแผนงานชัดเจนว่าจะไปที่จุดใดของชุมชน เรียงลำดับก่อนหลังชัดเจน โดยส่วนใหญ่จะเริ่มจาก ศูนย์กลางชุมชน แล้วไปที่ข้างใหญ่คู่(ตา-ยาย) ชม ทิวทัศน์ริมฝั่งเรียบแม่น้ำน้อย จากนั้นเยี่ยมชม จุดสาธิต 1 หน้าบ้านพรชัย คูการทำขนมไทย แล้วต่อไปยังจุดสาธิต 2 เกือบสุดเขตหมู่ที่ 8 แล้ววนออกหน้าหมู่บ้าน เยี่ยมชมสวนผลไม้ตามฤดูกาล ในบางครั้งนักท่องเที่ยวจะระบุว่าเยี่ยมชมกลุ่มใดก่อนหลัง กลุ่มอาสาพาชมก็จะนำมาไปตามความต้องการของนักท่องเที่ยว สำหรับค่าตอบแทนของกลุ่มอาสาพาชม ไม่มีการกำหนดตายตัวตามแต่ นักท่องเที่ยวจะจัดให้

ความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่มมี 2 แบบ แบบแรกเป็นความสัมพันธ์กับผู้อาวุโส มีความเคารพนับถือ เชื้อพึ่ง และยึดถือเป็นแบบอย่าง ส่วนอีกแบบหนึ่ง เป็นความสัมพันธ์ฉันท์เพื่อนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มปฏิบัติการก็จะมีกรหยอกล้อเล่นหัวกัน มีความสนิทสนมกันมาก ไปไหนไปด้วยกัน จุดเด่นของกลุ่มนี้ อยู่ที่สมาชิกที่เข้าร่วมทำงานในกลุ่มล้วนมีจิตอาสาเหมือนกันทุกคน ทุกคนมาด้วยใจ ค่าตอบแทนมิได้มีการกำหนดกฎเกณฑ์ตายตัว จะเห็นได้ว่ากลุ่มนี้ มีรูปแบบความสัมพันธ์คนในกลุ่มแบบแนวระนาบโดยแกนนำกลุ่มทำหน้าที่ในลักษณะการประสานงานมากกว่าสั่งการ แม้ว่าภายในกลุ่มมีสมาชิกที่เป็นผู้อาวุโส และกลุ่มคนในวัยหนุ่มสาวก็ตาม

กลุ่มมีเป้าหมายในการพัฒนากลุ่มให้มีผู้ที่มาปฏิบัติงานแทน และทำให้ได้ดีกว่าที่ทำอยู่ในปัจจุบัน พัฒนาสมาชิกให้สามารถนำเสนอและบรรยายเป็นภาษาต่างประเทศ กล้าพูดกล้าทำ กล้าแสดงออกมากขึ้น อีกทั้งฝึกสมาชิกใหม่โดยเฉพาะเด็กนักเรียนให้เป็นมัคคุเทศก์น้อย

8. กลุ่มครัวชุมชน

จุดเริ่มต้นของครัวชุมชน เริ่มจากการที่ชุมชนบางเจ้าฉ่า เป็นชุมชนท่องเที่ยวที่มีนักท่องเที่ยว ก่อนจะเป็นกลุ่มเช่นปัจจุบัน มีผู้อาสาเข้ามาทำอาหารรับรองนักท่องเที่ยว 3 กลุ่ม ก่อนจะไปเพราะขาดผู้ช่วย จนนางมณฑล ชื่นอารมณ์ (พี่แมว) ที่เคยเป็นทั้งสมาชิกกลุ่มแรกๆ และเป็นแม่ครัวของชุมชน ร่วมกับสมาชิกอีก 7 คน ตั้งกลุ่มเป็นครัวชุมชน โดยมีนางมณฑล ชื่นอารมณ์ เป็นแกนนำกลุ่ม สมาชิกของกลุ่มครัวชุมชนเป็นแม่บ้านที่มีฝีมือในการทำอาหาร จบการศึกษาระดับประถมศึกษา อายุประมาณ 40-50 ปี มีอาชีพทำสวน และจักสานไม้ไผ่

กิจกรรมของกลุ่มครัวชุมชน คือ ทำอาหารรับรองนักท่องเที่ยว หรือผู้เข้าศึกษาดูงาน เป็นคณะ โดยจะมีผู้ประสานงานของศูนย์กลางชุมชนแจ้งความต้องการของนักท่องเที่ยวเข้ามาที่

กลุ่ม แกนนำและสมาชิกกลุ่มประพุดคุยกันถึงการเตรียมความพร้อมเรื่องรายการอาหาร และการจัดการดูแลต่างๆ กลุ่มครัวชุมชนไม่มีข้อกำหนดชัดเจน ยึดหยุ่นตามผู้ประสานงานของศูนย์กลางชุมชน อัตราค่าบริการมี 3 อัตรา คือ 60 บาท/คน(อาหาร 2 อย่าง ของหวาน 1 อย่าง) 80 บาท/คน และ 120 บาท/คน ซึ่งเพิ่มอาหารตามอัตรา แต่ส่วนใหญ่มักจะแถมให้ลูกค้าเสมอ พัฒนาการของกลุ่มได้แก่ การพัฒนารายการอาหาร โดยเน้นอาหารประเภท ต้ม แกง น้ำพริก แกงส้ม และพยายามจัดอาหารเป็นชุด เพื่อรับรองแขก ตามปริมาณของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาใช้บริการ นอกจากนี้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในกลุ่ม ส่งคนไปดูงานในการจัดเลี้ยงของจังหวัดอื่น มีกลุ่มอื่นในเครือข่ายเข้ามาแลกเปลี่ยนทัศนคติต่างๆ บ้างก็เข้ามาติ มาชม มาชม กับกลุ่มนี้เสมอ ๆ

ความสัมพันธ์ของสมาชิกกลุ่มมีความใกล้ชิดกัน พบปะพูดคุยกันทุกวัน เนื่องจากมีงานเข้ามาทุกสัปดาห์ จึงมีความสนิทสนมกันมาก นอกจากนี้มีการประชุมร่วมกันวันที่ 16 ของทุกเดือน และร่วมงานบุญประเพณีต่างๆ ในชุมชนด้วยกัน รูปแบบความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่มเป็นแบบแนวระนาบ เนื่องจากกลุ่มไม่มีข้อกำหนดตายตัว อะลุ่มอล่วยอยู่เสมอ สมาชิกกลุ่มทำงานด้วยความสมัครใจ

เป้าหมายการทำงานของกลุ่มต้องการมีสถานที่ทำครัวที่มั่นคงถาวร จัดเก็บเครื่องครัวได้เป็นอย่างดี มีชุดครัว ถ้วย จาน ชาม ช้อน และโต๊ะเก้าอี้ที่ครบถ้วน เพียงพอต่อการรับแขกจำนวนมาก

9. กลุ่มโฮมสเตย์

เดิมบ้านพักโฮมสเตย์ เป็นกิจกรรมที่อยู่ภายใต้การดำเนินงานของศูนย์กลางชุมชนบางเจ้าฉ่า เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชนและต้องการพักค้างคืน ฝ่ายประชาสัมพันธ์ก็นำนักท่องเที่ยวไปฝากไว้ให้นอนกับชาวบ้านโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ต่อมากำนันสุรินทร์ นิลเลิศ ได้ร่วมกันคิดกับชาวบ้านว่าจะหาทางออก โดยการจัดการท่องเที่ยวชุมชนแบบโฮมสเตย์ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว ซึ่งในช่วงแรกชาวบ้านในชุมชนยังไม่มีความรู้ในการจัดการเรื่องโฮมสเตย์ การบริการเป็นแบบบ้านใครบ้านมันหรือทำตามอย่างกัน ในที่สุดในปี 2546 กรมส่งเสริมการเกษตรและเกษตรจังหวัดอ่างทอง ได้จัดงบประมาณสนับสนุนจำนวนเงิน 1.5 ล้านบาท จัดกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงเกษตรร่วมกับท่องเที่ยวชุมชนแบบโฮมสเตย์ เมื่อเริ่มแรกมีสมาชิกกลุ่ม 7 หลัง ต่อมาบ้านพักโฮมสเตย์เพิ่มจำนวนเป็น 11 หลัง และในปี 2547 ได้รับการยกย่องให้เป็น “โฮมสเตย์ต้นแบบของการจัดการโฮมสเตย์ไทย”

การบริหารจัดการของกลุ่มโฮมสเตย์ มีการจัดการในรูปของคณะกรรมการโฮมสเตย์ จำนวน 11 คน ที่จะเป็นผู้พิจารณาผู้ที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่ม โดยเริ่มจากผู้เข้ามาสมัครจะต้องเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้และทดลองปฏิบัติจริงเกี่ยวกับการจัดการรูปแบบโฮมสเตย์ นอกจากนั้น

คณะกรรมการจะต้องเป็นผู้ประเมิน โดยการตรวจสอบสภาพบ้าน ความมั่นคงของตัวบ้าน ความสะอาดของห้องน้ำ ห้องครัว อาหาร ความเป็นสัดเป็นส่วนของสิ่งของเครื่องใช้ภายในบ้าน รวมทั้งอรรถศาสตร์ไมตรีของคนในบ้าน สมาชิกปฏิบัติตามกฎระเบียบของกลุ่มเป็นอย่างดีเพื่อให้การจัดการท่องเที่ยวเป็นไปอย่างราบรื่น

ผลประโยชน์ที่สมาชิกได้รับจากกิจกรรมโฮมสเตย์ ได้จากการเข้าพักของนักท่องเที่ยวที่จ่ายค่าเข้าพักคนละ 100 บาท ค่าอาหาร 3 มื้อเป็นเงิน 160 บาท รวมเป็นเงิน 260 บาท โดยสมาชิกจะถูกหัก 10% เข้าศูนย์กลางชุมชนบางเจ้าฉ่า และอีก 5% จะเก็บเข้ากลุ่มโฮมสเตย์เป็นค่าบริหารจัดการ ส่วนรายได้จากกิจกรรมอื่นๆ ไม่มีการหักเปอร์เซ็นต์ ยกเว้นค่ารถบริการกลุ่มรถอีแต๋น จะหัก 50 บาท เพื่อใช้เป็นค่าน้ำมันรถ จะเห็นได้ว่า รายได้จากการท่องเที่ยว ชุมชนบางเจ้าฉ่ายังมีได้มีการร่วมหุ้นแต่อย่างใด

ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกลุ่มเป็นแบบเพื่อนบ้าน และคนที่นับถือกัน ที่ทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกันตามระเบียบของกลุ่ม และมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด และช่วยเหลือกัน ในกิจกรรมกลุ่มและกิจกรรมอื่นในชุมชน ดังนั้นรูปแบบความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่มจึงเป็นแบบแนวระนาบเพราะสมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการกลุ่มอย่างเท่าเทียมกัน

10. กลุ่มอาชีพแปรรูปผลผลิตการเกษตรและอาหาร

กลุ่มอาชีพแปรรูปผลผลิตการเกษตรและอาหาร มีสมาชิก 15 คน ทั้งหมดเป็นแม่บ้านในหมู่ที่ 1 บ้านห้วยลิงตก ที่มีเวลาว่างจากการทำงานบ้านและการไปไร่ไปนา มีอายุระหว่าง 30 – 50 ปี มีอาชีพทำสวน ปลูกผักและงานจักสาน ผู้นำกลุ่ม คือ ผู้ใหญ่ปราณี จันทรวิจิตร ในฐานะประธานกลุ่มทำหน้าที่ในการนำกลุ่มทำผลิตภัณฑ์แปรรูปทางการเกษตรและอาหารต่าง ๆ เช่น ข้าวแต๋น และกระยาสารท เพื่อจำหน่าย และคิดหาผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ มาให้กลุ่มดำเนินการ การบริหารจัดการอื่น ๆ อยู่ในรูปคณะกรรมการ สมาชิกกลุ่มแต่ละคนมีหุ้นไม่เกิน 2 หุ้น ละคร 120 บาท มีเงินปันผลในแต่ละปี มีสมาชิกส่วนหนึ่งเข้ามาทำงานกลุ่มประจำมีเงินเดือนเป็นค่าตอบแทน และสมาชิกมาทำงานบางวันได้ค่าแรงวันละ 100 บาทต่อคน

ความสัมพันธ์ของสมาชิกกลุ่มเป็นเสมือนญาติ และคนบ้านใกล้เรือนเคียงกัน เข้ามาร่วมกลุ่มเพราะมีความคุ้นเคยกัน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์แนวระนาบ ถึงแม้ผู้นำกลุ่มมีศักยภาพสูงในการนำกลุ่มก็ตาม แต่การทำกิจกรรมกลุ่มมีลักษณะร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และแบ่งผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมตามกฎระเบียบกลุ่มที่ร่วมกันตั้งไว้

กลุ่มมีเป้าหมายที่จะหาแนวทางแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้มีหลากหลายขึ้น ประสานเครือข่ายกลุ่มต่าง ๆ เพื่อเป็นช่องทางการตลาดให้เกิดขึ้น และประสานงานภายนอกเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในกลุ่ม เช่นการจัดอบรมดูงานเดือนละ 1-2 ครั้ง

11. กลุ่มข้าวซ้อมมือ

กลุ่มข้าวซ้อมมือ เกิดมาเมื่อปี 2539 จากการสนับสนุนของ ส.ส.สมศักดิ์ ปริศนานันทกุล ที่ได้เข้ามาให้การในชุมชน โดยสนับสนุนให้ชาวบ้านในชุมชนจัดตั้งกลุ่ม โดยให้เสนอโครงการและงบประมาณซึ่งเป็นโครงการอะไรก็ได้ นางสาวนา สุขกมล (ป้าสำเนา) ได้เสนอโครงการข้าวซ้อมมือ โดยมีหลักคิดมาจาก “ การที่เป็นชาวนา ก็ต้องทำโครงการของชาวนา ” จึงเห็นว่าควรจะทำโครงการกินข้าวซ้อมมือเพื่อป้องกันการเป็นเห็บขา โรคอัมพฤกษ์ อัมพาต และทำโครงการเสนอของงบประมาณมา 15,000 บาท เพื่อมาซื้ออุปกรณ์การทำข้าวซ้อมมือ เช่น ครก สาก สี เป็นต้น และต่อมาปี 2544 ได้จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน ในช่วงแรกมีสมาชิก 7 คน ปัจจุบันเพิ่มเป็น 10 คน ส่วนใหญ่เป็นหญิง จบการศึกษาภาคบังคับ อายุระหว่าง 35 - 70 ปี ว่างจากการทำงานบ้านก็มาช่วยงานกลุ่มข้าวซ้อมมือ สมาชิกส่วนใหญ่อยู่บ้านใกล้ประธานกลุ่ม

การบริหารงานกลุ่มจัดตั้งเป็นคณะกรรมการ ซึ่งสมาชิกทุกคนเป็นกรรมการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ กิจกรรมกลุ่มประกอบด้วย การจัดหาวัตถุดิบได้แก่ข้าวนาปีที่ เป็นข้าวหอมมะลิ ทำนาด้วยน้ำฝนเท่านั้นไม่ใช้สารเคมี โดยมีเจ้าหน้าที่ประจำไปซื้อข้าวซื้อครั้งละ 2-3 เกวียน ๆ ละ 12,000 บาท จากนั้น ทำข้าวซ้อมมือเดือนละ 2 ครั้ง ๆ ละประมาณ 30 ถึง จำหน่าย กิโลกรัมละ 40 บาท นอกจากนี้ ยังขายรำข้าว กก.ละ 5 บาท และปลายข้าว กก.ละ 10 บาท เมื่อรวมยอดแต่ละครั้งจะหักต้นทุนออกและหัก 50 บาทต่อครั้งเพื่อเป็นค่าซ่อมบำรุงอุปกรณ์ ส่วนที่เหลือแบ่งให้กับสมาชิก หากสมาชิกคนใดมาออกแรงช่วยงานกลุ่ม จะได้รับรายได้เพิ่มอีกวันละ 50 บาท

ผลประโยชน์ของสมาชิกที่ได้รับนอกเหนือจากการจำหน่ายข้าวซ้อมมือแล้ว จะได้รับการเรียนรู้การทำงานเป็นกลุ่ม ช่วยเหลือกัน ประองคองกัน มีรายได้เสริมจากงานประจำจากการจำหน่ายข้าวซ้อมมือประมาณ 500 บาทต่อคน ต่อ 2 เดือนและมีรายได้จากการทำผลิตภัณฑ์ตามเทศกาลเช่น การกวนกระยาสารทาย และ ขนมไทยต่าง ๆ ตามเทศกาล

นอกเหนือจากการทำกิจกรรมกลุ่มร่วมกันในการทำข้าวซ้อมมือแล้ว ยังร่วมกันไปออกงานของอำเภอ จังหวัด ไปประชุมสัมมนา ร่วมกับเกษตรอำเภอและพัฒนาชุมชนเสมอ ๆ โดยพบว่า ลูกค้าของกลุ่มส่วนใหญ่ เป็นข้าราชการหรือภาคเอกชนในตัวจังหวัดและอำเภอใกล้เคียงหรือจังหวัดอื่น ๆ

ความสัมพันธ์ในลักษณะนับถือกันเหมือนเครือญาติ นอกจากนี้ ผู้นำหรือประธานกลุ่มมีลักษณะเฉพาะที่เป็นคนใจกว้าง คนในกลุ่มให้ความนับถือ โดยมีการสร้างกิจกรรมความสัมพันธ์โดยมาร่วมทำข้าวซ้อมมือด้วยกัน กินข้าวด้วยกัน ไปมาหาสู่กันเสมอ ๆ นอกจากนี้ ยังประชุมร่วมกันที่ศูนย์กลางชุมชนเป็นประจำทุกเดือน รูปแบบความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม

เป็นแบบแนวระนาบ ประธานและสมาชิกในกลุ่มช่วยกันทำงานกลุ่มจนสำเร็จและแบ่งผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม

เป้าหมายการดำเนินงานที่กลุ่มต้องการคือ พัฒนาด้านบรรจุภัณฑ์เป็นแบบสูญญากาศ เปลี่ยนอุปกรณ์การสีข้าวเป็นแบบกะเทาะเปลือก โดยรอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ

12. กลุ่มร้านค้าชุมชน

กลุ่มนี้ เกิดขึ้นจากการรวมตัวของกลุ่มที่มีแนวคิดในการซื้อขายและการตัดระบบพ่อค้าคนกลางในหมู่บ้านให้เหลือน้อยที่สุด อีกทั้งต้องการให้ชาวบ้านซื้อของอุปโภคบริโภคในราคาประหยัด โดยการนำของผู้ใหญ่ปรางค์จัดประชุมหารือรวบรวมสมาชิก โดยจัดทำเป็นรูปของคณะกรรมการผู้ก่อตั้ง และกำหนดมูลค่าหุ้น และระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ขึ้นมา ในระยะแรกมีผู้ถือหุ้น 25 รายในปี 2545 และเพิ่มเป็น 44 รายในปี 2550 ซึ่งจุดประสงค์เบื้องต้นเป็นการค้าขายแบบครบวงจร โดยเป็นทั้งผู้ผลิต ผู้จำหน่าย และ ผู้บริโภค เสริมสร้างความสามัคคี มีวินัยในหมู่สมาชิก ปลุกฝังให้สมาชิกรู้จักการบริหารจัดการเบื้องต้นควบคู่กับการปลุกฝังในระบอบประชาธิปไตย การประหยัดและการออม

การจัดโครงสร้างของกลุ่มร้านค้าชุมชน จะมีการเลือกคณะกรรมการขึ้นมาบริหาร โดยมีประธาน รองประธาน และแบ่งเป็นฝ่ายต่าง ๆ ได้แก่ฝ่ายจัดซื้อ ฝ่ายขาย ฝ่ายทะเบียนหุ้นสมาชิก ฝ่ายเหรียญฉีก ฝ่ายตรวจสอบ นอกจากนี้ จะมีเจ้าหน้าที่ของร้านค้ามานั่งทำงานประจำเพื่อจัดการด้านต่างๆ ของร้านค้าชุมชน เปิดบริการตั้งแต่เวลา 07.00 - 20.00 น.

ผู้นำกลุ่ม คือ ผู้ใหญ่ปรางค์ จะเป็นผู้ดูแลเกือบทั้งหมด ตั้งแต่เรื่องการ จัดหาสินค้า การกำหนดราคา และการบริการลูกค้าต่าง ๆ ส่วนสมาชิกของกลุ่มส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงเกือบทั้งหมดจบการศึกษาภาคบังคับ อายุระหว่าง 30 - 70 ปี เนื่องจากหมู่ที่ 1 เป็นที่ตั้งของร้านค้าชุมชน และ ผู้ใหญ่ในหมู่ที่ 1 เป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งร้านค้าชุมชน นอกจากนี้ ยังมีผู้นำชุมชนเช่น กำนัน นายกอบต. ก็เป็นสมาชิกที่เข้ามาถือหุ้นในร้านค้าชุมชนด้วย เมื่อวิเคราะห์ลักษณะของความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่ม จะพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่เป็นญาติพี่น้องกัน รู้จักกันเนื่องจากเป็นคนในหมู่บ้านเดียวกัน การหารือหรือการแสดงความคิดเห็นต่าง ๆ สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่

ผลประโยชน์ที่สมาชิกได้รับ พบว่า ผู้ถือหุ้น จะได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินปันผลตามสัดส่วนจำนวนของผู้ถือหุ้น จะได้ซื้อของในราคาประหยัดและมีคุณภาพ และได้รับผลเฉลี่ยคืนจากการสะสมอุปโภค ส่วนผู้ร่วมดำเนินการก็จะได้รับประสบการณ์ในการขายและการทำบัญชี ซึ่งถือว่าเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในชุมชนได้อีกทางหนึ่ง

การสร้างความสัมพันธ์ของกลุ่ม นอกจากการทำกิจกรรมร้านค้าชุมชนร่วมกันแล้ว ยังมีการดำเนินกิจกรรมทางสังคมร่วมกันอยู่เสมอ ๆ กล่าวคือ การทำงานบุญร่วมกัน งานเลี้ยงในโอกาสต่าง ๆ งานประเพณีต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นไปตามสภาพสังคมชนบท นอกจากการทำงานในร้านค้าชุมชนด้วยกัน ในระหว่างการทำงานร้านค้าชุมชน อาจมีปัญหาการดำเนินงานสาเหตุส่วนใหญ่เนื่องมาจากการไม่เข้าใจในระบบของร้านค้าชุมชน แต่ก็มีเป็นส่วนน้อย ซึ่งส่วนใหญ่เข้าใจในระบบร้านค้าชุมชน ระดับความสัมพันธ์ของสมาชิกในกลุ่มมีพื้นฐานมาจากการเป็นญาติพี่น้อง และการเป็นคนในหมู่ที่ 1 ด้วยกันเป็นส่วนใหญ่

จุดเด่นของกลุ่มนี้ อยู่ที่การมีผู้นำที่เข้มแข็ง และ การส่งเสริมและสนับสนุนรวมทั้งเป็นผู้นำให้กรรมการและสมาชิกกลุ่ม ได้เดินทางไปศึกษาดูงานที่อื่น ๆ และมีการประชุมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ และการประชุมร่วมของเครือข่ายของกลุ่มร้านค้าชุมชน

กลุ่มร้านค้าชุมชน เกิดมาจากการรวมตัวของคนที่มีความคิดเกี่ยวกับการค้าขาย โดยมุ่งเน้นการซื้อขายภายในชุมชนและจัดพ่อค้าคนกลาง ใช้วิธีการลงทุนโดยให้สมาชิกซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในหมู่ที่ 1 ซื่อหุ้่น และมีส่วนในการบริหารจัดการร่วมกัน มีการแบ่งปันผลประโยชน์อย่างชัดเจน ซึ่งลักษณะความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นแบบแนวระนาบ นอกจากนี้กลุ่มร้านค้าชุมชนยังได้รับการสนับสนุนจากชนชั้นนำในชุมชนจึงทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง

13. กลุ่มทำอิฐบล็อก

กลุ่มทำอิฐบล็อก ก่อตั้งขึ้นโดยนายจวน ร่มโพธิ์ (ลุงจวน) ซึ่งมีอาชีพรับจ้างทั่วไป เป็นผู้รับเหมาก่อสร้างบ้าน และทำงานพัฒนาชุมชน ในตำแหน่งกรรมการหมู่บ้าน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน อาสาสมัครพัฒนาสังคม และประชาชนชมรมผู้สูงอายุของหมู่บ้าน การจัดตั้งกลุ่มอิฐบล็อกเกิดจากแนวคิดของลุงจวนที่เห็นว่าในหมู่บ้านมีคนว่างงานมากขึ้น มีแรงงานแต่ไม่มีงานทำ จึงได้ปรึกษากับคนว่างงานเหล่านั้น จัดตั้งกลุ่มผลิตอิฐบล็อก ซึ่งลุงจวนมีพื้นฐานทางด้านการก่อสร้างอยู่แล้ว และกลุ่มคนว่างงานเหล่านั้นก็เห็นดีด้วย จึงได้เริ่มจัดตั้งกลุ่มอย่างไม่เป็นทางการในปี 2545 มีสมาชิกอยู่ 15 คน ทั้งหมดเป็นผู้ชาย อายุระหว่าง 30- 70 ปี จบการศึกษาคณะบังคับ

การบริหารจัดการกลุ่ม นายสุเทพ บุญยัง เป็นประธานกลุ่มและมีสมาชิกกลุ่มจำนวน 15 คน แบ่งหน้าที่กันทำแต่ในทางปฏิบัติมีลุงจวนทำหน้าที่ทั้งวางแผน ผลิต จำหน่าย และประสานงานในกลุ่มและนอกกลุ่ม สมาชิกทุกคนลงหุ้นกันหุ้นละ 100 บาท คนละ 50 หุ้น รวม 5,000 บาท เพื่อเป็นต้นทุนทางด้านวัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ ในการผลิต ผู้ปฏิบัติหรือผู้ทำอิฐบล็อกจะได้ค่าแรงวันละ 150 สมาชิกอื่นได้รับเงินปันผล

กิจกรรมกลุ่ม คือ การทำอิฐบล็อก วันละประมาณ 400 ก้อน และหล่อเสาคอนกรีต โดยจำหน่ายอิฐบล็อกก้อนละ 3.50 บาท กรณีผู้ซื้อยกเองตนเอง แต่ถ้าให้ส่งให้ด้วยจะขายราคา

ก่อนละ 4.50 บาท ส่วนเสาคอนกรีตขายตามขนาด โดยต้นทุนการทำอิฐบล็อกก่อนละ 4.50 บาท นอกจากนี้ ยังได้เผาถ่านขายขนาดถุงละ 2.2 กก. ราคาส่งถุงละ 18 และขายปลีก ถุงละ 20 บาท โดยวางขายที่ร้านค้าชุมชน ผลการดำเนินงานไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจาก จำหน่ายได้น้อย ตลาดไม่กว้าง ในปี 2546 สมาชิกค่อย ๆ ทอยกันถอนหุ้นออก

ความสัมพันธ์ของกลุ่มสมาชิกกลุ่มเป็นเพื่อนบ้านที่รู้จักกัน มีความสัมพันธ์ของคนที่น่าเชื่อถือกัน มีสมาชิกเพียงบางคนที่ทำงานด้วยกันเกือบทุกวัน ซึ่งลักษณะความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่มเป็นแบบแนวดิ่งเพราะมีเพียงผู้นำกลุ่มเท่านั้นที่มีบทบาทเป็นผู้บริหารจัดการอย่างแท้จริงเพียงผู้เดียว

การพัฒนาของกลุ่ม ลุงจวนเป็นผู้นำที่มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และสินค้าของกลุ่ม และมีความต้องการรวบรวมสมาชิกเพื่อตั้งเป็นกลุ่มอย่างถาวร เมื่อมีกลุ่มแล้วก็จะได้รับการสนับสนุนอย่างเป็นทางการจากทางราชการ นอกจากนี้ ยังมีเป้าหมายในการพัฒนากิจกรรมให้หลากหลายมากขึ้น เช่น การทำปุ๋ยชีวภาพ การผลิตแก๊สจากมูลสัตว์ ฯลฯ เพื่อขอจัดตั้งกลุ่มภายใต้สภาองค์กรชุมชน ส่วนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มจะอยู่ภายใต้การกำหนดและชี้แนะของลุงจวนทั้งสิ้น

14. กลุ่มเกษตรไม้ผล

กลุ่มเกษตรไม้ผลเป็นการรวมตัวของชาวบ้านที่ปลูกผลไม้เป็นอาชีพหลัก เดิมเป็นไปในลักษณะต่างคนต่างปลูก ต่างคนต่างขาย แย่งลูกค้าและตัดราคากัน จนได้ราคาที่ดี ต่อมาในปี 2546 พัฒนาการได้เข้ามาประชุมชาวบ้านและแนะนำให้ออกตั้งกลุ่มเกษตรไม้ผลขึ้นในชุมชน จึงได้รวบรวมสมาชิกที่ทำการเกษตรสวนไม้ผลมาทำกิจกรรมร่วมกัน โดยไม่มีการจดทะเบียนกลุ่มอย่างเป็นทางการ เพียงแต่ได้รับการสนับสนุนจากเกษตรตำบลเข้ามาให้ความรู้ในด้านการพัฒนาพันธุ์ การลดต้นทุน การดูแลรักษาและการจัดจำหน่าย ลักษณะของสมาชิกกลุ่ม เป็นเกษตรกรผลไม้ทั้งหมด บางคนเป็นข้าราชการบำนาญ มีฐานะทางเศรษฐกิจดี มีที่ดินเป็นของตนเอง

กิจกรรมของกลุ่ม คือการปลูกไม้ผลเพื่อจำหน่าย ได้แก่ กระท้อน มะปราง มะยงชิด มะม่วง ชมพู่ และละมุด นอกจากนี้ สวนผลไม้ของสมาชิกยังเป็นจุดเยี่ยมชมของนักท่องเที่ยว โดยมีกลุ่มอาสาสมัครพาชิม เป็นผู้นำนักท่องเที่ยวเข้ามาในสวนผลไม้ของสมาชิก

การบริหารจัดการกลุ่มเกษตรไม้ผลไม่มีข้อกำหนดที่ชัดเจน เพียงแต่เป็นการรวมกลุ่มคนอาชีพเดียวกันและทำในส่วนของตนให้ดีที่สุด ประโยชน์ที่สมาชิกจะได้รับ คือ การได้รับความรู้เพิ่มเติมในเรื่องการทำสวนผลไม้ การขยายพันธุ์พืช การรักษาโรคพืช การรวมกันจำหน่ายผลิตผล การแสดงออกทางความคิด และการสร้างประโยชน์ให้แก่ตนเองและชุมชน ผ่านการแลกเปลี่ยน

เรียนรู้ในกลุ่ม การอบรมโดยเจ้าหน้าที่ของทางราชการและการได้รับการอบรมตามสถานศึกษาทางการเกษตร เช่นที่มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นต้น

ความสัมพันธ์ของสมาชิกส่วนใหญ่เป็นคนในชุมชนมีอาชีพทางการเกษตรทำสวนผลไม้ จึงเป็นคนที่คุ้นเคยกัน นับถือกันเสมือนญาติ มีวิถีชีวิตแบบชนบทที่เหมือนกัน มีความเลื่อมใสและนับถือผู้อาวุโส มีความสัมพันธ์ในเครือญาติ ทำบุญและร่วมพิธีทางศาสนา ร่วมกันช่วยเหลือเกื้อกูลกันตามความสัมพันธ์ของบุคคล มีการประชุมระหว่างกลุ่มร่วมกัน โดยใช้ศูนย์กลางชุมชนเป็นเวที แลกเปลี่ยนถกเถียงและหาข้อสรุปร่วมกัน สนับสนุนการร่วมมือเป็นเครือข่ายรูปแบบความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่มเป็นแบบแนวระนาบ เนื่องจากการบริหารจัดการกลุ่มไม่มีผู้สั่งการ สมาชิกกลุ่มสามารถดำเนินกิจกรรมสวนผลไม้ของตนได้อย่างอิสระโดยสอดคล้องกับกิจกรรมของกลุ่มและเครือข่าย

เป้าหมายของกลุ่ม คือการพัฒนาสวนผลไม้ให้สะอาด รมรื่น มีคุณภาพ ดูแลสวนตามหลักวิชาการ และพัฒนาการจัดการสวนรองรับนักท่องเที่ยวให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด

15. กลุ่มสมุนไพรรวดแผนไทย

กลุ่มสมุนไพรรวดแผนไทย เกิดจากนางอาภา ปรีชากุล (ป้าปุ้ม) ไปเรียนวิชานวดแผนไทยที่สาทรณสุขจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากนั้นได้ไปเรียนเพิ่มเติมจากสำนักอื่นๆ ที่มีชื่อเสียง ต่อมาในปี 2547 ได้มาตั้งที่ทำการนวดแผนไทย ณ ที่ทำการศูนย์กลางชุมชนบางเจ้าฉ่า มีหมอนวด 2 คน คือ ป้าปุ้ม และ นางวงเดือน ซึ่งต่อมา ป้าปุ้มได้รับการคัดเลือกจากสาทรณสุขจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ให้เป็นตัวแทนภาคกลางไปทำการนวดแผนไทยที่อิมแพค เมืองทองธานี ทำให้มีชื่อเสียงมากขึ้น

หลังจากนั้น ในปี 2548 ป้าปุ้มได้ออกจากศูนย์กลางชุมชนบางเจ้าฉ่า ไปเช่าพื้นที่เปิดให้บริการนวดแผนไทยที่ดอนเมือง แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ระหว่างที่อยู่ที่ดอนเมืองก็ได้เรียนเพิ่มเติมและพัฒนาฝีมืออยู่ตลอดเวลาจนมีความชำนาญเพิ่มมากขึ้น ในปี 2549 ป้าปุ้มได้ย้ายกลับมาอยู่ที่ชุมชนบางเจ้าฉ่า และได้เปิดให้บริการนวดที่บ้านมีผู้มาใช้เป็นจำนวนมากจากการบอกต่อกันแบบปากต่อปาก นอกจากนี้ ยังมีบุคคลชั้นนำของจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดอ่างทอง เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด ข้าราชการ นายทหาร ตำรวจและประชาชนทั่วไป มาใช้บริการทำให้ป้าปุ้มมีชื่อเสียงในการนวดแผนไทยมากยิ่งขึ้น และในปี 2550 ป้าปุ้ม ได้ยื่นขอจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน โดยใช้ชื่อว่า วิสาหกิจชุมชนอาภาณวดแผนไทยบางเจ้าฉ่า มีสมาชิกกลุ่ม 16 คน โดยทุกคนเป็นหมอนวดแผนไทย ส่วนใหญ่เป็นหญิงมีครอบครัวแล้ว ไม่มีภาระทางบ้านและมีเวลาทำงานกลุ่มเต็มที่

การบริหารจัดการกลุ่ม มีป่าปู้มประธานกลุ่มและมีคณะกรรมการอีก 10 คน โดยมีระเบียบข้อบังคับให้สมาชิกทุกคนต้องรักและซื่อสัตย์ในวิชาชีพหนองแผนไทย อีกทั้งต้องมีเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อเพื่อนมนุษย์ สามัคคี มีวินัยและตรงต่อเวลา โดยมีการประชุมกันเดือนละ ครั้ง ณ ที่ทำการกลุ่มคือบ้านป่าปู้ม

กิจกรรมของกลุ่ม เป็นการให้บริการนวดเพื่อสุขภาพ นวดเพื่อรักษา เน้นการรักษา อัมพาต อัมพฤกษ์ ลักษณะของการรับงาน จะมีการรับงานโดยแจ้งล่วงหน้าเกี่ยวกับวันเวลา จำนวนคน และบริการที่ต้องการ ซึ่งจะมีการจัดแบ่งงานกัน นอกจากนี้กลุ่มได้ขยายพันธุ์สมุนไพร จำหน่ายผลิตภัณฑ์การแปรรูปสมุนไพรเป็นแคปซูล จี๊ฝั้งสมุนไพร ยาครอบสมุนไพร อาหารว่าง น้ำมันนวดตัว และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ

ความสัมพันธ์ภายในกลุ่ม สมาชิกมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เนื่องจากการเข้าทำงาน ที่ทำการกลุ่มทุกวัน กินข้าวด้วยกัน สมาชิกส่วนใหญ่เป็นคนในวัยเดียวกัน หากแต่เป็นคนต่างวัยก็ มักจะเป็นลูกหลานกัน ซึ่งความสัมพันธ์มีที่มาจากความสนใจในเรื่องเดียวกันและความสัมพันธ์ เชิงเครือญาติ เมื่อพิจารณาการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มที่ไม่มีแบบแผนที่ชัดเจนแต่ในทางปฏิบัติ ขึ้นอยู่กับความสมัครใจและความรับผิดชอบของสมาชิกต่อผู้มาใช้บริการ ซึ่งลักษณะความสัมพันธ์ ดังกล่าวเป็นแบบแนวระนาบ

การพัฒนาภายในกลุ่ม ได้แก่ การพัฒนาทำนวด การพัฒนาสมุนไพรโดยศึกษาจาก ตำรา เอกสารประชาสัมพันธ์ ทั้งสมุนไพรและต่างประเทศ การพัฒนาอุปกรณ์การนวด เช่น ไม้ นวด ถุงผ้าสำหรับประคบ อีกทั้งมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกกลุ่ม ไปดูงานกลุ่มหนองแผนไทยในพื้นที่อื่น เยี่ยมชมกิจการการนวดและพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับกิจกรรมของกลุ่มสมุนไพรหนองแผนไทย นอกจากนี้ ยังรับงานสาธิตแสดง การนวดแผนไทยในงานสำคัญ ๆ ของอำเภอและจังหวัดต่าง ๆ ด้วย

16. กลุ่มสตรีพัฒนา(น้ำพริก)

กลุ่มสตรีพัฒนา(น้ำพริก) เริ่มมาเมื่อปี 2549 ภายหลังจากน้ำท่วม โดยศูนย์พัฒนาฝีมือ แรงงานเข้ามาช่วยเหลือผู้ประสบภัย และสอบถามความต้องการของชาวบ้านว่าต้องการให้ ช่วยเหลือในด้านใดบ้าง ซึ่งชาวบ้านต้องการผลิตน้ำพริกจำหน่าย จึงได้รับการตอบสนองและได้รับ การสนับสนุนด้านอุปกรณ์และวัตถุดิบ เช่น น้ำพริก หอมกระเทียม จนกระทั่งชาวบ้านสามารถ จัดทำน้ำพริกจำหน่ายได้ และต่อมาในปี 2550 ได้จัดตั้งกลุ่มโดยกรมการพัฒนาชุมชนสมาชิกมี จำนวน 10 คน ระดมหุ้น ๆ ละ 100 บาท และมีการสนับสนุนงบประมาณจากกรมการพัฒนาชุมชน และ องค์การบริหารส่วนตำบล จากนั้นได้จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนกับสำนักงานเกษตรอำเภอ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้สมาชิกมีรายได้เสริมและมีงานทำจากการจำหน่ายน้ำพริก สมาชิกกลุ่ม

ส่วนใหญ่เป็นแม่บ้าน มีฝีมือในการทำอาหาร จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น อายุระหว่าง 35 - 60 ปี และมีคนที่เป็นหลักในการปรุงน้ำพริกและแกงโบราณประมาณ 4 - 5 คน

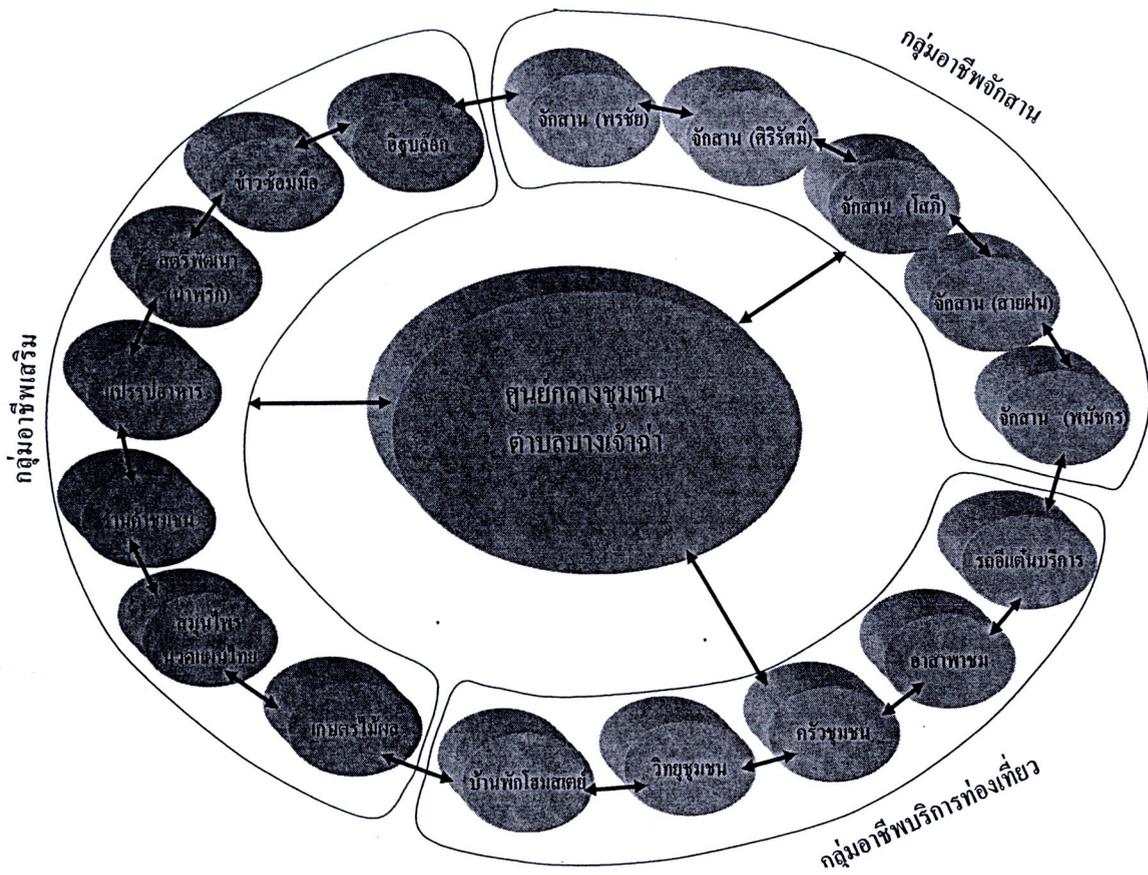
กิจกรรม คือการทำน้ำพริกจำหน่าย 2 ชนิด คือ น้ำพริกแกงเผ็ดและน้ำพริกเผา นอกจากนี้ ยังทำแกงโบราณ ปลาร้าสับ จำหน่ายตามความต้องการของลูกค้า โดยวัตถุดิบส่วนใหญ่ได้มาจากสมาชิกในชุมชนซึ่งปลูกไว้ในบริเวณบ้าน มีบางส่วนที่ซื้อจากตลาดโพธิ์ทอง และลูกค้าก็เป็นคนในตำบล และลูกค้าอื่น ๆ เมื่อไปออกงานที่จังหวัดและอำเภอ

การบริหารจัดการกลุ่มอยู่ในรูปคณะกรรมการ มีผู้ใหญ่วันเพ็ญ ทัดจันทร์ เป็นประธานกลุ่ม สมาชิกจะได้รับเงินปันผลจากการขายน้ำพริกและผลิตภัณฑ์อื่นร้อยละ 20 ที่เหลือเป็นค่าแรงงานสมาชิกที่ทำงานกลุ่ม ค่าตอบแทนคณะกรรมการบริหารกลุ่มและค่าใช้จ่ายภายในกลุ่ม

ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มเป็นแบบเครือญาติ และเพื่อนบ้าน พบปะกันอย่างสม่ำเสมอตามวิถีชีวิตชนบททั่วไป ช่วยเหลือกัน ทำบุญร่วมกัน และมีการประชุมกลุ่มอย่างเป็นทางการทุกเดือน ผู้นำบริหารจัดการกลุ่มโดยสมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วม และกำหนดการแบ่งผลประโยชน์อย่างชัดเจนเป็นที่พอใจของสมาชิกกลุ่ม รูปแบบความสัมพันธ์ในกลุ่มเป็นแนวระนาบ

เป้าหมายในการพัฒนาความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายมากขึ้นในกลุ่ม มีอุปกรณ์ที่ทันสมัยเพิ่มขึ้น จำหน่ายได้ปริมาณมากขึ้น มีลูกค้าภายนอกชุมชนมาซื้อเพิ่มขึ้น

กล่าวโดยสรุปกลุ่มที่เป็นสมาชิกเครือข่ายทั้ง 17 กลุ่ม ดังภาพที่ 4.14 มีรูปแบบความสัมพันธ์ภายในกลุ่มแนวระนาบ 12 กลุ่ม ซึ่งทั้งหมดอยู่ในกลุ่มบริการท่องเที่ยว และกลุ่มอาชีพเสริม รูปแบบความสัมพันธ์แนวระนาบและแนวตั้งมี 4 กลุ่ม (เฉพาะในกลุ่มอาชีพจักสาน) และรูปแบบความสัมพันธ์ แนวตั้งมี 1 กลุ่ม คือ กลุ่มอาชีพจักสานไม้ไผ่ (พนัชกร)

ภาพที่ 4.14 กลุ่มที่เป็นสมาชิกเครือข่ายของค้กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่าทั้ง 17 กลุ่ม

2. แบบแผนสัมพันธ์ภาพระหว่างกลุ่มกับกลุ่มสมาชิกในเครือข่าย

เครือข่ายของค้กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า มีกลุ่มที่เป็นสมาชิกในเครือข่ายทั้งหมด 17 กลุ่ม ในการศึกษาแบบแผนสัมพันธ์ภาพระหว่างกลุ่มผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มต่างๆตามลักษณะของกิจกรรมกลุ่มออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. กลุ่มอาชีพจักสาน ได้แก่ กลุ่มอาชีพจักสาน มี จำนวน 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มอาชีพจักสาน (โสภี) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสานศิลป์บางเจ้าฉ่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศิริรัมย์หัตถศิลป์ กลุ่มสายฝนลายศิลป์และ กลุ่มอาชีพจักสานไม้ไผ่ (พนัชกร) ซึ่งทุกกลุ่มมีสิ่งที่เหมือนกันคือ การประกอบอาชีพงานจักสาน และทำในลักษณะเชิงธุรกิจโดยตรง มีการลงทุน มีการรวมกลุ่ม มีการพัฒนาฝีมือ มีกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่ม
2. กลุ่มอาชีพบริการท่องเที่ยว มี จำนวน 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มรถอีแต๋นบริการ กลุ่มวิทยุชุมชน กลุ่มครัวชุมชน และกลุ่มอาสาสมัครพาชม ซึ่งทุกกลุ่มมีสิ่งที่เหมือนกันคือ การเกิดของกลุ่ม เกิดมาจากการพัฒนาชุมชนบางเจ้าฉ่าให้เป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

กลุ่มนี้ เป็นกลุ่มที่น่าสนใจและเป็นกลุ่มที่สร้างความยั่งยืนให้กับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้กับชุมชนบางเจ้าฉ่า ทั้งนี้เนื่องจาก เป็นกลุ่มที่นำนักท่องเที่ยวให้รู้จักสิ่งต่างๆ สถานที่ต่างๆ ในชุมชนบางเจ้าฉ่า และเป็นกลุ่มต้อนรับนักท่องเที่ยวซึ่งจะสร้างความพึงพอใจให้กับนักท่องเที่ยวมากที่สุด นอกจากนี้ ยังเป็นกลุ่มประสานงานภายในชุมชนบางเจ้าฉ่าได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ เนื่องจากการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มต่างมีความสัมพันธ์กับกลุ่มต่างๆ ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

3. กลุ่มอาชีพเสริม มี จำนวน 7 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มอาชีพแปรรูปผลผลิตการเกษตรและอาหาร กลุ่มร้านค้าชุมชน กลุ่มสมุนไพรนวดแผนไทย กลุ่มข้าวซ้อมมือ กลุ่มสตรีพัฒนา (น้ำพริก) กลุ่มเกษตรผลไม้ และกลุ่มทำอิฐบล็อก ซึ่งทุกกลุ่มมีสิ่งๆ ที่เหมือนกันคือ การเกิดกลุ่มจากการสนับสนุนของหน่วยงานรัฐ สมาชิกดำเนินกิจกรรมต่อเนื่องในลักษณะอาชีพเสริมที่สามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัว

กลุ่มต่างๆ เหล่านี้มีความสัมพันธ์กันจากการดำเนินกิจกรรม ซึ่งจากการพูดคุยกับทุกกลุ่มได้ฟังคำพูดที่เหมือนกัน คือ “ทุกกลุ่มในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันระหว่างกลุ่ม” และ “มีสัมพันธ์กันทั้งหมดเพราะเป็นเครือข่าย” แต่การที่จะเห็นถึงแบบแผนสัมพันธ์ภาพระหว่างกลุ่มในเครือข่าวนั้น ต้องพิจารณาจากประเภทของกลุ่มที่เข้าร่วม ผลประโยชน์ร่วม และพัฒนาการของความร่วมมือ ซึ่งจะเป็นองค์ประกอบที่ทำให้ทราบถึงบทบาท สถานภาพของกลุ่มหรือองค์กรต่างๆ ที่เคลื่อนไหวอยู่ในชุมชน รวมถึงค้นหาและยืนยันความเป็นเครือข่าย ที่ดำรงอยู่ในชุมชน

2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอาชีพจักสาน

2.1.1 ลักษณะความสัมพันธ์ของกลุ่มที่เข้าร่วม

กลุ่มอาชีพจักสานในเครือข่ายมีอยู่ด้วยกัน 5 กลุ่ม คือ กลุ่มอาชีพจักสาน (โสรัก) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสานศิลป์บางเจ้าฉ่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศิริศรีหมี่หัตถศิลป์ กลุ่มสายฝนลายศิลป์ และ กลุ่มอาชีพจักสานไม้ไผ่ (พนัชร)

กลุ่มอาชีพจักสาน มีการช่วยเหลือกันเพื่อสร้างความยั่งยืนให้แก่กลุ่ม ซึ่งสามารถทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็งได้ จุดเด่นของกลุ่มอาชีพจักสานประการหนึ่ง ก็คือ การดำเนินกิจกรรมมีลักษณะค่อนข้างเป็นธุรกิจมากขึ้น มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง การออกแสดงผลงาน ในระดับ อำเภอ จังหวัด และระดับประเทศ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ แสดงให้เห็นการพัฒนาอย่างชัดเจน แต่อย่างไรก็ตาม ลักษณะการพัฒนากลุ่มก็มีรูปแบบที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีการช่วยเหลือในรูปแบบต่างๆ เช่น การจำหน่ายสินค้า การออกแสดงสินค้าในระดับต่างๆ ด้วยกัน เป็นต้น และมีกิจกรรมในลักษณะเครือข่ายที่เชื่อมโยงทั้งระหว่างกลุ่มเศรษฐกิจและกลุ่มอื่นๆ

อย่างเป็นระบบ แต่อย่างไรก็ตาม บนการดำเนินงานในลักษณะเชิงธุรกิจนั้น ก็จะมีการแข่งขันอยู่ด้วยเสมอ ซึ่งการแข่งขันจะเป็นไปในลักษณะที่อยู่บนความร่วมมือ เพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์จักสานของชุมชนบางเจ้าฉ่าโดยรวม เช่น การพัฒนารูปแบบและผลิตภัณฑ์จักสาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งภายในและระหว่างกลุ่ม เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ จะสะท้อนและแสดงถึงความเข้มแข็งของการพัฒนากลุ่มอาชีพจักสาน

กลุ่มอาชีพจักสาน ทั้ง 5 กลุ่ม มีสัมพันธ์กันในลักษณะของการพึ่งพากันได้แก่ แบ่งงานให้กัน รวบรวมผลิตภัณฑ์ขายด้วยกันในงานต่างๆ ยืมผลิตภัณฑ์ของอีกกลุ่มมาก่อนเพื่อรวมให้ครบจำนวนที่ลูกค้าสั่ง ช่วยกันประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ ช่วยกันหาวัตถุดิบ เช่น ไม้ไผ่ หวาย ช่วยกันทำตามรายการสั่งของลูกค้าให้เสร็จทันตามเวลา มีความสนิทสนมกัน ไปประชุมด้วยกัน ไปปรับ-ส่งกันในกลุ่มที่บ้านใกล้ๆกัน เห็นอกเห็นใจกัน เข้าใจกันในยามที่มีปัญหาของกลุ่ม มีงานในหมู่บ้านและตำบลก็ไปช่วยด้วยกัน และประชุมร่วมกันทุกวันที่ 16 ของเดือน ส่วนตัวอย่างที่แสดงถึงความสัมพันธ์แบบแข่งขันกัน ได้แก่ การสงวนรูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่จะนำไปจำหน่ายร่วมกันโดยไม่ให้กลุ่มอื่นทราบจนกว่าจะถึงวันที่แสดงสินค้า และการพัฒนาด้านการตกแต่งกระเป๋าสานให้สวยงาม คงทน และใช้ได้หลายโอกาสมากขึ้น ซึ่งมักจะปกปิดไว้เฉพาะในกลุ่มของตนเท่านั้น

ลักษณะของกิจกรรมที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มอาชีพจักสาน เป็นรูปแบบความสัมพันธ์แนวระนาบเนื่องจากแต่ละกลุ่มได้รับประโยชน์จากความสัมพันธ์ระหว่างกันแบบเท่าเทียม ถ้อยทีถ้อยอาศัยระหว่างกัน

2.1.2 ผลประโยชน์ร่วม

แบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มในเครือข่ายตามลักษณะที่ได้กล่าวข้างต้น ทำให้สมาชิกของกลุ่มอาชีพจักสานในเครือข่ายได้ประโยชน์ร่วมกัน ทั้งประโยชน์ต่อตัวสมาชิกและเกิดประโยชน์ต่อกลุ่ม ได้แก่ ได้ยอดสั่งซื้อเพิ่ม/จำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้มากขึ้น ผลิตงานได้ทันตามกำหนดเวลาที่ลูกค้าต้องการ ผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักแพร่หลายขึ้น และได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้และแข่งขันเพื่อพัฒนา

ประโยชน์ต่อสมาชิก ได้แก่ ได้เพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ และความชำนาญ ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากการทำงานร่วมกันหรือการแข่งขันกันทำให้เกิดความรู้ใหม่ที่สามารรถนำมาใช้ในการดำเนินกิจกรรมในกลุ่ม เช่น การเรียนรู้การย้อมสีดอกสาน การเลือกใช้สี การผสมสี ของกลุ่มจักสาน

ประโยชน์ที่เชื่อมโยงถึงกลุ่ม ได้แก่ ด้านประชาสัมพันธ์สินค้าทั้งตัวผลิตภัณฑ์และการให้บริการ ได้รับโอกาสทางการตลาดทำให้จำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้มากขึ้น ความ

ร่วมมือระหว่างกันทำให้รับงานตามรายการสั่งจำนวนมากได้และสามารถทำแล้วเสร็จได้ทันกำหนดเวลา โดยระยะเวลาและต้นทุนลดลง การดำเนินงานในนามกลุ่มและเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายทำให้เกิดความน่าเชื่อถือต่อภายนอกมากขึ้น และทำให้มีโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรภายนอกเพิ่มขึ้นด้วย เช่น ขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่างๆของราชการ และองค์กรภาคเอกชน และที่สำคัญสร้างอำนาจในการต่อรองในการซื้อและจำหน่ายผลิตภัณฑ์

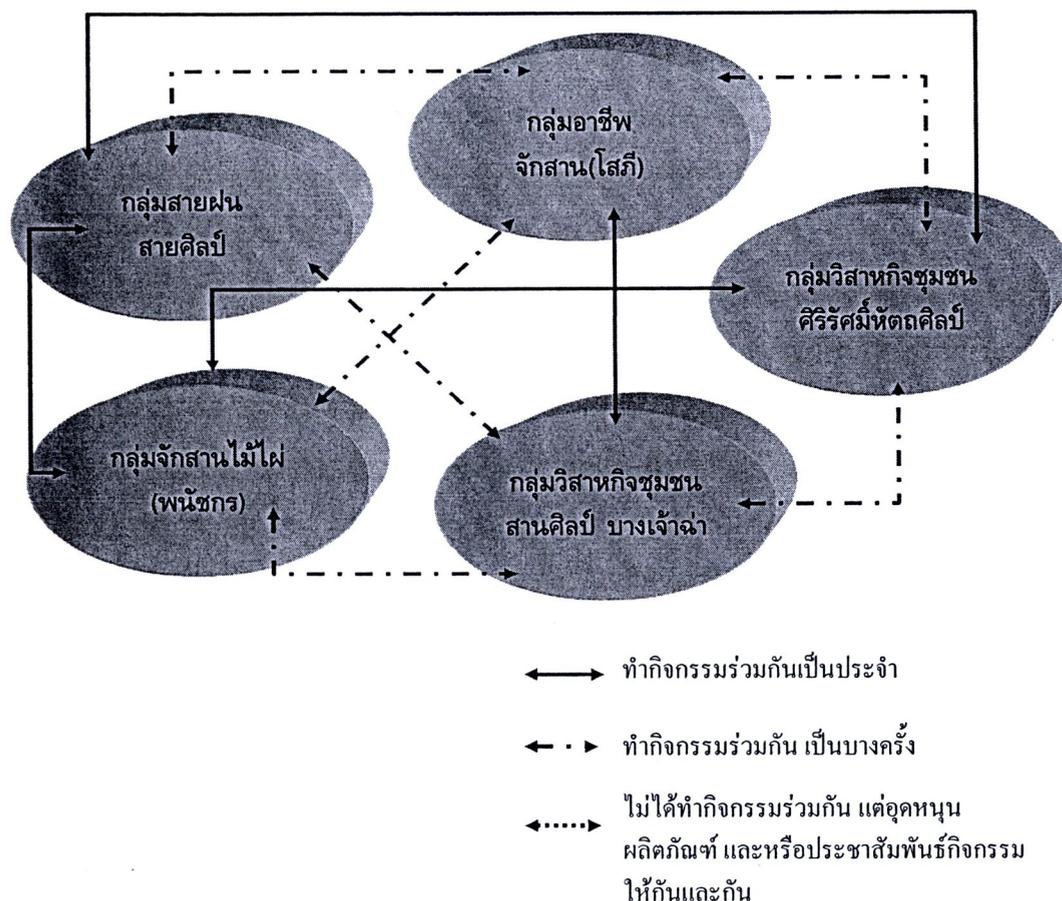
2.1.3 การพัฒนาความร่วมมือ

การพัฒนาความร่วมมือของกลุ่มอาชีพจักสานมีให้เห็นในรูปของการประชุมร่วมกันเพื่อระดมปัญหา ความต้องการและแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน การประชุมวางแผนเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณ และวัตถุดิบจากภาครัฐ การประชุมเตรียมความพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยว/ผู้เข้ามาศึกษาดูงานหรือบางครั้งมีการประชุมเตรียมการออกงานแสดงสินค้าด้วยกัน นอกจากนี้ยังพบการเชื่อมโยงกิจกรรมโดยการผลิตร่วมกัน และจำหน่ายร่วมกัน

กลุ่มต่างๆที่อยู่ในเครือข่าย ร่วมมือกันในการทำกิจกรรมต่างๆระหว่างกลุ่ม และมีการพัฒนาความร่วมมืออยู่เสมอๆ เช่น การประชุมร่วมกันระหว่างกลุ่ม เพื่อระดมปัญหาและความต้องการ และหาแนวทางในการแก้ปัญหาร่วมกัน เป็นความร่วมมือในระดับแรกที่มีต่อกัน ดังเช่น การประชุมในเวทีชวนคิด ชวนพูด ชวนทำ ทุกวันที่ 16 ของทุกเดือน โดยผู้แทนของแต่ละกลุ่มจะเล่าปัญหาของกลุ่ม หากปัญหาใดที่กลุ่มเคยประสบมาก่อนและได้แก้ไขปัญหาดังกล่าวแล้วไปแล้ว ก็จะเล่าวิธีการแก้ปัญหามาให้ที่ประชุมฟังเพื่อให้กลุ่มอื่นๆนำไปเป็นแนวทางในการแก้ปัญหากลุ่ม ในการประชุมร่วมกันนี้บางครั้งเพื่อที่จะวางแผนร่วมกัน เห็น ได้ชัดในกลุ่มจักสาน 5 กลุ่ม ที่มีการประชุมเพื่อวางแผนขอรับการสนับสนุนงบประมาณ และวัตถุดิบ เช่น หวาย และไม้จากหน่วยงานรัฐ ก่อนที่จะดำเนินการตามขั้นตอนของงบประมาณ

การเชื่อมโยงกิจกรรมในระหว่างกลุ่ม เป็นการพัฒนาความร่วมมือในระดับต่อมา โดยกลุ่มจักสานมีการผลิตร่วมกัน และจำหน่ายร่วมกัน ซึ่งพบการแบ่งปันงบประมาณ เป็นการพัฒนาความร่วมมือที่สูงขึ้นมา โดยพบเมื่อกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในกลุ่มอาชีพจักสานได้รับงบประมาณสนับสนุนการทำกิจกรรมกลุ่มจากภายนอกบางครั้งมีการแบ่งเงินให้อีกกลุ่มที่มีความจำเป็นต้องใช้เงินมากกว่านำไปใช้ก่อนแล้วนำเงินมาใช้คืนภายหลัง หรือมีการวางแผนเพื่อขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆในนามของเครือข่ายเมื่อได้รับงบประมาณแล้วจึงนำงบประมาณนั้นมาแบ่งปันกันในกลุ่มที่เป็นสมาชิกเครือข่าย

ภาพที่ 4.15 ระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอาชีพจักสาน

2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มบริการท่องเที่ยว

2.2.1 ลักษณะความสัมพันธ์ของกลุ่มที่เข้าร่วม

กลุ่มอาชีพบริการท่องเที่ยว มีกลุ่มอยู่ด้วยกัน 5 กลุ่ม เรียงตามลำดับของการให้บริการนักท่องเที่ยว เริ่มจากกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มรถอีแต่นบริการ กลุ่มอาสาพาชม กลุ่มครัวชุมชน และ กลุ่มโฮมสเตย์

กลุ่มบริการท่องเที่ยวเกิดขึ้นมาจากแนวคิดจิตสาธารณะ เนื่องจากกิจกรรมของกลุ่มคือการบริการ ลักษณะของกิจกรรมที่ทำร่วมกันระหว่างกลุ่มอาชีพบริการท่องเที่ยวที่เด่นชัดที่สุด ก็คือความร่วมมือร่วมใจกันในการบริการนักท่องเที่ยวเพื่อให้การบริการท่องเที่ยวออกมาดีที่สุด โดยแต่ละกลุ่มจะทำหน้าที่ภายในกลุ่มของตนเองพร้อมกับการประสานความร่วมมือระหว่างกลุ่มบริการด้วยกัน

กลุ่มอาชีพบริการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กันใกล้ชิดกับกลุ่มบริการด้วยกันค่อนข้างมาก เนื่องจากต้องทำงานร่วมกันทุกครั้งทำให้พบกันเกือบทุกวัน หากมองภาพการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว จะเริ่มจาก ศูนย์กลางชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่างรับนักท่องเที่ยวแล้วแจ้งให้กลุ่มที่เกี่ยวข้องรับทราบโดยตรงและกลุ่มวิทยุชุมชนประชาสัมพันธ์อีกทางหนึ่ง เมื่อนักท่องเที่ยวมาถึงกลุ่มรถอีแต๋นบริการพานักท่องเที่ยวเยี่ยมชม กิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน โดยมีกลุ่มอาสาพามาทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ เมื่อถึงเวลารับประทานอาหาร กลุ่มรถอีแต๋นบริการและกลุ่มอาสาพามาพานักท่องเที่ยวมาส่งที่จุดต้อนรับเพื่อให้กลุ่มครัวชุมชนดูแลเรื่องน้ำดื่มและอาหารกลางวันต่อไป และเมื่อได้เวลาเข้าพักก็พานักท่องเที่ยวไปพักตามโฮมสเตย์ที่กำหนด ซึ่งจะเห็นได้ว่า การดำเนินงานมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละกลุ่มในขณะเดียวกันก็ประสานงานการทำงานอย่างสอดคล้องกัน

ลักษณะของกิจกรรมที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มอาชีพบริการท่องเที่ยว เป็นรูปแบบความสัมพันธ์แนวระนาบเนื่องจากแต่ละกลุ่มได้รับประโยชน์จากความสัมพันธ์ระหว่างกันแบบเท่าเทียมในลักษณะของการประสานงานกันเพื่อการบริการการท่องเที่ยวในชุมชน

2.2.2 ผลประโยชน์ร่วม

แบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มในเครือข่ายตามลักษณะที่ได้กล่าวข้างต้น ทำให้สมาชิกของกลุ่มอาชีพบริการท่องเที่ยวในเครือข่ายได้ประโยชน์ร่วมกัน ทั้งประโยชน์ต่อตัวสมาชิกและเกิดประโยชน์ต่อกัน ได้แก่ สมาชิกได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการทำงานร่วมกันในกลุ่มบริการ นักท่องเที่ยวพึงพอใจต่อการบริการ และมีผู้ใช้บริการเพิ่มขึ้น

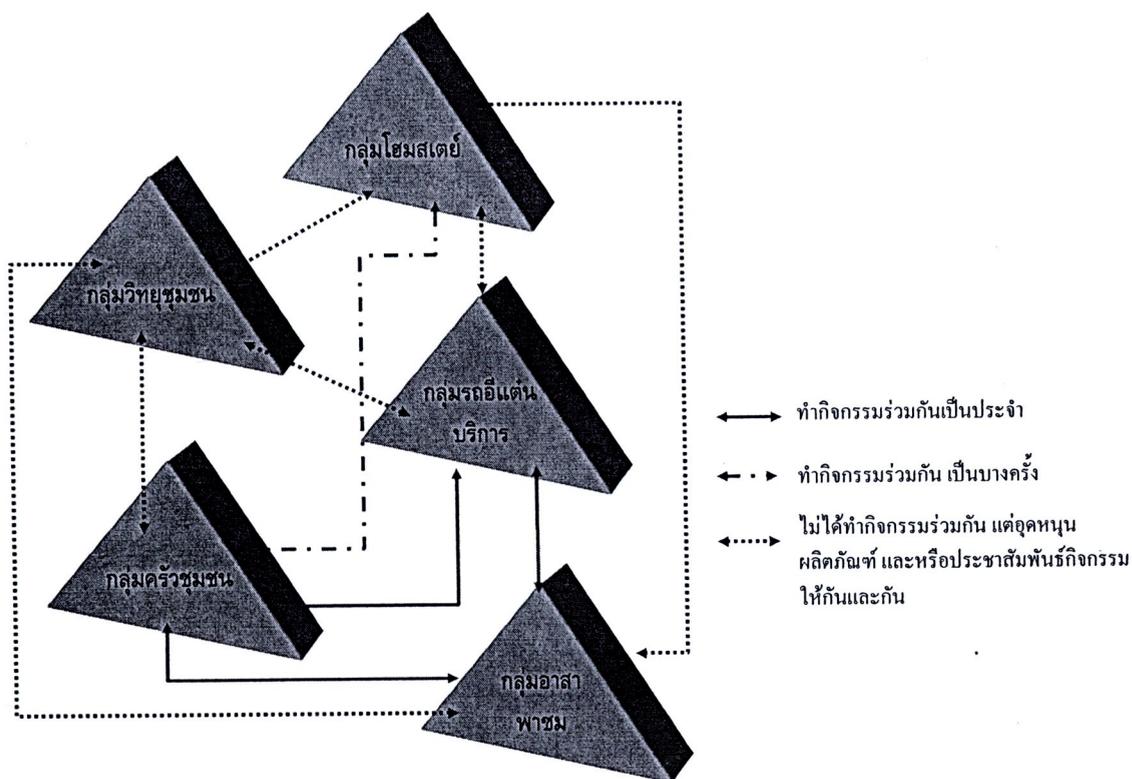
ผลประโยชน์ร่วมในด้านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ยกตัวอย่างกลุ่มครัวชุมชนเป็นกลุ่มที่ให้สมาชิกกลุ่มอื่นได้ชิมและ ดิชม อาหารที่ปรุงเพื่อนำข้อคิดชมมาปรับปรุงรสชาติ และรายการอาหารให้ดียิ่งขึ้น ในขณะที่ผู้ชิมก็อิ่มท้องไปด้วย กลุ่มครัวชุมชนยังได้ไปศึกษาดูงานจังหวัดอื่น ดังที่พี่มิ่งคล ซีนอารมณ์ ประธานกลุ่มเล่าให้ฟังว่า “ศูนย์ส่งไปดูงาน ที่จังหวัดอื่นๆ เราดูว่าเขาทำอะไร อาหารเขามีอะไรบ้าง รสชาติเป็นอย่างไร ก็ได้เห็นแต่ไม่เอาอย่างหรอกเพราะรสชาติอาหารไม่ถูกปากเรา เรานั่นอาหารท้องถิ่นเรา” ลักษณะของการได้รับผลประโยชน์ร่วมกันยังเห็นได้จากการได้รับความช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหา และสมาชิกมีความมั่นใจในการแก้ไขปัญหาที่ยังมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในฝีมือ ทำให้มีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นทุกปี ซึ่งส่วนหนึ่งก็มาจากความพอใจต่อการให้บริการของกลุ่มอาชีพบริการท่องเที่ยว จนทำให้กลุ่มรถอีแต๋นบริการต้องเพิ่มจำนวนรถและปรับปรุงประสิทธิภาพของรถให้เพียงพอต่อการรองรับนักท่องเที่ยว กลุ่มอาสาพามาต้องพัฒนามัคคุเทศก์น้อยขึ้นมาเพิ่มเติมจากรุ่นที่ทำงานอยู่ปัจจุบัน กลุ่มครัวชุมชนต้องปรับปรุงสถานที่ทำ

ครัวที่มั่นคง ถาวร จัดเก็บเครื่องครัวได้อย่างดี มีอุปกรณ์ชุดครัว ถ้วย จาน หม้อ แก้วน้ำ และโต๊ะเก้าอี้ ที่ครบถ้วน พอเพียงพอต่อการรับรองแขกจำนวนมาก นอกจากนี้ผลประโยชน์ร่วมที่สมาชิกกลุ่มได้รับก็คือการสร้างอาชีพและรายได้ รวมทั้งความภาคภูมิใจจากอาชีพบริการท่องเที่ยว

2.2.3 การพัฒนาความร่วมมือ

การพัฒนาความร่วมมือของกลุ่มอาชีพบริการท่องเที่ยวมีให้เห็นเฉพาะในรูปของการประชุมเตรียมความพร้อมในการต้อนรับนักท่องเที่ยว/ผู้เข้ามาศึกษาดูงาน

ในช่วงเริ่มของกลุ่มบริการเมื่อผู้ประสานงานของเครือข่ายองค์กรชุมชนแจ้งรายละเอียดของกิจกรรมท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวติดต่อเข้ามา แต่ละกลุ่มก็จะเตรียมความพร้อมของตนเท่านั้น โดยไม่ค่อยได้ประสานงานกับกลุ่มบริการด้วยกัน ซึ่งบางครั้งทำให้เกิดความไม่ราบรื่นเมื่อต้องมารับรองนักท่องเที่ยวร่วมกัน เช่น เตรียมรถไม่พอกับจำนวนนักท่องเที่ยว เส้นทางเยี่ยมชมชุมชนไม่สัมพันธ์กับที่มัคคุเทศก์เตรียมบรรยายไว้ เวลาของการจัดเตรียมอาหารไม่ตรงกับที่นักท่องเที่ยวมาถึง เป็นต้น เมื่อเกิดปัญหากลุ่มจึงมีการปรึกษาหารือเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาจึงเป็นที่มาของการประชุมเตรียมความพร้อมร่วมกันในการต้อนรับนักท่องเที่ยว/ผู้เข้ามาศึกษาดูงาน และเกิดเป็นรูปแบบต่างๆของรายการท่องเที่ยวในชุมชน เช่นกรณีนักท่องเที่ยวมาแบบไม่พักค้างรายการท่องเที่ยวก็จะต่างกับนักท่องเที่ยวที่มาพักค้าง ซึ่งระหว่างกลุ่มจะรู้กันว่าจะต้องเตรียมการอย่างไรบ้าง เป็นเบื้องต้นและมีการปรับให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มไปด้วย

ภาพที่ 4.16 ระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มบริการท่องเที่ยว

2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอาชีพเสริม

2.3.1 ลักษณะความสัมพันธ์ของกลุ่มที่เข้าร่วม

กลุ่มอาชีพเสริมที่เป็นสมาชิกในเครือข่ายมีอยู่ด้วยกัน 7 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มอาชีพแปรรูปผลผลิตการเกษตรและอาหาร กลุ่มร้านค้าชุมชน กลุ่มสมุนไพรนวดแผนไทย กลุ่มข้าวซ้อมมือ กลุ่มสตรีพัฒนา(น้ำพริก) กลุ่มเกษตรผลไม้ และ กลุ่มทำอิฐบล็อก

กลุ่มอาชีพเสริมมีลักษณะของกิจกรรมที่ทำร่วมกันในรูปของการอุดหนุนผลิตภัณฑ์ระหว่างกลุ่มกันบ้าง รวมกันจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ช่วยประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ระหว่างกันในบางโอกาส และมีการทำกิจกรรมทางสังคมของชุมชนร่วมกันในนามของกลุ่ม ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นคนในหมู่บ้านเดียวกัน และคนในละแวกเดียวกัน มากกว่าการที่จะสัมพันธ์กันเพราะกิจกรรมของกลุ่ม จึงจะเห็นว่าระดับของความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มมีไม่มากนักเนื่องจากกิจกรรมของกลุ่มต่างกัน และ ความถี่ในการทำกิจกรรมร่วมกันน้อย

การสัมพันธ์กันในการทำกิจกรรมระหว่างกลุ่มอาชีพเสริมมีให้เห็นในลักษณะของการอุดหนุนผลิตภัณฑ์หรือสินค้าของกลุ่ม เช่น กลุ่มนวดแผนไทยต่อเติมสถานที่นวดของกลุ่มที่ซื้ออิฐบล็อกของกลุ่มอิฐบล็อก กลุ่มครัวชุมชนซื้อวัตถุดิบในการประกอบอาหารจากกลุ่มร้านค้าชุมชน

เช่น น้ำมันพืช น้ำปลา ซื่อน้ำพริกแกงชนิดต่างๆ จากกลุ่มน้ำพริก ซื่อข้าว จากกลุ่มข้าวซ้อมมือ และบางครั้ง กลุ่มเกษตรกรผลไม้ นำผลไม้ไปวางจำหน่ายที่ร้านค้าชุมชน เป็นต้น

ลักษณะของกิจกรรมที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มอาชีพเสริม เป็นรูปแบบความสัมพันธ์แนวระนาบเนื่องจากแต่ละกลุ่มมีอิสระในการทำกิจกรรมกลุ่มของตน ประโยชน์จากความสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นแบบเท่าเทียมในลักษณะของการอุดหนุนและเอื้อประโยชน์ต่อกัน

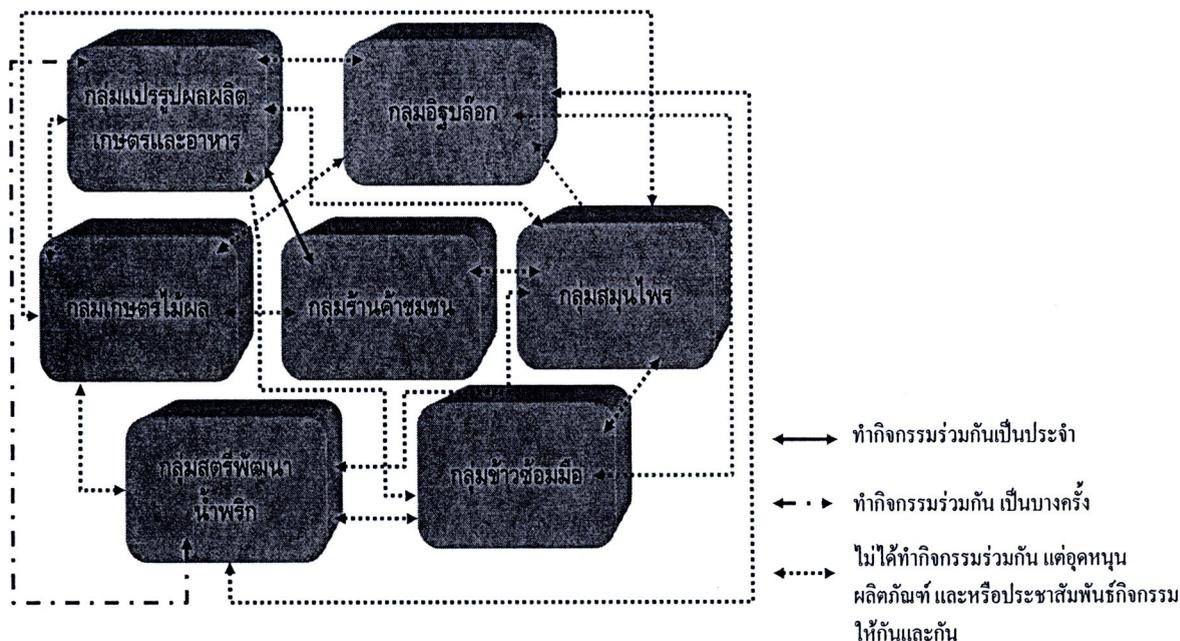
2.3.2 ผลประโยชน์ร่วม

แบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอาชีพเสริมตามลักษณะที่ได้กล่าวข้างต้น ทำให้กลุ่มและสมาชิกกลุ่มได้ประโยชน์ร่วมกันในลักษณะของการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้มากขึ้น ผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักแพร่หลายขึ้น ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการดำเนินงานลักษณะเครือข่าย ทำให้ได้แนวคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม

กลุ่มร้านค้าชุมชนมักจะเป็นกลุ่มที่เสริมประโยชน์ให้กับกลุ่มอาชีพอื่นๆ เนื่องจากมีสถานที่ชัดเจนในการจำหน่ายสินค้าของกลุ่ม มีลูกค้ามาก สามารถนำผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอื่นมาจำหน่ายที่ร้านค้าได้ เช่น ผลไม้จากกลุ่มไม้ผล และสามารถแนะนำลูกค้าให้ไปซื้อข้าวซ้อมมือ หรือซื่อน้ำพริก การได้ออกร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ร่วมกันในงานของอำเภอ และจังหวัด ก็เป็นโอกาสร่วมที่แต่ละกลุ่มจะจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้มากขึ้น และผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักมากขึ้น และเนื่องจากกิจกรรมของกลุ่มต่างกันแต่ละกลุ่มจึงแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสนับสนุนกันเต็มที่โดยไม่มีการแข่งขันกัน อย่างไรก็ตามระหว่างกลุ่มก็มีการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม

2.3.3 การพัฒนาความร่วมมือ

การพัฒนาความร่วมมือของกลุ่มอาชีพเสริมมีให้เห็นในรูปของการประชุมร่วมกันเพื่อระดมปัญหา ความต้องการและแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน การประชุมวางแผนเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณ หรือบางครั้งมีการประชุมเตรียมการออกงานแสดงสินค้าด้วยกัน นอกจากนี้ยังพบการเชื่อมโยงกิจกรรมโดยการผลิตร่วมกัน จำหน่ายร่วมกัน และที่สำคัญพบการพัฒนาความร่วมมือในรูปของการสนับสนุนให้ตั้งกลุ่มใหม่ด้วย นอกจากนี้ยังพบว่ากลุ่มแปรรูปอาหาร และกลุ่มร้านค้าชุมชนซึ่งเป็นกลุ่มที่ตั้งมาก่อน กิจกรรมกลุ่มมีความต่อเนื่อง ทั้ง 2 กลุ่มมีประธานกลุ่มเป็นคนเดียวกัน คือผู้ใหญ่ปรางค์ จันทร์วิจิตร กลุ่มดังกล่าวมีความร่วมมือในเชิงเป็นที่ปรึกษาให้มีการตั้งกลุ่มใหม่ขึ้น เช่น เช่นกลุ่มข้าวซ้อมมือ และกลุ่มสตรีพัฒนา (น้ำพริก)

ภาพที่ 4.17 ระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอาชีพเสริม

2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอาชีพจักสานกับกลุ่มบริการท่องเที่ยว

2.4.1 ลักษณะความสัมพันธ์ของกลุ่มที่เข้าร่วม

กลุ่มอาชีพจักสานในเครือข่ายมีอยู่ด้วยกัน 5 กลุ่ม คือ กลุ่มจักสานอาชีพ (โสรัก) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสานศิลป์บางจำน่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศิริศรีर्मหัถถศิลป์ กลุ่มสายฝน ลายศิลป์ และ กลุ่มอาชีพจักสานไม้ไผ่ (พนัชร)

กลุ่มอาชีพบริการท่องเที่ยว มีกลุ่มมีอยู่ด้วยกัน 5 กลุ่ม ได้แก่ วิฑูชุมชน กลุ่มรถอีแต่นบริการ และอาสาสมัครพวชม กลุ่มครัวชุมชน และ กลุ่มโฮมสเตย์

กลุ่มอาชีพจักสานเป็นจุดขายและจุดแข็งของชุมชนบางเจ้าน่า ซึ่งผลิตภัณฑ์จักสานของหมู่บ้านมีความปราณีต สวยงาม และได้รับรางวัลจากการประกวดงานหัตถกรรม จำนวนหลายรางวัล จึงมีชื่อเสียงและเป็นที่น่าสนใจของบุคคลทั่วไปทั้งในและต่างประเทศ งานจักสานถือว่าเป็นมรดกของคนในชุมชนบางเจ้าน่ามาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน จึงเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาชุมชน นำมาสู่การเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงเกษตร และก่อให้เกิดกลุ่มบริการการท่องเที่ยวในชุมชนดังเช่นในปัจจุบัน หากมองในแง่ของการก่อเกิด กลุ่มอาชีพจักสานมีส่วนผลักดันให้เกิดกลุ่มบริการท่องเที่ยวทั้ง 5 กลุ่ม และเมื่อเกิดกลุ่มบริการท่องเที่ยวแล้วกิจกรรมของกลุ่มได้เอื้อประโยชน์ให้แก่กลุ่มจักสานมากพอสมควร ดังนั้นลักษณะความสัมพันธ์ของกลุ่มอาชีพจักสานกับกลุ่มบริการการท่องเที่ยวจึงเป็นแบบการทำกิจกรรมร่วมกันบนพื้นฐานของการมีผลประโยชน์ร่วมกัน

กิจกรรมที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มอาชีพจักสาน จะเห็นเมื่อกลุ่มบริการ โดยกลุ่มรถอีแต่นำนักท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมชุมชน มีคุณศัพท์ของกลุ่มอาสาพหุชมจะบรรยายเกี่ยวกับกิจกรรมและผลิตภัณฑ์ของกลุ่มต่างๆ ในเครือข่าย และพานักท่องเที่ยวชมจุดสาธิตจักสานและ ชื่อผลิตภัณฑ์ของ กลุ่มอาชีพจักสาน ที่เรียกว่า “ส่งลูกค้าให้กัน” นอกจากนี้กลุ่มวิทยุชุมชนซึ่งอยู่ในกลุ่มบริการก็จะทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มจักสาน และประชาสัมพันธ์ให้กลุ่มจักสานเตรียมการรองรับนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชน

ลักษณะของกิจกรรมที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มเศรษฐกิจหลักหรือกลุ่มอาชีพจักสานกับกลุ่มบริการท่องเที่ยว เป็นรูปแบบความสัมพันธ์แนวระนาบในลักษณะของการอุดหนุนและเอื้อประโยชน์ต่อกัน

2.4.2 ผลประโยชน์ร่วม

แบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอาชีพจักสาน กับกลุ่มบริการท่องเที่ยว ทำให้กลุ่มและสมาชิกกลุ่มได้รับประโยชน์ร่วมกันในลักษณะของการทำให้กลุ่มมีกิจกรรมต่อเนื่อง จำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้มากขึ้น ผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักแพร่หลายขึ้น และได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการดำเนินงานในลักษณะเครือข่าย

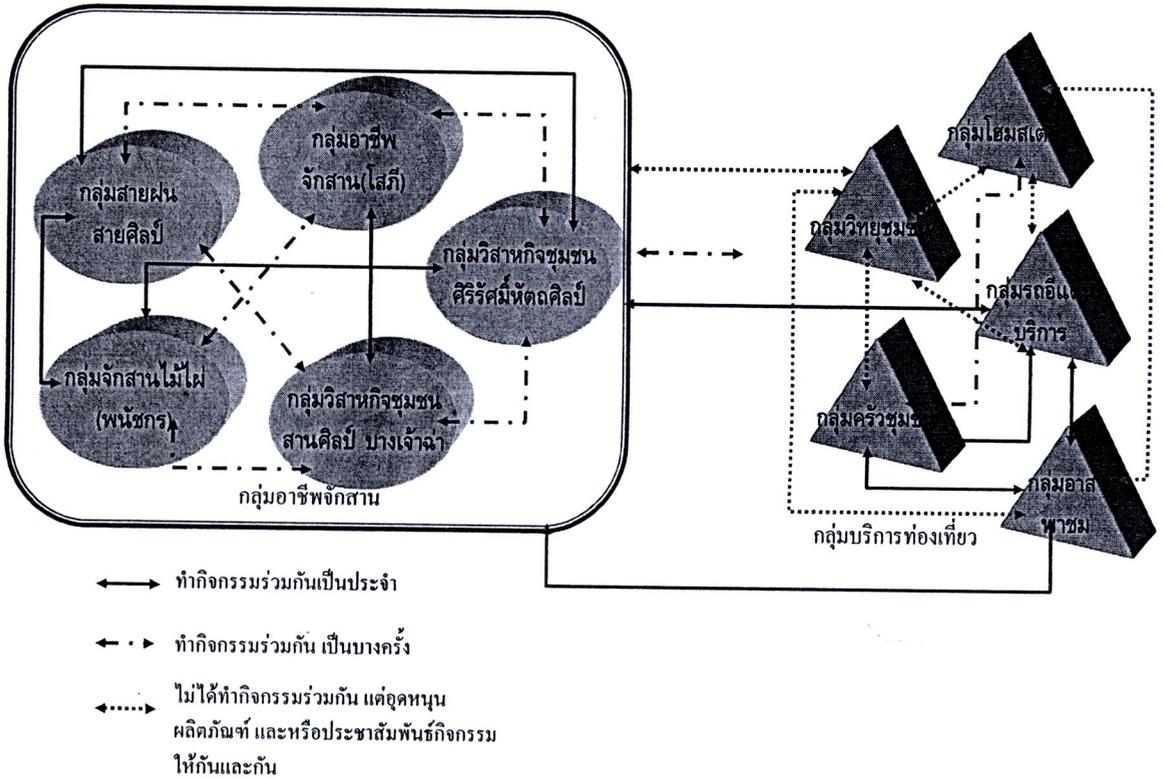
กลุ่มอาชีพจักสานเป็นแหล่งท่องเที่ยวหนึ่งที่เป็นจุดขายให้กลุ่มรถอีแต่นับบริการและกลุ่มอาสาพหุชม นำนักท่องเที่ยวไปเยี่ยมชม ถ้ามีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก กลุ่มบริการก็จะมีรายได้มากขึ้นด้วย ผลประโยชน์ร่วมที่กลุ่มได้รับก็เป็นไปตามลักษณะของกิจกรรมกลุ่มแต่ละกลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มรถอีแต่นับบริการ ก็จะได้รายได้จากการพานักท่องเที่ยวไปยังกลุ่มอาชีพจักสาน ส่วนกลุ่มจักสานจะได้ขายผลิตภัณฑ์จักสานได้อีกช่องทางหนึ่ง นอกจากการขายตามรายการสั่งของลูกค้า และการออกงานแสดงสินค้าที่หน่วยงานต่างๆ จัดขึ้น

2.4.3 การพัฒนาความร่วมมือ

กลุ่มอาชีพจักสานกับกลุ่มบริการท่องเที่ยว มีกิจกรรมที่เอื้อประโยชน์ แก่กัน ในบางกลุ่มเท่านั้น เช่น กลุ่มรถอีแต่นับบริการและกลุ่มอาสาพหุชมกับกลุ่มจักสาน ในขณะที่บางกลุ่มแทบไม่มีกิจกรรมของกลุ่มเกี่ยวข้องกันเลย อย่างเช่น กลุ่มครัวชุมชนกับกลุ่มจักสาน ดังนั้นการพัฒนาความร่วมมือระหว่างกลุ่มยังมีค่อนข้างน้อย คงมีเฉพาะการร่วมมือกันทำกิจกรรมของกลุ่มตนเองให้ดีที่สุดเพื่อให้นักท่องเที่ยวประทับใจ ซึ่งเป็นการสร้างชื่อเสียงให้แก่กลุ่มและชุมชน อย่างไรก็ตามทุกกลุ่มมีการพัฒนาความร่วมมือในภาพรวมของเครือข่ายในรูปของการประชุมร่วมกันเพื่อระดมปัญหา ความต้องการและแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน การประชุมวางแผนเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณ

กลุ่มจักสานจะช่วยเตรียมข้อมูลของกลุ่ม เช่น รายการผลิตภัณฑ์ ประโยชน์การใช้สอย เพื่อป้อนให้กับมีคุณศัพท์ของกลุ่มอาสาพหุชมแนะนำแก่นักท่องเที่ยว บางครั้งก็มีการ

นำข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของนักท่องเที่ยวมาบอกแก่กัน เพื่อปรับปรุงการให้บริการ หรือปรับปรุงผลิตภัณฑ์ของกลุ่มให้ดียิ่งขึ้นไป

ภาพที่ 4.18 ระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอาชีพจักสานกับกลุ่มบริการท่องเที่ยว

2.5 ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอาชีพจักสานกับกลุ่มอาชีพเสริม

2.5.1 ลักษณะความสัมพันธ์ของกลุ่มที่เข้าร่วม

กลุ่มอาชีพจักสานในเครือข่ายมีอยู่ด้วยกัน 5 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มจักสานอาชีพ (ไสลี) กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสานศิลป์บางเจ้าฉ่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศิริรัศมีหัตถศิลป์ กลุ่มสายฝนสายศิลป์ และ กลุ่มอาชีพจักสานไม้ไผ่ (พนัชกร)

กลุ่มอาชีพเสริมที่เป็นสมาชิกในเครือข่ายมีอยู่ด้วยกัน 7 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มอาชีพแปรรูปผลผลิตการเกษตรและอาหาร กลุ่มร้านค้าชุมชน กลุ่มสมุนไพรนวดแผนไทย กลุ่มข้าวซ้อมมือ กลุ่มสตรีพัฒนา(น้ำพริก) กลุ่มเกษตรผลไม้ และ กลุ่มทำอิฐบดถือ

ลักษณะของกิจกรรมที่ทำร่วมกันระหว่างกลุ่มอาชีพจักสานกับกลุ่มอาชีพเสริมมีค่อนข้างน้อย เนื่องจากกิจกรรมของแต่ละกลุ่มแตกต่างกัน บางกลุ่มก็สามารถช่วยเหลือ

สนับสนุนเกื้อกูลกันได้ บางกลุ่มกิจกรรมก็แตกต่างกันออกไปโอกาสในการช่วยเหลือระหว่างกลุ่มในกลุ่มอาชีพอาจจะไม่มีเลย แต่อย่างไรก็ตาม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ระหว่างกลุ่มก็ยังคงเป็นไปตามปกติ โดยมีศูนย์กลางชุมชนเป็นเสมือนศูนย์กลางในการให้ข้อมูลข่าวสารในเรื่องต่างๆ ของชุมชนบางเจ้าว่า

กรณีมีกลุ่มมาศึกษาดูงานที่กลุ่มแปรรูปผลผลิตการเกษตรและอาหาร ซึ่งมีกิจกรรมทั้งภาคกลางวันและภาคค่ำ ตัวแทนของกลุ่มในเครือข่ายก็จะมาร่วมด้วยเพื่อแนะนำกลุ่มและกิจกรรมในเครือข่ายทั้งหมด พร้อมทั้งมีผลิตภัณฑ์ของบางกลุ่มมาจำหน่ายเป็นที่ระลึก และยังมีการนำผลิตภัณฑ์ของกลุ่มแปรรูปผลผลิตการเกษตรและอาหารมาใส่ตระกร้าของกลุ่มจักสานมอบให้แก่ผู้มาเยี่ยมชม กิจกรรมดังกล่าวแสดงถึงความช่วยเหลือกันของกลุ่มในเครือข่ายในโอกาสที่สามารถร่วมกันได้

ลักษณะของกิจกรรมที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มอาชีพจักสานกับกลุ่มอาชีพเสริม เป็นรูปแบบความสัมพันธ์แนวระนาบเนื่องจากแต่ละกลุ่มมีอิสระในการทำกิจกรรมกลุ่มของตน ประโยชน์จากความสัมพันธ์ระหว่างกันเป็นแบบเท่าเทียมในลักษณะของการอุดหนุนและเอื้อประโยชน์ต่อกัน

2.5.2 ผลประโยชน์ร่วม

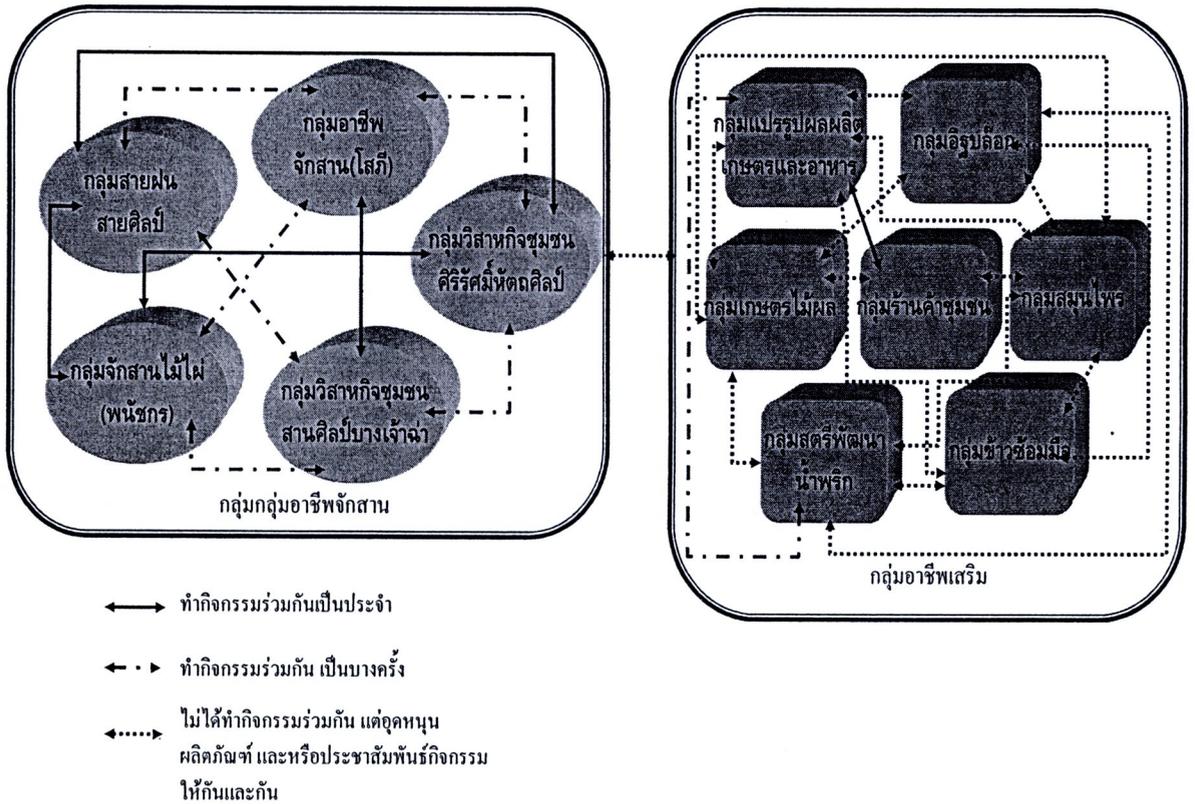
แบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอาชีพจักสานกับอาชีพเสริมตามลักษณะที่ได้กล่าวข้างต้น ทำให้กลุ่มและสมาชิกกลุ่มมีประโยชน์ร่วมกันในลักษณะของการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้มากขึ้น ผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักแพร่หลายขึ้น และได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการดำเนินงานลักษณะเครือข่าย ทำให้ได้แนวคิดในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม

ดังตัวอย่างเกี่ยวกับลักษณะของกิจกรรมความสัมพันธ์ซึ่งแสดงให้เห็นถึงผลประโยชน์ที่กลุ่มและสมาชิกกลุ่มได้รับพร้อมๆ ไปด้วยกล่าวคือ กลุ่มที่มาศึกษาดูงานที่กลุ่มแปรรูปผลผลิตการเกษตรและอาหารเกิดความประทับใจความร่วมมือของกลุ่มในเครือข่าย ทำให้เกิดเป็นภาพลักษณ์ที่ดีของกลุ่ม เครือข่าย และชุมชน ส่งผลให้กิจกรรมและผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเป็นที่รู้จักและได้รับการอุดหนุน นำมาซึ่งชื่อเสียงและรายได้

2.5.3 การพัฒนาความร่วมมือ

กลุ่มอาชีพจักสานกับกลุ่มอาชีพเสริม มีกิจกรรมที่เอื้อประโยชน์ แก่กัน ในบางกลุ่มเท่านั้น การพัฒนาความร่วมมือระหว่างกลุ่มยังมีค่อนข้างน้อย คงมีเฉพาะการร่วมมือกันทำกิจกรรมของกลุ่มตนเองให้ดีที่สุดเพื่อให้นักท่องเที่ยวและลูกค้าประทับใจ ซึ่งเป็นการสร้างชื่อเสียงให้แก่กลุ่มและชุมชน อย่างไรก็ตามทุกกลุ่มมีการพัฒนาความร่วมมือในภาพรวมของเครือข่ายใน

รูปของการประชุมร่วมกันเพื่อระดมปัญหา ความต้องการและแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน การประชุมวางแผนเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณ

ภาพที่ 4.19 ระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอาชีพจักสานกับกลุ่มอาชีพเสริม

2.6 ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มบริการท่องเที่ยวเกี่ยวกับกลุ่มอาชีพเสริม

2.6.1 ลักษณะความสัมพันธ์ของกลุ่มที่เข้าร่วม

กลุ่มอาชีพบริการท่องเที่ยว มีกลุ่มมีอยู่ด้วยกัน 5 กลุ่ม เรียงตามลำดับของการให้บริการ เริ่มจากกลุ่มกลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มรถอู่เต็นท์บริการ และอาสาสมัครพาชม กลุ่มครัวชุมชน และ กลุ่มโฮมสเตย์

กลุ่มอาชีพเสริมที่เป็นสมาชิกในเครือข่ายมีอยู่ด้วยกัน 7 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มอาชีพแปรรูปผลผลิตการเกษตรและอาหาร กลุ่มร้านค้าชุมชน กลุ่มสมุนไพรนวดแผนไทย กลุ่มข้าวซ้อมมือ กลุ่มสตรีพัฒนา(น้ำพริก) กลุ่มเกษตรผลไม้ และ กลุ่มทำอิฐบล็อก

ลักษณะของกิจกรรมที่กลุ่มบริการท่องเที่ยวทำร่วมกันกับกลุ่มอาชีพเสริม เป็นไปในลักษณะที่คล้ายกันกับกลุ่มบริการท่องเที่ยวกับกลุ่มเศรษฐกิจหลักหรือกลุ่มอาชีพจักสาน กล่าวคือ เป็นการพึ่งพากัน เอื้อประโยชน์ต่อกัน และอุดหนุนกันและกัน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่

โยงโยในรูปแบบของ “ขายโยชีวิต” โดยกลุ่มที่มีกิจกรรมพึ่งพาและเอื้อประโยชน์ต่อกันชัดเจนคือ กลุ่มรถอีแต่นบริการ และกลุ่มอาสาพาชม ที่นำนักท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมและซื้อผลิตภัณฑ์ของกลุ่มอาชีพเสริม ทั้งกลุ่มแปรรูปอาหาร กลุ่มข้าวซ้อมมือ กลุ่มน้ำพริก กลุ่มนวดแผนไทย กลุ่มไม้ผล และกลุ่มร้านค้าชุมชน ในลักษณะของการอุดหนุนกัน เช่น กลุ่มครัวชุมชนมาซื้อน้ำพริกจากกลุ่มสตรีพัฒนา(น้ำพริก) ซื้อมันฝรั่ง น้ำปลา จากร้านค้าชุมชน และซื้ออิฐบล็อกไปสร้างครัวใหม่ เป็นต้น

ลักษณะของกิจกรรมที่แสดงถึงความสัมพันธ์ของกลุ่มบริการท่องเที่ยวเกี่ยวกับ กลุ่มอาชีพเสริม เป็นรูปแบบความสัมพันธ์แนวระนาบในลักษณะของการพึ่งพากัน เอื้อประโยชน์ต่อกัน และการอุดหนุนกันและกัน

2.6.2 ผลประโยชน์ร่วม

แบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มบริการท่องเที่ยวและกลุ่มอาชีพเสริม ทำให้กลุ่มและสมาชิกกลุ่มได้รับประโยชน์ร่วมกันในลักษณะของการทำให้กลุ่มมีกิจกรรมต่อเนื่อง จำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้มากขึ้น ผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักแพร่หลายขึ้น และได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการดำเนินงานในลักษณะเครือข่าย

กลุ่มอาชีพเสริมมีสมาชิก 7 กลุ่มแต่ละกลุ่มมีกิจกรรมแตกต่างกันหรืออีกนัยหนึ่งคือมีผลิตภัณฑ์ที่แตกต่างกัน จึงทำให้ชุมชนบางเจ้าฉ่ามีจุดขายเพิ่มขึ้นจากกิจกรรมจักสาน ซึ่งเป็นประโยชน์โดยตรงต่อกลุ่มรถอีแต่นบริการและกลุ่มอาสาพาชมในการที่จะนำนักท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมกลุ่มต่างๆเหล่านั้น ผลประโยชน์ร่วมที่กลุ่มได้รับก็เป็นไปตามลักษณะของกิจกรรมกลุ่มแต่ละกลุ่ม กล่าวคือ กลุ่มรถอีแต่นบริการ และกลุ่มอาสาพาชม ก็จะได้รายได้จากการพานักท่องเที่ยวไปยังกลุ่มอาชีพเสริม ส่วนกลุ่มอาชีพเสริมจะได้ขายผลิตภัณฑ์เพิ่มขึ้น

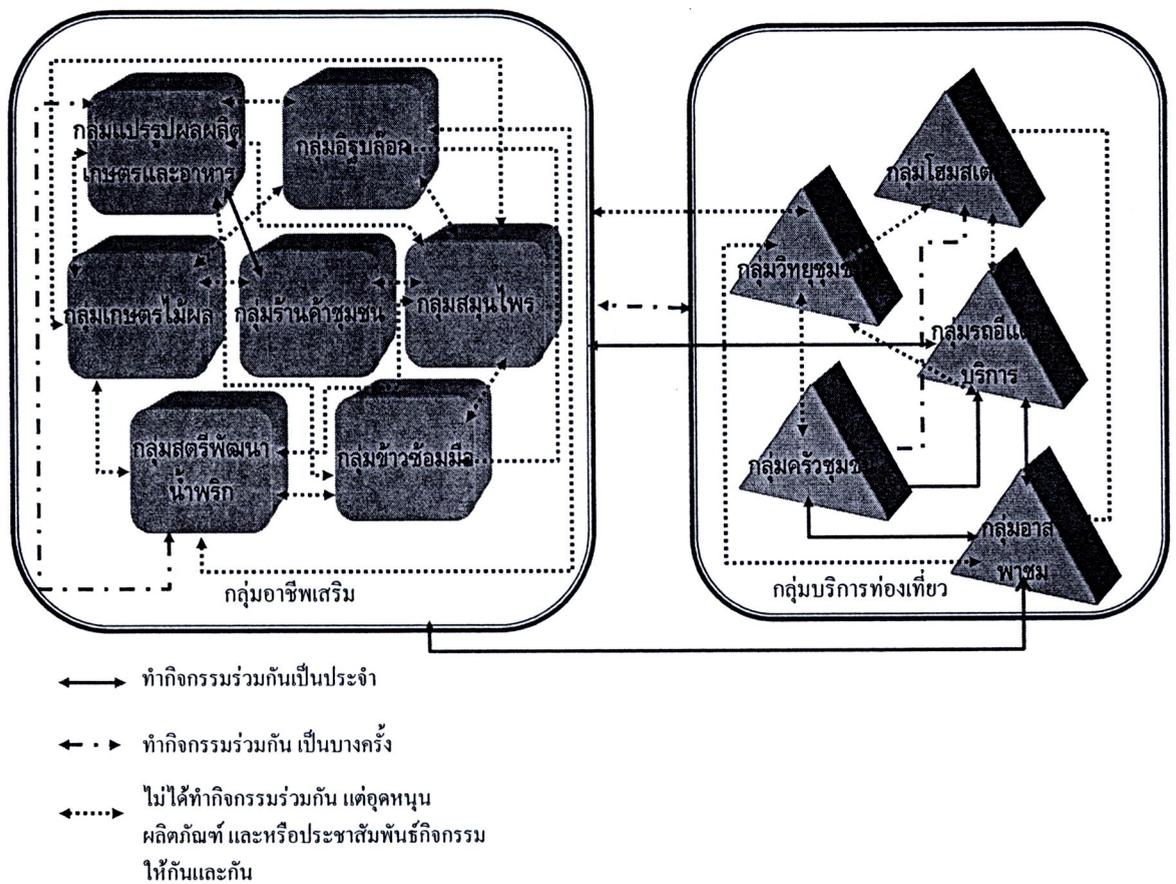
2.6.3 การพัฒนาความร่วมมือ

การพัฒนาความร่วมมือระหว่างกลุ่มยังมีค่อนข้างน้อย โดยกลุ่มอาชีพเสริมจะช่วยเตรียมข้อมูลของกลุ่ม เพื่อให้กับมัคคุเทศก์ของกลุ่มอาสาพาชมแนะนำแก่นักท่องเที่ยว บางครั้งก็มีการนำข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของนักท่องเที่ยวมาบอกแก่กัน เพื่อปรับปรุงการให้บริการ หรือปรับปรุงผลิตภัณฑ์ของกลุ่มให้ดียิ่งขึ้นไป อย่างไรก็ตามทุกกลุ่มมีการพัฒนาความร่วมมือในภาพรวมของเครือข่ายในรูปแบบของการประชุมร่วมกันเพื่อระดมปัญหา ความต้องการและแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน การประชุมวางแผนเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณ ในนามของเครือข่าย

กล่าวโดยสรุปกลุ่มต่างๆในเครือข่ายของครัวชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่าทั้ง 17 กลุ่ม มีฐานความสัมพันธ์แบบเครือญาติ หรือเสมือนญาติ เพื่อนบ้าน และพรรคพวกเพื่อนฝูง แต่ก็มีความสัมพันธ์ที่เป็นทางการร่วมอยู่ด้วย หรือที่เรียกว่าสัมพันธ์กันในงานของกลุ่มและระหว่างกลุ่ม ซึ่งเห็นได้ชัดว่าความสัมพันธ์ทั้งสองลักษณะ แสดงบทบาทไปพร้อมๆ กันดังคำกล่าวที่ว่า “กลุ่ม

ต่างๆในตำบลสมาชิกกลุ่มเป็นญาติกัน เป็นคนบ้านใกล้กัน ที่แยกๆกลุ่มกันเพื่อให้กลุ่มในตำบล หลากหลายและได้ช่วยเหลือกันมากขึ้น” (โสภี บำรุงศิลป์, สัมภาษณ์, 2551)

ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มในเครือข่ายเป็นการขยายความสัมพันธ์จากระดับ ครอบครัวสู่ระดับชุมชน อำเภอ จังหวัด และจังหวัดอื่นๆ ส่งผลให้กลุ่มต่างๆในเครือข่ายได้ผลประโยชน์ร่วมกัน ทั้งการพัฒนาอาชีพ รายได้ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

ภาพที่ 4.20 ระดับความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอาชีพเสริมกับกลุ่มบริการท่องเที่ยว

3. แบบแผนสัมพันธ์ภาพระหว่างกลุ่มกับแม่ข่าย (ศูนย์กลางชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า)

วันที่16 ของทุกเดือนถือว่าเป็นวันที่สำคัญของคนที่อยู่ในชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า เนื่องจากเป็นวันที่สมาชิกในชุมชน และสมาชิกกลุ่ม จะมาประชุมร่วมกัน มาช่วยกันคิด มาร่วมกันทำ และรับผิดชอบร่วมกัน โดยเปิดเวทีเสวนา “เวทีชวนคิด ชวนพูด ชวนทำ ” ซึ่งต้องถือว่าเวทีนี้มีส่วน

สำคัญที่ทำให้เกิดแบบแผนสัมพันธ์ภาพระหว่างกลุ่มในเครือข่ายขององค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่ากับแม่ข่าย ด้วยแรงเกาะเกี่ยวจากความเป็นเครือญาติ แรงเกาะเกี่ยวจากการเชื่อมโยงกิจกรรมต่อกัน เวทีชวนคิด ชวนพูด ชวนทำ ใช้หลักการเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมคิด พูด และทำ ซึ่งรวมถึงการตัดสินใจในกิจกรรมของเครือข่ายและในชุมชน อาจกล่าวได้ว่าวิธีการทำงานของเครือข่ายใช้หลักประชาธิปไตย สังกะตุได้จากการบริหารจัดการเครือข่ายขององค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่าที่มีตัวแทนของกลุ่มต่างๆ ในชุมชนมาเป็นคณะกรรมการบริหารเครือข่าย และสมาชิกกลุ่มมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรมของเครือข่าย

การศึกษาแบบแผนสัมพันธ์ภาพระหว่างกลุ่มกับศูนย์กลางชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า (แม่ข่าย) พิจารณาจากกิจกรรมของเครือข่ายขององค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า 6 กิจกรรม คือ (1) การวางกฎระเบียบในหมู่สมาชิกเครือข่าย (2) การกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ (3) การจัดทำแผนปฏิบัติงาน (4) การเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (5) การประเมินผลการปฏิบัติงาน และ(6) การจัดการความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในเครือข่าย

3.1 การวางกฎระเบียบในหมู่สมาชิกเครือข่าย

จากการพูดคุยกับแกนนำกลุ่มและกรรมการบริหารศูนย์กลางชุมชนตำบลเกี่ยวกับ การวางกฎระเบียบในหมู่สมาชิกเครือข่าย พบว่า ศูนย์กลางชุมชนตำบลมีกฎระเบียบของศูนย์ฯ แต่สมาชิกเครือข่ายปฏิบัติตามโดยไม่ได้คิดว่าเป็นกฎระเบียบ (ซึ่งเป็นคำที่เป็นทางการ) แต่จะเรียกว่าเป็นข้อตกลงที่สมาชิกปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งข้อตกลงนี้ได้มาจากการจัดประชุมระดมความคิดเห็นของสมาชิกในเครือข่าย แล้วนำข้อตกลงที่มีคนส่วนมากเห็นร่วมกัน มากำหนดเป็นข้อตกลงที่ปฏิบัติร่วมกัน ซึ่งมี 11 ข้อ คือ

1. เป็นผู้มีอุดมการณ์ร่วมกัน (สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้)
2. เป็นผู้ปฏิบัติตามข้อตกลงร่วมกัน (มีความรับผิดชอบที่ดี)
3. มีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
4. รู้บทบาทหน้าที่ของตนเอง
5. ถือว่าทุกคนมีความสำคัญเท่ากัน
6. อย่าเด่นคนเดียวเน้นความสำเร็จของกลุ่ม
7. มีการแบ่งงาน ประสานงาน และสื่อสารกัน
8. ยอมรับผิดเมื่อผิดและให้อภัยกัน
9. ถือว่าความขัดแย้งเป็นเรื่องธรรมดา
10. เมื่อไม่เข้าใจกันควรหันหน้าเข้าหากัน
11. ดำเนินถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นหลัก

นอกจากมีการกำหนดข้อตกลงร่วมกันแล้ว ในด้านการบริหารจัดการสมาชิกในเครือข่าย ได้ประชุมร่วมกันและกำหนดเงื่อนไขว่า คณะกรรมการต้องมาจากตัวแทนของกลุ่มที่เป็นสมาชิก และมีการวางบทบาทของกรรมการไว้อย่างชัดเจนโดยโครงสร้างของคณะกรรมการศูนย์กลางชุมชนฯ ประกอบไปด้วยฝ่ายบริหาร ฝ่ายจัดซื้อและรับฝากผลิตภัณฑ์ ฝ่ายขาย ฝ่ายการเงิน ฝ่ายประชาสัมพันธ์ และฝ่ายติดตามและประเมินผลโดยมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายไว้อย่างชัดเจน และกำหนดแนวทางที่สมาชิกกับแม่เครือข่ายถือปฏิบัติร่วมกันคือ บุคคลเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม และกลุ่มเข้าเป็นสมาชิกในเครือข่ายโดยการเชื่อมโยงความสัมพันธ์กันในการผลิต และการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ เครือข่ายให้บริการสมาชิกในการซื้อผลิตภัณฑ์จากสมาชิก ด้วยเงินทุนหมุนเวียนในเครือข่าย และการรับฝากผลิตภัณฑ์ของสมาชิกเพื่อจำหน่าย โดยหักรายได้ร้อยละ 10 จากยอดขายของสมาชิกแต่ละรายเพื่อเป็นต้นทุนในการบริหารจัดการศูนย์กลางชุมชนฯ การกำหนดราคาขาย คิดจากจากต้นทุนรวม บวกกำไรที่ต้องการ ถ้าราคาขายส่งจะบวกกำไรเพิ่ม 10 - 20 % ราคาขายปลีก จะบวกกำไรเพิ่ม 30 % ขึ้นไป ซึ่งเงินทุนของศูนย์กลางชุมชนฯ มาจากการสนับสนุนจากภาครัฐ จาก เงินกองทุนต่างๆ ในหมู่บ้าน และจากเงินที่หักจากยอดขายของสมาชิกเครือข่าย นอกจากนี้สมาชิกในเครือข่าย พร้อมใจกัน กำหนดให้มีการประชุมสมาชิกกลุ่มในเครือข่ายในทุกวันที่ 16 ของเดือน

ข้อตกลงร่วม หรือกฎระเบียบที่ได้ร่วมกันกำหนดไว้เพื่อให้สมาชิกเห็นความสำคัญของการทำกิจกรรมร่วมกันแบบเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย ปรากฏว่าได้รับความร่วมมือจากสมาชิกในเครือข่ายในการปฏิบัติตามเป็นอย่างดี นานๆ จึงจะมีสมาชิกบางคนละเว้นหรือฝ่าฝืนในบางเรื่องไปบ้าง แต่ไม่ถึงกับทำให้เกิดผลกระทบต่อการทำงานของเครือข่าย ในขณะเดียวกัน คณะกรรมการศูนย์กลางชุมชนฯ ก็ยังมีความยืดหยุ่นให้กับสมาชิก จึงไม่มีบทลงโทษแต่อย่างใด เพียงแต่ใช้การพูดคุยกันก็สามารถจัดการกับปัญหาต่างๆ ได้ เนื่องจากสมาชิกในเครือข่ายมีความสัมพันธ์กันทางเครือญาติ เชื้อถือผู้นำ และ การทำหน้าที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของผู้อาวุโส ยังมีอยู่ ขณะเดียวกันข้อตกลงต่าง ๆ นั้นทุกคนได้ร่วมกันกำหนดขึ้นมาจึงเป็นที่ยอมรับของทุกคน ความรู้สึกเป็นสมาชิกกลุ่มหรือเครือข่ายที่ดีจึงมีอยู่สูงในจิตใจของทุกคน

3.2 การกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ขององค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า

วิสัยทัศน์ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ ของการดำเนินงานเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า เกิดจากการระดมสมองของมวลสมาชิกในเครือข่าย โดยการเสวนาผ่านเวทีชุมชน ซึ่งจัดกันในวันที่ 16 ของทุกเดือน ในช่วงเริ่มต้นของเครือข่าย ปี พ.ศ. 2541 สมาชิกได้ช่วยกันคิดร่วมกันทำจนตกผลึกเป็นวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานเครือข่าย ดังนี้

วิสัยทัศน์

เป็นแหล่งศูนย์รวมจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องจักสานทุกชนิด และผลิตภัณฑ์แปรรูปผลผลิตจากการเกษตร เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่ออนุรักษ์และสืบสานให้ดำรงอยู่ต่อไป เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตชนบท ผลิตภัณฑ์ของเครือข่าย สามารถเป็นของฝาก และของใช้ได้ เป็นศูนย์กลางทางด้านเศรษฐกิจของหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด เพื่อให้หมู่บ้านมีรายได้และชื่อเสียงเพิ่มมากขึ้น

พันธกิจ

1. ดึงลูกค้ากลุ่มเป้าหมายเข้ามา
2. ผลักดันสินค้าที่ผลิตให้กระจายออกไปเพื่อการขยายตลาด
3. มีการกระจายรายได้ให้กับสมาชิก

เป้าหมาย

1. ศูนย์มีกำไรสุทธิจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในปีแรก จำนวน 20% จากยอดขาย
2. ศูนย์มีกำไรสุทธิเพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในปีที่ 2 - 5 จำนวน 10% จากปีแรก
3. มีจำนวนนักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมศูนย์ฯ จำนวนเฉลี่ยสัปดาห์ละ 50 คน

3.3 การจัดทำแผนปฏิบัติงานของแม่ข่าย

การบริหารเครือข่ายมีการจัดทำแผนปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาเครือข่ายประมาณเดือนตุลาคม ของทุกปีโดยการเชิญตัวแทนของทุกกลุ่มในเครือข่ายเข้ามาร่วมจัดทำแผนในเวทีชวณคิด ชวณพูด ชวณทำ ในวันที่ 16 ของเดือน วิธีการจัดทำแผนอาศัยหลักการจัดทำแผนแบบมีส่วนร่วม กล่าวคือ ให้ตัวแทนทุกกลุ่มช่วยกันระดมสมองว่าปัจจุบันกลุ่มในเครือข่ายดำเนินกิจกรรมอะไรบ้าง ปัญหา ความต้องการของกลุ่ม และแนวทางการพัฒนากลุ่มเป็นอย่างไรในอนาคต รวมทั้งมีการระดมสมองเกี่ยวกับปัญหาของการดำเนินงานในเครือข่ายและแนวทางการพัฒนาด้วยเช่นกัน ยกตัวอย่างส่วนหนึ่งของการจัดทำแผนของเครือข่ายองค์กรชุมชนชนตำบลบางเจ้าฉ่าในปี พ.ศ. 2551

ปัญหา/ อุปสรรคในการดำเนินงาน ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของศูนย์กลางชุมชนขาดความรู้ความสามารถด้านการบัญชี การตลาด บุคลากรมีภาระหน้าที่ส่วนตัวที่ต้องรับผิดชอบ จึงทำให้การปฏิบัติหน้าที่เป็นไปอย่างไม่เต็มที่

แนวทางแก้ไขปัญหา ได้แก่ (1) ปรับเปลี่ยนโครงสร้างการปฏิบัติงานโดยจัดให้มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบประจำปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบด้าน การจัดทำบัญชี การขาย ด้านเอกสารต่างๆ และ ให้ประธานกลุ่มสมาชิกเครือข่ายแต่ละกลุ่มรับผิดชอบฝ่ายขาย และคอยเป็นที่เคียงแก่เจ้าหน้าที่ประจำ โดยผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนกันรับผิดชอบ (2) มีการแบ่งหน้าที่การรับผิดชอบอย่างชัดเจนมากขึ้น (3) มีการจ้างพนักงานขาย จัดทำบัญชี ระบบเอกสาร ทำให้มีความเป็นระบบมากขึ้น และ (4) มีการประชุมสรุปผลการดำเนินการทุกเดือน

แนวทางการพัฒนา ได้แก่ (1) เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของเครือข่ายผ่านหน่วยงานราชการต่างๆ เช่น กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กรมส่งเสริมการเกษตร กรมส่งออก สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และผ่านตัวแทนจำหน่ายสินค้าเอกชน และบริษัทส่งออกสินค้า (2) เพิ่มจุดขายในชุมชน เช่นทำ พิพิธภัณฑ์นิเวศวิทยา (Eco – Museum) ที่เชื่อมโยงกิจกรรมทางธรรมชาติในชุมชน เข้ากับแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณคดี และกลุ่มอาชีพต่างๆ (3) พัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการและสมาชิกกลุ่มในเครือข่าย โดยการจัดเวทีแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นประจำเดือนเพื่อสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมา แจ้งข้อมูลข่าวสารใหม่ๆ และแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็น การอบรมด้านภาษาต่างประเทศ (ภาษาอังกฤษ) การฝึกอบรมส่งเสริมอาชีพ และ การศึกษาดูงาน

จากนั้นก็จะนำแนวทางการพัฒนามาจัดลำดับความสำคัญ กำหนดกิจกรรมระยะเวลางบประมาณ และผู้รับผิดชอบและหน่วยงานที่จะสนับสนุน และจัดทำเป็นแผนปฏิบัติงานของเครือข่ายต่อไป

3.4 เรียนรู้และการตัดสินใจ

ก้านัน สุรินทร์ นิลเลิศ และ พ.อ.อ. เนตร นาคสุข ผู้ซึ่งเป็นเหมือนแกนหลักที่สำคัญของตำบลและเครือข่ายของกิจกรรมชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า เล่าให้ฟังว่า ความจริงแล้วเครือข่ายของกิจกรรมชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า ศูนย์กลางชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน และสภาองค์กรชุมชน คือเรื่องเดียวกัน แต่ชื่อไม่เหมือนกันเพราะอิงชื่อตามหน่วยงานรัฐที่สนับสนุน แต่ศูนย์แห่งนี้ทำหน้าที่เป็นแม่ข่าย ของกลุ่มต่างๆในตำบล การบริหารเครือข่ายใช้หลักการมีส่วนร่วม การเชื่อมโยงองค์กร กลุ่มคน ชาวบ้าน ผู้การจกระบบการทำงานที่เชื่อมโยงกัน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน โดยการสร้างเวทีการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านมาร่วมคิด ร่วมทำ ที่เรียกว่า “เวทีชวนคิด ชวนพูด ชวนทำ” อย่างมีความต่อเนื่อง ทุกวันที่ 16 ของเดือน

ดังคำกล่าวที่ว่า “ประชุมนี้จะประชุมทุกเดือนขาดไม่ได้เลย เราจะได้รู้เรื่องต่างๆ ช่วยกันพูด ช่วยกันคิด ถ้ามาไม่ได้ก็ส่งคนอื่นในกลุ่มมา บางทีแวะรับพี่สำเนา กลุ่มข้าวซ้อมมือมาด้วย ” (ผู้ใหญ่ปรางณี จันทรวิจิตร ประธานกลุ่มแปรรูปอาหาร และประธานกลุ่มร้านค้าชุมชน , สัมภาษณ์, 2551)

เวื่อดังกล่าว เป็นช่องทางการสื่อสารสำคัญที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกเครือข่าย และเป็นเวทีที่ส่งเสริมให้สมาชิกเครือข่ายมีส่วนร่วมตั้งแต่ร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมแสดงความคิดเห็น จนถึงร่วมตัดสินใจ และร่วมรับประโยชน์ในการดำเนินงานของเครือข่าย จึงทำให้สมาชิกเครือข่ายเกิดการเรียนรู้ และการพัฒนาไปพร้อมๆกัน ดังเช่นการเรียนรู้จากการทำแผนปฏิบัติการของศูนย์กลางชุมชนตำบลแบบมีส่วนร่วม เรียนรู้จากการที่ได้ทำงานร่วมกันในลักษณะเครือข่าย ที่ต้องเชื่อมโยงกิจกรรมกัน แลกเปลี่ยนทรัพยากรกันและเอื้อประโยชน์ต่อกัน ซึ่งจะทำให้ได้ผลประโยชน์มากกว่าการทำงานแบบตัวใครตัวมัน นอกจากนี้สมาชิกเครือข่ายยังได้

เรียนรู้จากการเข้ารับการฝึกอบรมและการศึกษาดูงาน ซึ่งเป็นการเสริมทักษะ ความรู้และความสามารถในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และการบริหารจัดการกลุ่มและเครือข่าย

3.5 การประเมินผลการปฏิบัติงาน

ในหลักการบริหารจัดการเครือข่ายได้กำหนดให้มีการติดตามผลและประเมินผลการดำเนินงานของเครือข่ายเป็นประจำสม่ำเสมอและถี่ถ้วน โดยดูความสอดคล้องของแผนการทำงานกับความก้าวหน้าและความสำเร็จของเครือข่ายในแต่ละระยะ และเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการกำหนดวิธีและเครื่องชี้วัดประสิทธิภาพของกิจกรรมเครือข่าย และร่วมเรียนรู้ตลอดกระบวนการติดตามและประเมินผล แต่เท่าที่พูดคุยกับคณะกรรมการบริหารศูนย์กลางชุมชน และสมาชิกในเครือข่าย และจากการสังเกตพบว่าการประเมินผลการปฏิบัติงานของเครือข่ายของค้กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่ำมีการประเมินผลระหว่างการดำเนินกิจกรรมอย่างไม่เป็นทางการ เช่น ในกลุ่มบริการท่องเที่ยว หากการต้อนรับและการบริการนักท่องเที่ยวมีข้อผิดพลาดอย่างใดอย่างหนึ่งผู้เกี่ยวข้องจะหารือกันถึงข้อผิดพลาดและนำไปเป็นบทเรียนเพื่อไม่ให้เกิดข้อผิดพลาดซ้ำขึ้นอีก อีกกรณีคือประเมินความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวจากการมาเที่ยวซ้ำ จำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้นและรายได้ที่ขายผลิตภัณฑ์ได้มากขึ้นในแต่ละปี ดังนั้นจึงไม่มีแบบประเมินผลและผลการประเมินเป็นลายลักษณ์อักษรปรากฏอยู่ในเครือข่าย

3.6 การจัดการด้านความขัดแย้ง

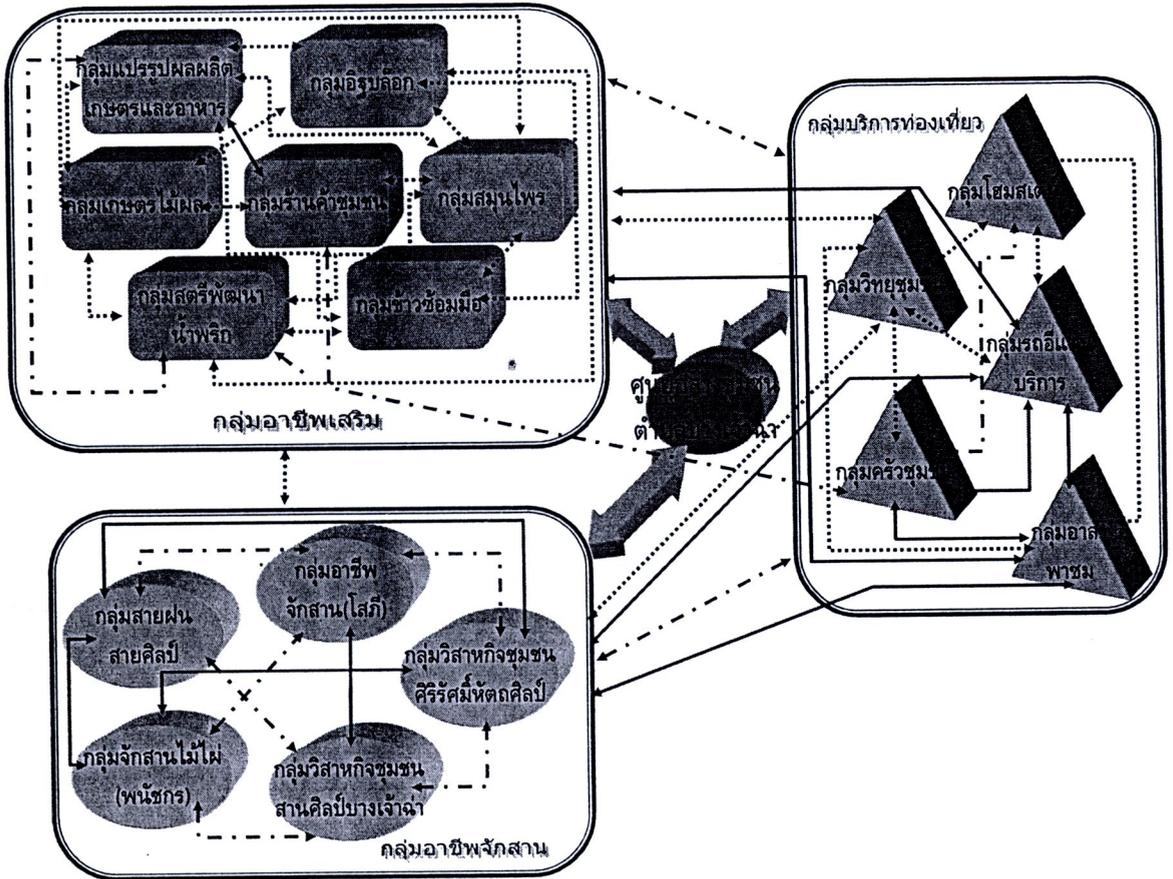
ความขัดแย้งที่เกิดในชุมชนส่วนใหญ่เป็นความขัดแย้งในเรื่องการเมืองท้องถิ่น โดยเฉพาะในช่วงการเลือกตั้งท้องถิ่น คนในชุมชนจะมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไปแต่ไม่ถึงกับรุนแรง พอเสร็จจากการเลือกตั้งก็กลับมาดีกันเหมือนเดิม (พรชัย บุญรัตน์, สัมภาษณ์ กันยายน 2551) ความขัดแย้งในเครือข่ายไม่ปรากฏออกมาอย่างเด่นชัด มักอยู่ในรูปแบบของความสงสัยระแวงกัน การนิทนาถกล่าววาทันถหลังในเรื่องของความไม่พอใจหรือความอิจฉาริษยากันในเรื่องของการรับนักท่องเที่ยวของบ้านพักโฮมสเตย์ เนื่องจากนักท่องเที่ยวมีทางเลือกในการเลือกที่จะพักบ้านใครก็ได้ ทำให้บ้านบางหลังไม่ได้ถูกเลือกจากนักท่องเที่ยว และทำให้ได้รับรายได้น้อยกว่าบ้านหลังอื่น ๆ จึงเกิดความไม่พอใจแต่ไม่แสดงออกในการกระทำ ความขัดแย้งยังมีในกลุ่มอาชีพจักสานที่ไม่พอใจกันหากรู้ว่ามีบางคนชวนนักท่องเที่ยวไปซื้อเครื่องจักสานที่บ้านตนเองเพื่อจะได้ไม่ต้องหักเปอร์เซ็นต์เข้าสู่ศูนย์กลางชุมชนตำบล หรือเกิดความไม่พอใจกันที่คนในกลุ่มนำกระเป๋ามาไปส่งขายให้กลุ่มอื่น เป็นต้น

วิธีการจัดการความขัดแย้งมีสองแบบคือถ้าเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคลเพียงไม่กี่คนใช้การพูดคุยเป็นการเฉพาะเรื่องเฉพาะคน ส่วนใหญ่กำนันสุรินทร์ นิลเลิศ จะเป็นผู้ไกล่เกลี่ย แต่หากเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มจะใช้เวทีหารือกันถึงการจัดการกับความขัดแย้งซึ่งที่ผ่านมาพบในกรณีนี้บ่อยมาก การเปิดเผย และ การติดต่อสื่อสารที่ดีภายในเครือข่าย ช่วยลดความขัดแย้ง

ได้ ความเป็นประชาธิปไตย และกระบวนการตัดสินใจแบบใสสะอาดมีความสำคัญสำหรับการจัดการความขัดแย้ง

กล่าวโดยสรุปแบบแผนความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอาชีพจักสาน กลุ่มบริการท่องเที่ยว และกลุ่มอาชีพเสริมกับแม่ข่าย จัดว่ามีแบบแผนความสัมพันธ์ที่คล้ายกัน กล่าวคือ ทั้ง 3 กลุ่ม มีกิจกรรมที่เชื่อมโยงกับแม่ข่ายในลักษณะของการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกัน และทำกิจกรรมร่วมกัน ในลักษณะที่บุคคลหรือกลุ่มสมาชิกในเครือข่ายยังคงมีความเป็นอิสระในการดำเนินกิจกรรมของตน กิจกรรมที่ทั้ง 3 กลุ่มเชื่อมโยงกับแม่ข่าย เช่น การมีตัวแทนเข้ามาเป็นคณะกรรมการบริหารเครือข่าย มีการวางแผนร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกันในการประชาสัมพันธ์กิจกรรมและผลิตภัณฑ์ การผลิต และการจำหน่าย เป็นต้น ดังนั้นรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอาชีพจักสาน กลุ่มบริการท่องเที่ยว และกลุ่มอาชีพเสริมกับแม่ข่ายจึงเป็นรูปแบบความสัมพันธ์แนวระนาบโดยแม่ข่ายเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้สมาชิกมีการติดต่อซึ่งกันและกัน

แต่หากมองในแง่ของระดับความสัมพันธ์จะเห็นถึงความแตกต่างกันซึ่งพิจารณาได้จากการก่อเกิดเครือข่ายที่เริ่มจากกลุ่มจักสานก่อน และพัฒนาเครือข่ายด้วยการมีกลุ่มบริการท่องเที่ยว ประกอบกับแกนนำของกลุ่มอาชีพจักสานและกลุ่มบริการท่องเที่ยว มีบทบาทสำคัญในเครือข่ายทั้งกำนันสุรินทร์ นิลเลิศ และพรชัย บุญรัตน์ ที่ทำหน้าที่รับงานและกระจายงานไปยังกลุ่มสมาชิกในเครือข่าย รวมทั้งที่ทำการกลุ่มอาชีพจักสานและกลุ่มบริการท่องเที่ยวอยู่ใกล้กับศูนย์กลางชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า และทำกิจกรรมร่วมกันเป็นประจำ ทำให้ทั้งสองกลุ่มกับแม่ข่ายมีระดับความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกัน ในขณะที่กลุ่มอาชีพเสริมกับแม่ข่ายแม้ว่าจะมีความสัมพันธ์กันในงานของเครือข่าย แต่ยังมีความถี่ของกิจกรรมที่ทำร่วมกันน้อย เพราะกิจกรรมของกลุ่มอาชีพเสริมมีลักษณะผลิตและจำหน่ายเองมากกว่าการพึ่งพาเครือข่าย ระดับของความสัมพันธ์กับแม่ข่ายจึงน้อย ดังแสดงระดับความสัมพันธ์ในภาพที่ 4.21

ภาพที่ 4.21 ระดับความสัมพันธ์ของกลุ่มต่างๆในเครือข่ายกับแม่ข่าย

ส่วนที่ 3 ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า

การวิเคราะห์ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า พิจารณาปัจจัยสภาพแวดล้อมและเงื่อนไขต่างๆ ในชุมชน ได้แก่ บริบทชุมชนและปัจจัยแบบแผนสัมพันธภาพในชุมชน ได้แก่ รูปแบบความสัมพันธ์ที่มีผลต่อการพัฒนาและการดำรงอยู่ของเครือข่าย

1. ปัจจัยแวดล้อมชุมชน

จากการศึกษาปัจจัยแวดล้อมชุมชนบางเจ้าฉ่าที่เป็นปัจจัยภายใน 8 ปัจจัย ได้แก่ 1) สภาพทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในชุมชน ประกอบด้วย สภาพทางกายภาพของพื้นที่ สภาพทรัพยากรน้ำ ทรัพยากรดิน การใช้ที่ดิน ปัญหาสภาวะแวดล้อม 2) การติดต่อสื่อสารและการคมนาคม ประกอบด้วย ช่องทางการติดต่อสื่อสาร/สถานที่ทำกิจกรรมร่วมกัน เส้นทางการคมนาคม 3) ประชากรและระบบการปกครอง ประกอบด้วย ลักษณะของประชากร ระบบเครือญาติ การปกครองในท้องถิ่น 4) การตั้งถิ่นฐานของชุมชน 5) ประเพณี วัฒนธรรมและความเชื่อ ประกอบด้วย ประเพณี และวัฒนธรรม บรรทัดฐานของชุมชน ความเชื่อของชุมชน 6) ลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ประกอบด้วย ลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชน แบบเครือญาติ เพื่อนบ้าน พรรคพวก และเพื่อนฝูง 7) สภาพเศรษฐกิจของชุมชน ประกอบด้วย โครงสร้างทางเศรษฐกิจ ลักษณะการประกอบ อาชีพ รายได้และรายจ่ายของครัวเรือน 8) ผู้นำชุมชน

ปัจจัยภายนอก 3 ปัจจัย ได้แก่ 1) นโยบายของรัฐ 2) การได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานต่างๆ และ 3) การได้รับการยอมรับจากองค์กรภายนอก

ปัจจัยภายในที่เอื้อต่อการพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชนบางเจ้าฉ่า ได้แก่

1. ช่องทางการติดต่อสื่อสารและสถานที่ทำกิจกรรมร่วมกัน ภายในชุมชนบางเจ้าฉ่ามีช่องการสื่อสารภายในชุมชนหลายช่องทางที่สำคัญ คือ สื่อบุคคล โดยเฉพาะกำนันสุรินทร์ นิลเลิศ และแกนนำกลุ่มต่างๆ ที่ได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน การพบปะพูดคุยกันของสมาชิกชุมชนก็เป็นการสื่อสารที่สำคัญ โดยมีสถานที่พบปะและทำกิจกรรมร่วมกัน ได้แก่ ศูนย์กลางชุมชนฯ ในเวทีชวณคิดชวณพูด ชวณทำ ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน ชุมชายของหน้าพิพิธภัณฑฯ จักสานไม้ไผ่ ร้านกาแฟ ร้านอาหารตามสั่ง ร้านก๋วยเตี๋ยว และร้านขายขนมในชุมชน ศาลาริมน้ำ ลาน หรือใต้ถุนบ้านของประธานกลุ่มต่างๆ จุดสาธิตจักสานริมแม่น้ำน้อย และยังมีสื่อและกิจกรรมที่เป็นช่องทางการติดต่อสื่อสารในชุมชนที่สำคัญอีก เช่น หอกระจายข่าว/เสียงตามสาย สถานีวิทยุชุมชน รวมทั้งงานประเพณี เช่น สงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา ตักบาตรเทโว ทอดกฐิน เทศน์มหาชาติ ลอยกระทง รวมทั้ง งานบวช งานแต่งงาน และงานศพ เป็นต้น การที่ชุมชนมีช่องทางการสื่อสาร

ระหว่างกันอย่างหลากหลาย มีสถานที่ทำกิจกรรมร่วมกันอยู่ทั่วทั้งตำบล และมีกิจกรรมกลุ่มและเครือข่ายที่ทำร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ ทำให้เกิดการเรียนรู้เรื่องการรวมกลุ่ม การพัฒนากลุ่ม และการเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายเพื่อเอื้อประโยชน์ต่อกัน สื่อสมัยใหม่ก็มีส่วนทำให้เกิดการพัฒนา กลุ่ม และเครือข่ายเช่นกันเนื่องจากสามารถติดต่อสื่อสารได้รวดเร็ว กว้างขวาง และชัดเจน ช่วยลดต้นทุนและความผิดพลาดต่างๆ

สำหรับการสื่อสารกับภายนอกโดยอาศัยทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ภูมิปัญญา จักสานไม้ไผ่ และประเพณีต่างๆ จนชุมชนบางเจ้าฉ่ามีจุดขายเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวและพัฒนาเป็นกลุ่มต่างๆ และได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐเพื่อส่งเสริมให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง ก็ล้วนเป็นผลมาจากการใช้การสื่อสารภายในและภายนอกอย่างประสานกัน

2. ลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ชุมชนบางเจ้าฉ่ามีแรงเกาะเกี่ยวในชุมชนผ่านความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ พรรคพวกเพื่อนฝูง เพื่อนบ้าน และเพื่อนร่วมกลุ่ม ที่มีความผูกพันกัน ทำให้เกิดความรู้สึกรัก สามัคคี และความเป็นฝ่ายเดียวกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และยังมีแรงเกาะเกี่ยวเชิงวัฒนธรรม เช่น การร่วมกันในงานบุญประเพณีต่างๆของชุมชน ซึ่งเป็นฐานรากสำคัญที่นำไปสู่ความร่วมมือในชุมชน และความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ได้พัฒนาไปสู่การรวมกลุ่ม และเครือข่าย และขยายวงสัมพันธ์ออกไป และความสัมพันธ์ดังกล่าวยังคงดำรงเครือข่ายไว้ด้วยการพบปะติดต่อสื่อสารกันอย่างสม่ำเสมอ ไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนกัน ร่วมทำกิจกรรมต่างๆด้วยกัน ปรึษาหารือกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน และเอื้อประโยชน์ต่อกัน

3. คุณลักษณะของผู้นำ ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในเครือข่ายได้แก่ พระอธิการวิเชียร ฉายา ตฤณจิตโต (เจ้าอาวาสวัดยางทอง) กำนันสุรินทร์ นิลเลิศ (กำนันตำบลบางเจ้าฉ่า) ผู้ใหญ่ปรางณี จันทรวิจิตร (ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 1) พ.อ.อ. เนตร นาคสุข (ข้าราชการบำนาญ) และลุงบุญช่วย สมบุญ (ข้าราชการบำนาญ) ซึ่งเป็นผู้ที่เกิดและอยู่อาศัยในชุมชนมาเป็นเวลานาน นับเป็นผู้อาวุโสที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ มีประสบการณ์การทำงานร่วมกับชุมชน และมีทักษะในการติดต่อสัมพันธ์กับคนในชุมชนและภายนอกชุมชน คุณลักษณะที่โดดเด่นของผู้นำชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า คือ มีวิสัยทัศน์ และยุทธศาสตร์ในการดำเนินงานที่มุ่งให้ชุมชนบางเจ้าฉ่าเป็นชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้โดยอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน เช่น ภูมิปัญญา และวัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ เป็นผู้นำที่ให้เกียรติชาวบ้านโดยส่งเสริมให้คนชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และในการตัดสินใจ เห็นได้จากการจัดเวที ชวนคิด ชวนพูด ชวนทำ ในทุกวันที่ 16 ของเดือนเพื่อให้สมาชิกได้ระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับการกำหนดวิสัยทัศน์ การจัดทำแผน และร่วมกันปฏิบัติตามแผน โดยดำเนินงานอย่างโปร่งใส และตรวจสอบได้

คุณลักษณะของผู้นำดังกล่าวเป็นแรงผลักดันสำคัญให้การบริหารจัดการชุมชนเข้มแข็ง และส่งเสริมให้เกิดกลุ่มในชุมชนที่มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กันเป็นเครือข่ายดังปัจจุบัน

จากที่กล่าวมาข้างต้นทั้ง 3 ปัจจัยเอื้อต่อการพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า โดยคนในชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ จึงมีการติดต่อกันและทำกิจกรรมต่างๆร่วมกันในลักษณะของการช่วยเหลือเกื้อกูลกันด้วยรูปแบบความสัมพันธ์แนวระนาบ สอดรับกับการที่มีผู้นำชุมชนที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนากลุ่มและเชื่อมโยงกลุ่มต่างๆเป็นเครือข่าย นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้คนในชุมชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน โดยอาศัยช่องทางการติดต่อสื่อสารและสถานที่ทำกิจกรรมร่วมกันที่มีอยู่หลากหลายช่องทางในชุมชน โดยเฉพาะสื่อบุคคล (ผู้นำชุมชน) และเวที ชวนคิด ชวนพูด ชวนทำ ในทุกวันที่ 16 ของเดือน

ส่วนปัจจัยภายนอกที่เอื้อต่อการพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชนบางเจ้าฉ่า ได้แก่

1. การได้รับการส่งเสริมจากระดับนโยบายและระดับหน่วยงาน แม้ว่าการก่อเกิดกลุ่มและเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า ส่วนหนึ่งเริ่มจากคนในชุมชนเองที่เห็นถึงความสำคัญของการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมที่ถนัด เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อกัน แต่อีกส่วนหนึ่งที่สำคัญเช่นกันคือการได้รับการส่งเสริมจากหลายหน่วยงาน ทั้งในรูปของเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และการส่งเสริมด้านวิชาการในรูปของการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติ การศึกษาดูงาน และการเป็นพื้นที่นาร่องของโครงการด้านความสามารถของผู้นำ ด้านการรวมกลุ่มองค์กรชุมชนและ ด้านการวางแผนชุมชน การได้รับการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องทำให้สมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้ และนำสิ่งที่เรียนรู้มาคิดแปลง แก้ไขปรับปรุง จนสามารถรวมเป็นกลุ่มอาชีพจักสาน กลุ่มบริการท่องเที่ยว กลุ่มอาชีพเสริม และเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายโดยมีศูนย์กลางชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่าทำหน้าที่เป็นแม่ข่าย บริหารจัดการเครือข่ายจนมีสมาชิกเพิ่มขึ้น มีกิจกรรมหลากหลายและต่อเนื่อง เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสัมพันธ์ภาพที่ดีในหมู่สมาชิก สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้สมาชิกกลุ่มมีความเชื่อมั่นต่อผลิตภัณฑ์และบริการของตน เพราะมีผู้ซื้อผลิตภัณฑ์และผู้ใช้บริการเพิ่มมากขึ้น จึงมีแรงบันดาลใจที่จะพัฒนา กลุ่มและเครือข่ายยิ่งขึ้นต่อไป

2. การได้รับการยอมรับจากภายนอกชุมชน ชุมชนบางเจ้าฉ่าได้รับการยอมรับจากภาครัฐ ภาคเอกชนและชุมชนอื่นๆ เห็นได้จากรางวัลที่ได้รับมากมาย ได้แก่ รางวัลด้านการพัฒนาชุมชน รางวัลด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ รางวัลที่มอบให้แก่กำนันสุรินทร์ นิลเลิศ ในฐานะผู้นำชุมชน และผู้นำกลุ่ม อีกหลากหลายรางวัล นอกจากนี้ชุมชนบางเจ้าฉ่ายังเป็นแหล่งที่กลุ่มคนภายนอกเข้ามาท่องเที่ยว เข้ามาศึกษาดูงาน และมีกลุ่มที่ปักค้างในชุมชน ปีหนึ่งนับหมื่นคน ผลที่ได้รับนั้นทำให้ผู้นำ และสมาชิกในชุมชน มีกำลังใจ และเกิดความมั่นใจว่าหลักการพัฒนา 4 P คือ พัฒนาคคน (P-People) พัฒนาผลิตภัณฑ์ (P-Product) พัฒนาด้านการท่องเที่ยวในชุมชน (P-Place) และ ด้านอนุรักษ์ (P-Preserve) โดยอาศัยกลุ่มและเครือข่ายนั้นเหมาะสมกับชุมชนแล้ว และยังเป็น

ต้นแบบการพัฒนาให้กับชุมชนอื่น จึงเห็นคุณค่าและพร้อมที่จะร่วมมือกันรักษาไว้ซึ่งความเป็นชุมชนแห่งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

กล่าวโดยสรุปทั้ง 2 ปัจจัยเอื้อต่อการพัฒนาเครือข่ายเนื่องจากการได้รับการส่งเสริมจากหลายหน่วยงานในรูปของเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และด้านวิชาการ ทำให้สมาชิกในชุมชนได้เรียนรู้ สามารถรวมกลุ่มและเชื่อมโยงกลุ่มต่างๆเป็นเครือข่ายที่มีการพัฒนาจนได้รับการยอมรับจากภายนอก ส่งผลให้ผู้นำและสมาชิกในชุมชน มีกำลังใจ และเกิดความมั่นใจต่อการพัฒนาชุมชนโดยอาศัยกลุ่มและเครือข่าย

2. แบบแผนสัมพันธภาพในชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า

ผู้วิจัยทำการศึกษาแบบแผนสัมพันธภาพภายในกลุ่ม ระหว่างกลุ่มต่างๆ และ ระหว่างกลุ่มกับแม่ข่าย โดยแบบแผนสัมพันธภาพภายในกลุ่มศึกษา 6 ตัวแปร ได้แก่ 1) ผู้นำกลุ่ม 2) ระดับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในกลุ่ม 3) ลักษณะเฉพาะตัวบุคคล 4) กิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความถี่ของการทำกิจกรรมร่วมกันและความพอใจของสมาชิก 5) การก่อเกิดและพัฒนากิจการต่างๆของกลุ่ม และ 6) เป้าหมายของกลุ่ม ความต้องการของสมาชิก และแนวทางเพื่อบรรลุความต้องการ

แบบแผนสัมพันธภาพระหว่างกลุ่มต่างๆ ศึกษา 3 ตัวแปร คือ กลุ่มที่เข้าร่วม ผลประโยชน์ร่วม และการพัฒนาความร่วมมือ

ส่วนแบบแผนสัมพันธภาพระหว่างกลุ่มกับแม่ข่าย ศึกษา 6 ตัวแปร ได้แก่ 1) การวางกฎระเบียบร่วมกันในหมู่ สมาชิกเครือข่าย 2) การกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ 3) การจัดทำแผนปฏิบัติงานร่วมกัน 4) การเรียนรู้ และการตัดสินใจ 5) การประเมินผลการปฏิบัติงาน และ 6) การจัดการด้านความขัดแย้ง

ผลการศึกษา พบว่า แบบแผนสัมพันธภาพที่เอื้อต่อการพัฒนาเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า ในส่วนของแบบแผนสัมพันธภาพภายในกลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้นำกลุ่ม 2) ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม และ 3) กิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความถี่ของกิจกรรมที่ทำร่วมกันและความพอใจของสมาชิก แบบแผนสัมพันธภาพระหว่างกลุ่ม ได้แก่ 1) ผลประโยชน์ร่วม และ 2) การพัฒนาความร่วมมือ และแบบแผนสัมพันธภาพระหว่างกลุ่มกับแม่ข่าย ได้แก่ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

แบบแผนสัมพันธภาพภายในกลุ่มที่เอื้อต่อการพัฒนาเครือข่าย ได้แก่

1. ผู้นำกลุ่ม ผู้นำกลุ่มในเครือข่ายส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีบทบาทผู้นำชุมชนอยู่แล้ว เช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน สารวัตรกำนัน และผู้อาวุโสในชุมชน สะท้อนให้เห็นว่าอำนาจในการบริหารจัดการกลุ่มหรือองค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่ายังเป็นผู้นำชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนี้เนื่องจากคนในชุมชนเห็นว่าบุคคลที่เป็นผู้นำมักเป็นผู้ที่มีเครือข่ายกว้างขวางสามารถนำบทบาทมาใช้ให้เกิด

ประโยชน์แก่กลุ่มได้จากการที่มีช่องทางและมีสายสัมพันธ์ที่จะอำนวยความสะดวกให้งานของกลุ่มสำเร็จลงด้วยดี ผู้นำกลุ่มจึงได้รับการยอมรับจากสมาชิกกลุ่มสูง และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับสมาชิกกลุ่ม การบริหารจัดการกลุ่มโดยผู้นำมี 3 แบบ คือ 1) ผู้นำกลุ่มบริหารจัดการเกือบทั้งหมดสมาชิกมีหน้าที่ทำตามแต่ไม่ใช่ลูกจ้างเพราะมีส่วนระดมทุนในกลุ่ม 2) ผู้นำกลุ่มเป็นเหมือนเจ้าของกลุ่ม สมาชิกเป็นผู้รับจ้างแรงงาน และ 3) ผู้นำและสมาชิกกลุ่มร่วมกันทำงานอย่างเท่าเทียม โดยพบแบบที่ 1 มากที่สุด โดยเฉพาะในกลุ่มจักสาน ดังนั้นบทบาทและภาวะผู้นำมีผลต่อการดำรงอยู่ของกลุ่มมาก

2. ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในกลุ่ม กลุ่มที่เป็นสมาชิกในเครือข่ายส่วนใหญ่เป็นกลุ่มขนาดเล็กมีสมาชิกตั้งแต่ 5-20 คน ลักษณะความสัมพันธ์กันของสมาชิกในกลุ่มต่างๆ ในเครือข่าย แบ่งได้เป็น 4 แบบใหญ่ คือ แบบเครือข่ายดี แบบพรรคพวกเพื่อนฝูง แบบเพื่อนบ้าน และแบบคนทีนนับถือกัน จึงทำให้สมาชิก ภายในกลุ่ม มีความสัมพันธ์กันมาก ทั้งนี้พบเห็นได้จาก การร่วมด้วยช่วยกันในการทำกิจกรรมของกลุ่ม ความสัมพันธ์แบบ “เครือข่ายดี” แสดงออกในลักษณะ การเชื่อฟัง ความสนิทสนม ความห่วงใย ดูแลเอาใจใส่ ปกป้องคุ้มครอง และร่วมมือกัน “พรรคพวกเพื่อนฝูง” แสดงออกในลักษณะ ความผูกพันทางใจ ด้วยความสนิทสนม มีรสนิยมและประสบการณ์ร่วมกัน “เพื่อนบ้าน” ลักษณะความสัมพันธ์ “เสมือนญาติ” ที่ใกล้ชิดเพราะมีบ้านเรือนอยู่ใกล้เคียงกัน มีการพึ่งพาอาศัยกัน มีการแลกเปลี่ยนสิ่งของ การมีมืออาหกร่วมกัน ช่วยดูแลบุตรหลาน รวมถึงการช่วยเหลือกันด้านแรงงานในการทำกิจกรรมให้กันและกัน เพื่อนบ้าน จึงเป็นความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิด และมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างสม่ำเสมอ “นับถือกัน” เป็นการแสดงออกอย่างบริสุทธิ์และจริงใจ มักเกิดจากการยอมรับด้านความอาวุโส ความรู้ ความสามารถ ความซื่อสัตย์ สุจริต ความมีจริยธรรม และประสบการณ์ของบุคคล ร่วมกันสร้างสรรค์ความคิด ความเชื่อพัฒนาไปสู่ระบบชุมชนแห่งความเอื้ออาทรและเกื้อกูลกัน

3. ความถี่ในการทำกิจกรรมร่วมกันและความพอใจของสมาชิก กิจกรรมกลุ่มที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก ได้แก่ การทำงานในกลุ่มด้วยกัน ร่วมกันคิดร่วมกันทดลองทำผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ปรึกษาหารือกันอย่างสม่ำเสมอ การแจกงานหรือการแบ่งงานกัน การแบ่งผลประโยชน์ แบ่งรายได้ การช่วยเหลือกันเมื่อยามเจ็บป่วยหรือมีเรื่องเดือดร้อน การไปช่วยงานสำคัญในครอบครัวของสมาชิกในกลุ่ม รวมถึงการที่ผู้นำให้ของขวัญ หรือรางวัลแก่สมาชิกสมาชิก ทำกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ และเป็นกิจกรรมที่สมาชิกกลุ่มมีความพอใจ เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ถนัด สอดคล้องกับความต้องการ ได้มีส่วนร่วม ช่วยคิด ช่วยทำ และได้รับผลตอบแทนจากการได้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งด้านเศรษฐกิจและด้านสังคม

สรุปความสัมพันธ์ภายในกลุ่มที่เอื้อต่อการพัฒนาเครือข่ายมี 2 รูปแบบคือ ความสัมพันธ์แนวระนาบที่ผู้นำและสมาชิกในกลุ่มร่วมกันทำงานและเอื้อประโยชน์ต่อกันอย่างเท่า

เทียม และรูปแบบความสัมพันธ์แนวดิ่งที่สมาชิกพร้อมใจกันทำตามผู้นำเพราะยอมรับด้านความ
ความรู้และความสามารถในการบริหารจัดการกลุ่ม

แบบแผนสัมพันธ์ภาพระหว่างกลุ่มที่เอื้อต่อการพัฒนาเครือข่าย ได้แก่

1. ผลประโยชน์ร่วม ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเกิดประโยชน์ร่วมกันต่อตัวสมาชิก
และต่อกลุ่ม ได้แก่ กรณีที่สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ได้ยอดสั่งซื้อเพิ่ม/จำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้มากขึ้น
ผลิตงานได้ทันตามกำหนดเวลาที่ลูกค้าต้องการ ผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักแพร่หลายขึ้น และได้
แลกเปลี่ยนเรียนรู้และแข่งขันเพื่อพัฒนา วัตถุประสงค์หลักของการรวมกลุ่มก็คือเรื่องของ
ผลประโยชน์ ถ้ากลุ่มอยู่ได้ สมาชิกก็มีรายได้ ดังนั้นผลประโยชน์ที่สมาชิกได้รับมีผลอย่างมากที่จะ
ทำให้สมาชิกร่วมมือกันพัฒนาและเครือข่าย เพราะเป็นการพัฒนาอาชีพ รายได้ และพัฒนา
คุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของสมาชิกกลุ่มด้วย

2. การพัฒนาความร่วมมือระหว่างกัน กิจกรรมที่ทำร่วมกันระหว่างกลุ่มแสดงให้เห็น
ถึงการพัฒนาความร่วมมือระหว่างกัน หากจัดระดับของความร่วมมือ ระดับแรก คือการประชุม
ร่วมกันระหว่างกลุ่ม เพื่อระดมปัญหาและความต้องการ และหาแนวทางในการแก้ปัญหาาร่วมกัน
ความร่วมมือระดับต่อมาคือ การเชื่อมโยงกิจกรรมระหว่างกลุ่ม โดยการผลิตร่วมกัน จำหน่าย
ร่วมกัน และอุดหนุนผลิตภัณฑ์ของกันและกัน การพัฒนาความร่วมมือที่สูงขึ้นมา คือการแบ่งปัน
งบประมาณ และการส่งเสริมให้สมาชิกในกลุ่มแยกออกไปตั้งกลุ่ม ระดับของความร่วมมือในกลุ่ม
และเครือข่ายข้างต้นนำไปสู่การเพิ่มจำนวนกลุ่ม ความหลากหลาย ของกิจกรรมกลุ่ม และการขยาย
เครือข่าย

สรุปความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มที่เอื้อต่อการพัฒนาเครือข่ายคือความสัมพันธ์แนว
ระนาบเนื่องจากแต่ละกลุ่มมีอิสระในการทำกิจกรรมของกลุ่มตนเอง และทำกิจกรรมร่วมกัน
ระหว่างกลุ่มแบบถ้อยทีถ้อยอาศัยระหว่างกัน อุดหนุนและเอื้อประโยชน์ต่อกันอย่างเท่าเทียม

แบบแผนสัมพันธ์ภาพระหว่างกลุ่มกับเครือข่ายที่เอื้อต่อการพัฒนาเครือข่าย ได้แก่

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การสร้างกระบวนการเรียนรู้
แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันเป็นเป้าหมายหนึ่งของการสร้างเครือข่าย การเรียนรู้ใหม่
สามารถนำไปสู่การพัฒนาจนเกิดการสร้างสรรค์นวัตกรรมตามมา การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกิดขึ้นเอง
จากการมีปฏิสัมพันธ์ในกลุ่ม การฝึกอบรม การดูงาน ซึ่งผลปรากฏเป็นรูปธรรมในกิจกรรมกลุ่มที่มี
การพัฒนาไปเรื่อยๆ จนกระทั่งเป็นต้นแบบ ดังเช่นเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่ำเป็นศูนย์
เรียนรู้ เป็นแหล่งศึกษาดูงานให้กับชุมชนอื่นๆ ในด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เครือข่าย
องค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่ำอาศัยหลักประชาธิปไตยซึ่งปรากฏอย่างชัดเจนในวาระที่จะต้องเสนอ
ความคิดเห็นและตัดสินใจ โดยให้โอกาสสมาชิกเสนอความคิดเห็น และให้สิทธิในการตัดสินใจ

แก่สมาชิกอย่างเป็นอิสระเต็มที่ บ่งบอกถึงความเข้มแข็งของเครือข่าย ผลจากการที่สมาชิกมีส่วนร่วมในการเสนอความเห็นและการตัดสินใจเป็นปัจจัยให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกันของหมู่สมาชิกที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการระดมสรรพกำลังเพื่อพัฒนาเครือข่าย

สมาชิกกลุ่มในเครือข่ายมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานเครือข่ายขององค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า โดยการเสวนาผ่านเวทีชุมชน ซึ่งเครือข่ายที่มีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน จะทำให้สามารถพัฒนากิจกรรม เครือข่ายให้ตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้อย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้การมีเป้าหมายที่เครือข่ายต้องการบรรลุชัดเจนก็เป็นเสมือนเข็มทิศนำทางให้สมาชิกในเครือข่ายได้เข้าใจตรงกัน และเดินไปในทิศทางเดียวกัน โดย ไม่หลงใช้เวลาและทรัพยากรกับภารกิจที่ไม่สอดคล้องกับเป้าหมายของเครือข่าย นอกจากนี้สมาชิกในเครือข่ายขององค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่ายังมีส่วนร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติการ ร่วมรับผลประโยชน์และร่วมติดตามประเมินผล การมีส่วนร่วมเป็นการเสริมสร้างความผูกพัน ความสามัคคี ทำให้สมาชิกรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของกลุ่มและเครือข่ายและให้ความร่วมมือมากขึ้น

รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มอาชีพจักสาน กลุ่มบริการท่องเที่ยว และกลุ่มอาชีพเสริมกับแม่ข่ายเป็นรูปแบบความสัมพันธ์แนวระนาบ โดยแม่ข่ายเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้สมาชิกมีการติดต่อและทำกิจกรรมร่วมกัน

สรุปปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาเครือข่ายที่เป็นปัจจัยแวดล้อม ได้แก่ ช่องทางการติดต่อสื่อสารและสถานที่ทำกิจกรรมร่วมกัน ลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชน ผู้นำชุมชน การได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานต่างๆ และการได้รับการยอมรับจากภายนอกชุมชน รวมทั้งแบบแผนสัมพันธ์ภายในกลุ่ม ระหว่างกลุ่ม และระหว่างกลุ่มกับแม่ข่ายที่มีรูปแบบความสัมพันธ์แนวระนาบ ซึ่งกลไกที่ทำให้เกิดแบบแผนสัมพันธ์ภายในและรูปแบบความสัมพันธ์แนวระนาบก็คือเวทีเครือข่ายผู้นำ ที่ทำให้ผู้นำมาพบปะหารือกัน สื่อสารและเรียนรู้ด้วยกัน ร่วมกับกลไกระบบติดต่อสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ ที่มีสื่อบุคคลและอื่นๆที่หลากหลายในชุมชน

3. วิเคราะห์การพัฒนาเครือข่ายขององค์กรชุมชน ตำบลบางเจ้าฉ่า

การพัฒนาเครือข่ายขององค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่าพิจารณาในด้านความหลากหลายและการเพิ่มจำนวนกลุ่มใน การมีกิจกรรมที่มีความหลากหลายและต่อเนื่อง และ การบริหารจัดการเครือข่ายให้สมาชิกได้ติดต่อสื่อสาร แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน

3.1 การพัฒนาเครือข่ายขององค์กรชุมชนในด้านสมาชิก

เครือข่ายขององค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่าก่อเกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของชาวบ้านที่มีความสามารถในการจักสานจากไม้ไผ่ ผลิตรี่องจักสานไม้ไผ่จำหน่ายเพื่อเป็นรายได้เสริมในช่วง

ที่ว่างจากการทำนา โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดอ่างทองจัดตั้งกลุ่มจักสานขึ้นครั้งแรกปี พ.ศ. 2515 ต่อมาในปี พ.ศ. 2540 กลุ่มจักสานบางเจ้าฉ่า ได้ร่วมกันจัดตั้งพิพิธภัณฑ์เครื่องใช้ไม้ไผ่ เพื่อเป็นศูนย์กลางในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์จักสานทุกชนิดของชุมชน และเป็นสถานที่รวบรวมเครื่องจักสานนานาชนิดที่ผลิตจากไม้ไผ่ โดยได้รับการสนับสนุนจากกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และธนาคารความร่วมมือระหว่างประเทศ ญี่ปุ่น (JBIC) ในระยะเริ่มต้นของเครือข่ายมีกลุ่มจักสานไม้ไผ่เพียง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศิริศรีห์หัตถศิลป์ (เดิมคือกลุ่มป่าเฟื่อง) ก่อตั้ง ปี พ.ศ. 2515 และ กลุ่มสายฝนลายศิลป์ก่อตั้งปี พ.ศ. 2535 และในปีพ.ศ. 2540 เป็นปีที่คนในชุมชนได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มอาชีพแปรรูปผลผลิตการเกษตรและอาหาร และได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกในเครือข่ายในปี พ.ศ. 2541 โดยนำสินค้ามาขายให้กับนักท่องเที่ยว จึงเกิดเป็นเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่าโดยมีสมาชิก ก็คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศิริศรีห์หัตถศิลป์ กลุ่มสายฝนลายศิลป์ กลุ่มอาชีพแปรรูปผลผลิตการเกษตรและอาหาร และ กลุ่มรถอีแต่นบริการ (ตั้งในปี พ.ศ. 2541)ไว้ให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนที่ต้องการไปเที่ยวยังสถานที่อื่นๆในชุมชน จึงทำให้กิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนมีความหลากหลาย ต่อมาในปี พ.ศ. 2542 ชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่าได้รับการจัดตั้งให้เป็นหมู่บ้านอุตสาหกรรมชนบทเพื่อการท่องเที่ยว 1 ใน 20 หมู่บ้านของประเทศ โดยได้รับสนับสนุนจากกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และธนาคารความร่วมมือระหว่างประเทศ ญี่ปุ่น (JBIC) และ ในปี พ.ศ. 2545ได้รับการจัดตั้งให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยได้รับการสนับสนุน จากกรมส่งเสริมการเกษตร จึงทำให้สมาชิกในชุมชนรวมกลุ่มกันเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว และรวมกลุ่มกันเพื่อผลิตสินค้าสำหรับขายให้แก่นักท่องเที่ยวและคนในชุมชน โดยในปี พ.ศ. 2544 มีการจัดตั้งกลุ่มเพิ่มขึ้น 1 กลุ่ม คือกลุ่มข้าวซ้อมมือ ปี 2545 มีการจัดตั้งกลุ่มเพิ่มขึ้น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มอาชีพจักสาน (โสภี) กลุ่มร้านค้าชุมชน และ กลุ่มทำอิฐบดถือ ปี พ.ศ. 2546 มีการจัดตั้งกลุ่มเพิ่มขึ้น 7 กลุ่ม กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสานศิลป์บางเจ้าฉ่า กลุ่มอาชีพจักสานไม้ไผ่ กลุ่มเกษตรไม้ผล กลุ่มอาสาสมัครพาชม กลุ่มครัวชุมชน กลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์ และกลุ่มวิทยุชุมชน ปี พ.ศ. 2547 มีการจัดตั้งกลุ่มเพิ่มขึ้น 1 กลุ่ม คือ กลุ่มสมุนไพรนวดแผนไทย และปี พ.ศ. 2550 มีการจัดตั้งกลุ่มเพิ่มขึ้น 1 กลุ่มสตรีพัฒนา (น้ำพริก)

จากจุดเริ่มต้นของเครือข่าย ปี พ.ศ. 2541 มีสมาชิก 4 กลุ่ม และมีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 5 กลุ่มในปี พ.ศ. 2544 เป็น 8 กลุ่มในปี พ.ศ. 2545 เป็น 15 กลุ่มในปี พ.ศ. 2546 เป็น 16 กลุ่มในปี พ.ศ. 2547 และ เป็น 17 กลุ่มในปี พ.ศ. 2550 จึงเห็นได้ชัดว่าสมาชิกกลุ่มในเครือข่ายมีเพิ่มขึ้นพร้อมกับมีความหลากหลายของกิจกรรม ดังตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.8 แสดงจำนวนกลุ่มที่เพิ่มขึ้นในเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า

ปีที่ก่อตั้ง	จำนวนกลุ่มที่เพิ่ม	ชื่อกลุ่ม
2515	1	กลุ่มป่าเฟื่อง ต่อมาคือกลุ่มวิสาหกิจชุมชนศิริรัศมีหัตถศิลป์
2535	1	กลุ่มสายฝนลายศิลป์
2540	1	กลุ่มอาชีพแปรรูปผลผลิตการเกษตรและอาหาร
2541	1	กลุ่มรถอีแต่นบริการ
2544	1	กลุ่มข้าวซ้อมมือ
2545	3	กลุ่มร้านค้าชุมชน กลุ่มทำอิฐบดถือก กลุ่มอาชีพจักสาน (โสรกี)
2546	7	กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสานศิลป์บางเจ้าฉ่า และ กลุ่มอาชีพจักสานไม้ไผ่ (พนัชกร) กลุ่มเกษตรไม้ผล กลุ่มวิทย์ชุมชน กลุ่มอาสาสมัครพาชม กลุ่มครัวชุมชน และ กลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์
2547	1	กลุ่มสมุนไพรรักษาโรคพื้นไทย
2550	1	กลุ่มสตรีพัฒนา (น้ำพริก)

3.2 การพัฒนาของเครือข่ายองค์กรชุมชนในด้านกิจกรรม

จากจุดเริ่มต้นของเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่าที่มีเฉพาะกลุ่มจักสานไม้ไผ่ เมื่อรัฐส่งเสริมให้เป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จึงทำคนในชุมชนรวมกันเป็นกลุ่มเพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวด้านการเยี่ยมชม ด้านอาหาร ด้านที่พัก และด้านผลิตภัณฑ์และสินค้าต่างๆ เพื่อขายให้แก่นักท่องเที่ยว จึงทำให้เกิดกลุ่มใหม่ๆ เกิดขึ้น ได้แก่ กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มรถอีแต่นบริการ กลุ่มวิทย์ชุมชน กลุ่มครัวชุมชน และ กลุ่มอาสาสมัครพาชม กลุ่มอาชีพแปรรูปผลผลิตการเกษตรและอาหาร กลุ่มร้านค้าชุมชน กลุ่มสมุนไพรรักษาโรคพื้นไทย กลุ่มข้าวซ้อมมือ กลุ่มสตรีพัฒนา(น้ำพริก) กลุ่มเกษตรไม้ผล และกลุ่มทำอิฐบดถือก เมื่อมีกลุ่มเพิ่มขึ้นจึงมีความหลากหลายของกิจกรรม โดยมีการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง และภายในแต่ละกลุ่มเองก็ยังมีกิจกรรมที่หลากหลายมากขึ้น เช่น

กลุ่มจักสานไม้ไผ่ จากเดิมมีกิจกรรมเพียงการผลิตเครื่องใช้ในครัวเรือนและเครื่องมือทำประมงจากไม้ไผ่เพื่อขายเป็นรายได้เสริมของสมาชิกเท่านั้น แต่ปัจจุบันกลุ่มจักสานไม้ไผ่ได้ทำกิจกรรมเพิ่มขึ้นเช่น การจักสานไม้ไผ่เป็นผลิตภัณฑ์หลากหลายรูปแบบ การสาธิตการสาน

ผลิตภัณฑ์ไม้ไผ่ให้แก่นักท่องเที่ยวได้ชม เปิดสอนการสานไม้ไผ่ให้เยาวชนในชุมชน และภายนอกชุมชน เป็นต้น

กลุ่มรถอีแต่นบริการ จากเดิมให้บริการเฉพาะพานักท่องเที่ยวไปท่องเที่ยวยังสถานที่ต่างๆในชุมชน แต่ปัจจุบันมีกิจกรรมที่ให้บริการเพิ่มขึ้น เช่น ใช้แห่พระในวันสงกรานต์ แห่จิ้งหรีดและผ้าป่า และพานักท่องเที่ยวไปเที่ยวชมสถานที่สำคัญนอกชุมชน เป็นต้น

กลุ่มวิทยุชุมชน เริ่มต้นจากการประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลข่าวสารในชุมชน และรายการแสดงธรรม ปัจจุบันมีกิจกรรมมากขึ้น เช่น ประชาสัมพันธ์กิจกรรมของชุมชน รับโฆษณาประชาสัมพันธ์สินค้า ให้นักจัดรายการเข้าเวลาจัดรายการเพลง เป็นต้น

กลุ่มครัวชุมชน เริ่มต้นจากการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว เมื่อมีคนมาเที่ยวเป็นหมู่คณะ ก็ต้องต้อนรับ และทำอาหารเลี้ยงโดยเน้นอาหารพื้นบ้าน เช่นต้ม แกง น้ำพริก แกงส้ม ซึ่งขึ้นอยู่กับว่าแม่ครัวจะทำอะไร แต่ปัจจุบันมีการพัฒนารายการอาหารที่มีความหลากหลายมากขึ้น และจัดรายการอาหารเป็นชุดๆทั้งอาหารหลัก อาหารว่างและเครื่องดื่ม ไว้ให้นักท่องเที่ยวเลือก

กลุ่มอาสาสมัครพาคม เริ่มมีกลุ่มอาสาพาคมในปีพ.ศ. 2546 ได้มีการอบรมมัคคุเทศก์ของชุมชน โดยมีผู้อาวุโสชุมชน คือ ครูบุญช่วย สมบุญ ครูสนิท เขียวหวาน รับหน้าที่อาสาพาคมในชุมชนให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวไปกับรถอีแต่นบริการ แต่ในปัจจุบันกลุ่มมีการทำกิจกรรมมากขึ้น เช่น จัดทำสื่ออิเล็กทรอนิกส์เสนอข้อมูลต่างๆของชุมชนแก่นักท่องเที่ยวและผู้ศึกษาดูงาน จัดอบรมภาษาอังกฤษให้แก่มัคคุเทศก์เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ และฝึกนักเรียนโรงเรียนในชุมชน เพื่อเป็นมัคคุเทศก์น้อย เป็นต้น

กลุ่มอาชีพแปรรูปผลผลิตการเกษตรและอาหาร จากเดิมเริ่มต้นผลิตเฉพาะข้าวแต่น แต่ปัจจุบันผลิตภัณฑ์ที่กลุ่มแปรรูปมีเพิ่มขึ้น ได้แก่ กระยาสารท ขนมไทย เช่น ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง และผลิตภัณฑ์ขนมในวันลอยกระทง เป็นต้น นอกจากนี้กลุ่มได้สร้างตราสินค้าของตนเองและยังรับผลิตสินค้า ข้าวแต่น กระยาสารท และข้าวขนมไทย ตามลูกค้าสั่ง เพื่อนำไปขายภายในอำเภอ จังหวัดและต่างจังหวัด

กลุ่มร้านค้าชุมชน แต่เดิมขายสินค้าที่จำเป็นสำหรับบริโภคในครัวเรือนเป็นร้านขายของชำเล็กๆในชุมชนมีสินค้าไม่มาก เช่น น้ำปลา น้ำมันพืช น้ำตาล เป็นต้น แต่ปัจจุบันชนิดของสินค้าที่นำเข้ามาขายมีความหลากหลายและมีคุณภาพมากขึ้น และยังขายสินค้านอื่นๆด้วย เช่น น้ำดื่มบรรจุถัง น้ำมันรถ โดยเปิดเป็นปั้มหลอด และ แก๊สหุงต้ม เป็นต้น

กลุ่มสมุนไพรรวดแผนไทย ปี พ.ศ. 2547 ได้ตั้งที่ทำการรูดแผนไทยที่ศูนย์กลางชุมชน มีหมอนวด 2 คน คือป้าป้อม และคุณดวงเดือน ซึ่งให้บริการนวดแก่นักท่องเที่ยวและคนทั่วไปเพียงอย่างเดียว แต่ในปัจจุบันป้าป้อมได้จดทะเบียนกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน โดยใช้ชื่อว่าวิสาหกิจ

ชุมชนอาภาณวดแผนไทยบางเจ้าฉ่า ในปี พ.ศ. 2551 และมีการดำเนินกิจกรรมเพิ่มขึ้นโดยมีการปลูกพืชสมุนไพร เพื่อแปรรูปขาย เช่น สมุนไพรแคปซูลจากว่านฮอกของเวียดนาม ขี้ผึ้งสมุนไพรจากตระไคร้หอม ยาสมุนไพรทาแก้ปวด เมี่ยงสมุนไพร เกร็ดปรับอากาศสมุนไพร การผลิตอุปกรณ์การนวด เช่น ไม้นวด ประกอบด้วยท่อนวด 8 ท่อน พร้อมวิธีการนวดใส่ถุงผ้าพร้อมจำหน่าย และผลิตลูกประคบ เป็นต้น

กลุ่มข้าวซ้อมมือ ปี พ.ศ. 2544 จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนผลิตข้าวซ้อมมือขายให้แก่คนทั่วไปและคนในชุมชน โดยตัดใส่ถุงตามความต้องการของลูกค้า แต่ปัจจุบันกลุ่มมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ตั้งแต่การคัดเลือกข้าวที่นำมาผลิตเป็นข้าวซ้อมมือ ต้องข้าวนาปี (น่าน้ำฝน) ถึงจะมีคุณภาพดี มีการจัดทำตราสินค้า มีการบรรจุถุงขายถุงละ 2 กก. นอกจากนี้ยังนำข้าวซ้อมมือมาทำเป็นกระยาสารทเพื่อขายโดยเฉพาะช่วงออกพรรษาของทุกปีอีกด้วย

กลุ่มสตรีพัฒนา(น้ำพริก) เริ่มต้นร่วมกลุ่มกันทำน้ำพริกขาย 2 ชนิด คือ น้ำพริกแกงเผ็ด และน้ำพริกเผา ปัจจุบันมีการเพิ่มผลิตภัณฑ์ที่ขายมากขึ้น เช่น ปลาาร้าสับ ทำแกงโบราณ เช่น แกงบอน และห่อหมก เป็นต้น

กลุ่มเกษตรไม้ผล เริ่มต้นจากพัฒนากรมาแนะนำให้ตั้งกลุ่มไม้ผลขึ้น โดยรวบรวมสมาชิกที่ทำสวนผลไม้ส่วนใหญ่เป็นสวนมะม่วง มาร่วมกลุ่มกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาพันธุ์ไม้ การลดต้นทุนในการผลิต การดูแลรักษา และกำหนดราคาขาย ปัจจุบันนอกจากจะรวมกันเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าวแล้ว ยังมีการพัฒนาให้สวนมีความสวยงามร่มรื่นเพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนและเปิดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว มีชนิดของผลผลิตเพิ่มขึ้นจากเดิม เช่น ชมพู่ มะขงชิด ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเก็บผลไม้กินเองได้ (สวนผลไม้ 30 ไร่ 30 ไร่ ไร่ละ 30 ไร่) และซื้อผลไม้ที่สวน โดยให้เจ้าของสวนเก็บให้ หรือเก็บเองก็ได้

กลุ่มทำอิฐบล็อก เป็นกลุ่มที่ก่อตั้งขึ้นโดยลุงจวน ร่มโพธิ์ ซึ่งรวมกลุ่มกันทำอิฐบล็อกเพื่อจำหน่ายให้กับคนทั่วไปในตำบล ปัจจุบันแม้ว่าสมาชิกกลุ่มจะลดน้อยลงไป แต่แกนนำกลุ่มยังมีความตั้งใจสูงในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ซึ่งนอกผลิตอิฐบล็อกแล้ว กลุ่มยังผลิตถ่านขายโดยใช้ไม้ที่ยืนต้นตาย และ กิ่งไม้ที่ได้จากการตัดแต่งกิ่งในสวนและหัวไร่ปลายนา

3.3 การพัฒนาของเครือข่ายองค์กรชุมชนด้านการบริหารจัดการ

การบริหารงานให้เครือข่ายมีความเติบโตและยั่งยืนต้องให้ความสำคัญใน 3 เรื่อง คือ การจัดการให้มีการติดต่อสื่อสาร การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และเกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิก

1. การติดต่อสื่อสารระหว่างสมาชิก

ในอดีตภายในเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่ามีการติดต่อสื่อสารโดยสื่อบุคคลในลักษณะการพูดคุยกัน และการบอกต่อกันไป แต่ปัจจุบันลักษณะการติดต่อสื่อสารภายในเครือข่ายมีการพัฒนาโดยมีช่องทางที่หลากหลายเชื่อมโยงระหว่างสมาชิก และเปิดโอกาสให้สมาชิกแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันให้มากที่สุด และมีความสม่ำเสมอ จากการศึกษาพบว่าลักษณะการติดต่อสื่อสารในเครือข่ายองค์กรชุมชนมี 4 ลักษณะ โดยมีวิธีการและสื่อที่ใช้ดังนี้

การติดต่อสื่อสารเพื่อระดมคนเข้ามามีส่วนร่วม โดยส่วนใหญ่ใช้วิธีการขอความร่วมมือก่อน ซึ่งที่ผ่านมามีสมาชิกเข้าร่วมน้อยบ้างมากบ้างแล้วแต่ความสะดวก ที่เป็นเช่นนั้นเพราะสมาชิกคิดว่าไม่มาร่วมก็ไม่ผิด ดังนั้นในบางครั้งจึงปรับมาใช้วิธีการของความร่วมมือนำมาใช้ในการสั่งการให้ทั้งชาวบ้านและคณะกรรมการศูนย์เข้าร่วมประชุม และใช้สื่ออื่นๆร่วมด้วยอีก เช่น หอกระจายข่าว สื่อบุคคลบอกต่อ และจดหมายเรียกประชุม ในระยะหลังสมาชิกเข้าร่วมมากขึ้น และมีความตระหนักถึงความสำคัญของการติดต่อสื่อสาร ในเครือข่ายจึงมีประชุมบ่อยโดยเฉพาะในหมู่กรรมการ ทั้งนี้เพื่อจะได้คุยหรือสื่อสารกันเกี่ยวกับปัญหา จะได้ช่วยกันแก้ไข ในลักษณะของการร่วมกันคิดและกำหนดแนวทางร่วมกัน ซึ่งจะเห็นเมื่อสื่อสารให้สมาชิกเข้าร่วมประชุมด้วยวิธีการต่างๆแล้ว วิธีการสื่อสารในที่ประชุมคือการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เนื้อหาการประชุมส่วนใหญ่มักเป็นเรื่องปัญหาของกลุ่ม และการขยายกิจกรรมของกลุ่มในเครือข่าย

การติดต่อสื่อสารเพื่อระดมทุน ในที่นี้หมายถึงการสื่อสารเพื่อให้สมาชิกเห็นความสำคัญของการ “ต่อ ยอดจากทุนเดิม” นั่นคือ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม และความเป็นธรรมชาติของชุมชน ออกมาใช้ในเชิงธุรกิจ โดยให้ชาวบ้านตั้งกลุ่มขึ้นมา เช่น กลุ่มสมุนไพร นวดแผนไทย การร้องเพลงกล่อมเด็ก และการแสดงนาฏศิลป์พื้นบ้านของเด็กนักเรียน ให้นักท่องเที่ยวได้ฟังและชม สะท้อนให้เห็นว่าการสื่อสารดังกล่าวได้สร้างรายได้ สร้างชื่อเสียงให้กับชุมชน และเมื่อชุมชนมีชื่อเสียงในเรื่องของการรวมกลุ่ม และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาต่อยอดหน่วยงานราชการก็จะให้ความสนใจสนับสนุนงบประมาณ

การติดต่อสื่อสารเพื่อการประชาสัมพันธ์ การประกอบธุรกิจจักสาน และการท่องเที่ยวไม่ได้มีเพียงชุมชนบางเจ้าฉ่าเท่านั้น ประกอบกับกระบี่จักสานไม่ใช่สินค้าที่จำเป็น จึงทำให้ต้องแข่งขันกับชุมชนอื่น ในสถานการณ์เช่นนี้บทบาทหนึ่งในการบริหารจัดการเครือข่าย คือ การสื่อสารกับภายนอกให้รู้จักสินค้าและชุมชน หรือที่เรียกว่า “การประชาสัมพันธ์” วิธีการสื่อสารที่ใช้ในการประชาสัมพันธ์สินค้าและชุมชน คือ “การสร้างความหมาย” (Encoding) หรือสร้างเอกลักษณ์ให้ชุมชนและผลิตภัณฑ์ เช่น สื่อสารให้นักท่องเที่ยวรู้ว่าชุมชนบางเจ้าฉ่าเป็นชุมชนจักสานเก่าแก่และเป็นแหล่งท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ชุมชนทำด้วยมือ (Hand-Made) และการพักบ้านพักโฮมสเตย์ในแบบที่เรียกว่า “การพักแบบวิถีชีวิตชนบท” เป็นต้น นอกจากนี้ยังเลือกใช้สื่อที่

หลากหลายเพื่อให้เกิดช่องทางการสื่อสารให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับชุมชนได้มากที่สุด เช่น สื่อบุคคล สื่อสัญลักษณ์ด้วยป้ายข้อความต่างๆที่ติดตั้งตั้งแต่ทางเข้าชุมชน และภายในชุมชน สื่อสมัยใหม่ เช่น โทรศัพท์เคลื่อนที่ โทรสาร แผ่นพับ เว็บไซต์ สื่อมวลชน ได้แก่รายการโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น

การติดต่อสื่อสารเพื่อการจัดการความขัดแย้ง ภายในเครือข่ายมีกลุ่มอยู่มาจนถึง 17 กลุ่มและยังมีกลุ่มประเภทเดียวกันที่ไม่เป็นสมาชิกเครือข่ายอีก ดังนั้นย่อมมีความขัดแย้งอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยเฉพาะความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ ซึ่งเคยเกิดขึ้นทั้งในระดับภายในกลุ่ม ระหว่างกลุ่ม และกลุ่มกับเครือข่าย แม้ว่าที่ผ่านมาไม่ปรากฏความขัดแย้งออกมาอย่างเด่นชัดก็ตาม วิธีการสื่อสารที่ใช้เพื่อจัดการความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ ส่วนใหญ่ใช้สื่อบุคคลโดยการ “สร้างคนกลาง” ที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียในผลประโยชน์นั้นเข้ามาประสานคู่กรณี อีกวิธีหนึ่งที่ใช้คือการประชุมแบบมีส่วนร่วมระหว่างกลุ่มผู้ขัดแย้งเพื่อหาแนวทางการสลายความขัดแย้งร่วมกัน

การสื่อสารที่เด่นชัดที่สุด และเป็นที่ภาคภูมิใจของสมาชิกเครือข่ายคือ การเปิดเวที ชวนคิด ชวนพูด ชวนทำ ในวันที่ 16 ของทุกเดือน การจัดเวทีนั้นเป็นการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) และเป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) มีทิศทางการไหลเป็นแบบแนวนอน (Horizontal) มีลักษณะเป็นกึ่งทางการโดยให้สมาชิกเสนอปัญหา แนวทางแก้ไขปัญหา และเลือกกันเองว่าจะจัดการกับปัญหาอย่างไร

การติดต่อสื่อสารในเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า ได้แพร่กระจายความรู้และยกระดับความตระหนักในความร่วมมือร่วมใจกันของสมาชิก โดยการจัดช่องทางและวิธีการ ติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจร่วม ระหว่างสมาชิกของเครือข่าย เชื่อมสมาชิกของเครือข่ายเข้าหากันอีก เป็นช่องทางในการแลกเปลี่ยน เรียนรู้และการแพร่กระจายความคิด และเป็นช่องทางในการประชาสัมพันธ์เครือข่าย และจัดการความขัดแย้งในเครือข่าย ซึ่งการติดต่อสื่อสารมีผลต่อการรักษาและขยายตัวของเครือข่าย

2. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างสมาชิก

เหตุผลหลักที่จะทำให้เกิดเครือข่ายได้ก็คือ แต่ละฝ่ายมองเห็นประโยชน์ที่ตนได้รับจากการเข้าร่วมเครือข่าย ซึ่งจะนำไปสู่ความเต็มใจที่จะประสานกันหรือเข้าร่วมเป็นเครือข่ายด้วยเครือข่ายช่วยให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทักษะ ความรู้ ประสบการณ์ เครื่องมือ และสื่อ ผ่านการประชุม การทดลองปฏิบัติการ การประชาสัมพันธ์ และการให้ความร่วมมือกันในการดำเนินกิจกรรม การแบ่งปันทักษะและประสบการณ์ให้แก่กัน เป็นการเสริมความสมบูรณ์ให้กับสมาชิกเครือข่ายทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นบุคคลหรือองค์กร ในเครือข่ายองค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่ามีการบริหารจัดการเครือข่ายเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันในเรื่องต่างๆอย่างต่อเนื่องโดย

ส่วนใหญ่เป็นการแลกเปลี่ยนเชิงสังคมซึ่งไม่มีการระบุมูลค่าของสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ที่แลกเปลี่ยนอย่างชัดเจนตายตัว แต่กลับทำให้สมาชิกในเครือข่ายเกิดความรู้ถึงถึงความผูกพัน บุญคุณ และความไว้วางใจกัน

การแลกเปลี่ยนในเครือข่ายของค้กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่าในช่วงแรกๆเป็นเรื่องของการแบ่งปันกัน เช่น แบ่งปันเพื่อนทำงาน ทำให้กลุ่มมีหมู่มีพวก และแบ่งปันทรัพยากรในการทำงานซึ่งจำกัดการแลกเปลี่ยนอยู่ในเฉพาะกลุ่มจักสาน ในช่วงต่อมาจนถึงปัจจุบัน ภายในเครือข่ายมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่ขยายวงกว้างออกไปยังทุกกลุ่มในเครือข่าย ได้แก่ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงานร่วมกัน การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และการประสานงานในเครือข่าย ซึ่งเรียกว่าการมีปฏิสัมพันธ์เชิงแลกเปลี่ยน (interaction) ที่สมาชิกในเครือข่ายได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ผ่านทางการเขียน การพบปะพูดคุย การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันในเวทีชวนคิด ชวนพูด และชวนทำ ซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาในเครือข่ายด้านจำนวนสมาชิก และความหลากหลายของกิจกรรมตามมา

สมาชิกเครือข่ายของค้กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่าเห็นถึงประโยชน์ของการแบ่งปันและการแลกเปลี่ยนเป็นอย่างดีเพราะทุกกลุ่มมีการพัฒนาจากผลของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่น ผลประโยชน์ที่ได้รับด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ รายได้จากการขายผลิตภัณฑ์ สินค้า และการบริการท่องเที่ยว รายได้จากการจัดสรรผลกำไรของกลุ่ม การผลิตสินค้าที่เพิ่มขึ้นทั้งปริมาณและคุณภาพ การซื้อปัจจัยการผลิตในราคาถูกลง การขายสินค้าที่ผลิตได้ในราคาที่เป็นธรรม การกู้ยืมเงินลงทุนจากกลุ่ม และมีผลประโยชน์ด้านสังคม ได้แก่ การแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ การช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิก และการส่งเสริมการมีงานทำ ของตนเองและครอบครัว

กรรมการบริหารเครือข่ายของค้กรชุมชนมีแนวคิดที่จะส่งเสริมให้สมาชิกมีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันมากขึ้น โดยเน้นการปฏิสัมพันธ์ของคนทุกเพศ และทุกวัยในชุมชน เพื่อให้เกิดการเชื่อมโยงในระดับที่แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น (highly integrated) ช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันมากขึ้น จะช่วยให้เครือข่ายเข้มแข็งยิ่งขึ้น

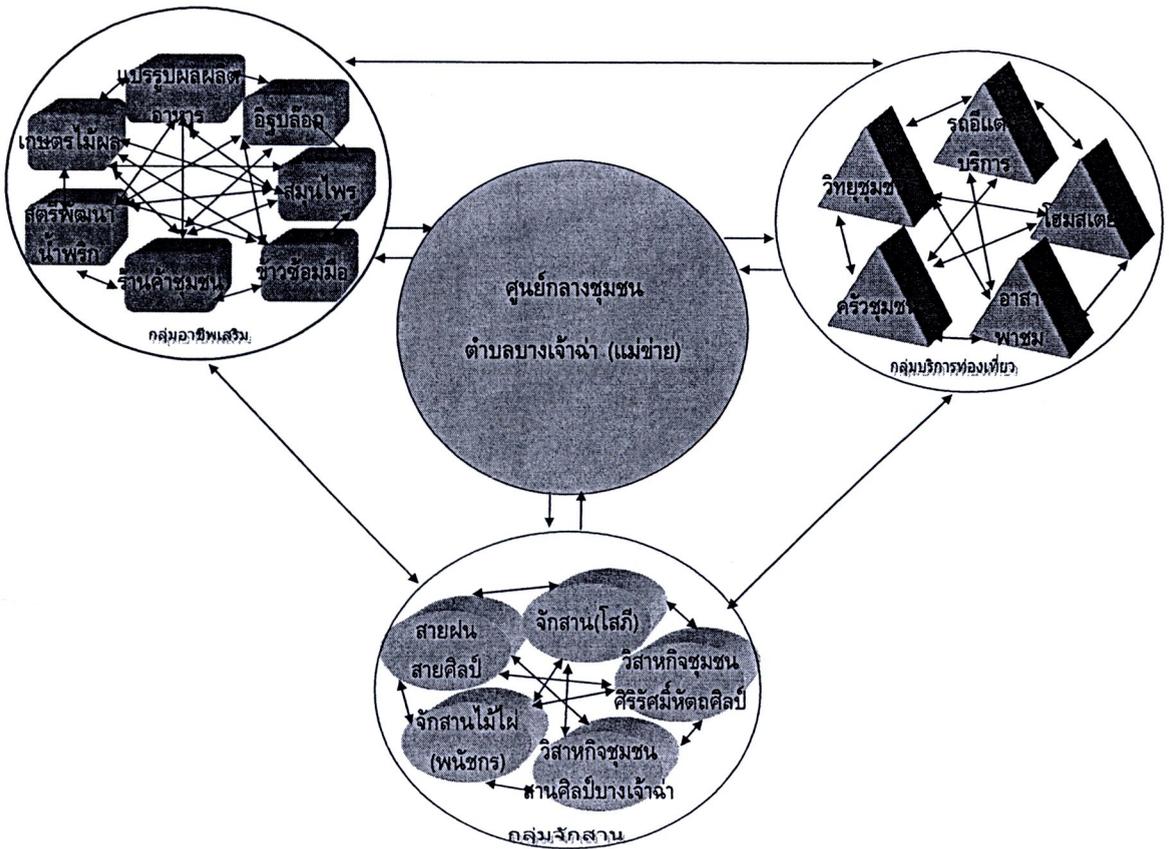
3. สัมพันธภาพของสมาชิก

แม้เพียงคนสองคนทำงานร่วมกันยังต้องการสัมพันธภาพที่ดีเป็นปัจจัยที่จะช่วยให้การทำงานราบรื่น สำหรับการทำงานในคนหมู่มากอย่างเช่นเครือข่าย ปัจจัยด้านสัมพันธภาพจึงเพิ่มความสำคัญยิ่งขึ้นต่อการนำไปสู่ความสำเร็จของการเป็นเครือข่ายที่เข้มแข็ง

สัมพันธภาพในเครือข่ายของค้กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่าหรือความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิกเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ พรรคพวกเพื่อนฝูง เพื่อนบ้านที่เสมือนญาติ และคนที่นับถือกัน จึงทำให้สมาชิกมีความใกล้ชิดกัน เข้าใจกัน มีความกลมเกลียว เป็นน้ำ

หนึ่งใจเดียวกัน มีความอะลุ่มอะล่วย ยืดหยุ่น และมีความจริงใจเป็นพื้นฐานในการเข้าร่วมเครือข่าย สิ่งที่ได้ตามมา คือ ความเชื่อมั่น วางใจในเครือข่าย ซึ่งจะ เป็นพื้นฐานของสัมพันธภาพที่ดีในหมู่สมาชิก นอกจากนี้สัมพันธภาพที่ดียังขึ้นอยู่กับ การตั้งถิ่นฐานที่เกาะกลุ่มกัน การคมนาคมที่สะดวก และการสื่อสารที่พร้อม เพราะกระบวนการมีส่วนร่วมทุกฝ่ายในเครือข่าย (all stakeholders in network) จึงทำให้สมาชิกเครือข่ายของค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่าเกิดการร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจและร่วมลงมือกระทำอย่างเข้มแข็ง ดังนั้น สถานะของสมาชิกในเครือข่ายจึงเป็นไปในลักษณะของความเท่าเทียมกัน (equal status) ในฐานะของ “หุ้นส่วน (partner)” ของเครือข่าย ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ในแนวระนาบ (horizontal relationship) ที่เท่าเทียมกันมากกว่าความสัมพันธ์ในแนวตั้ง (vertical relationship) สมาชิกมีความเอื้ออาทรต่อกันและทำตามหน้าที่ของตนไปพร้อมๆ กัน ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกมีขอบเขตถึงสมาชิกกลุ่มมิใช่ถึงเพียงตัวแทนกลุ่มเท่านั้น ระดับของความสัมพันธ์ที่แสดงถึงสัมพันธภาพที่ดี คือความถี่ของการทำกิจกรรมร่วมกัน และความยาวนาน (ระยะเวลา) ที่ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน แม้ว่าบางกลุ่มตั้งขึ้นไม่นานแต่ก็มีความสัมพันธ์จากการอยู่ร่วมกันในชุมชนและทำกิจกรรมของชุมชนมาก่อน ในแง่ของความถี่ของการทำกิจกรรมร่วมกัน สมาชิกกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกันทุกวันหรือเกือบทุกวัน กิจกรรมที่ทำร่วมกันในเครือข่ายมีความถี่เฉลี่ยสัปดาห์ละ 2-3 ครั้ง ส่วนในแง่ของความนาน ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชนและทำกิจกรรมของชุมชนร่วมกันมานานมากกว่า 20 ปี ตามอายุของสมาชิกกลุ่ม ระยะเวลาของการทำกิจกรรมกลุ่มมีตั้งแต่ประมาณ 2 ถึง 40 ปี ซึ่งเป็นความถี่และระยะเวลาที่ยาวนานเพียงพอที่ก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีในหมู่สมาชิกเครือข่าย

กล่าวโดยสรุปเครือข่ายของค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า เริ่มจากการบริหารจัดการที่เชื่อมประสานกลุ่มจักสานเพียง 2 กลุ่มในระยะแรก แล้วค่อยๆเชื่อมประสานกลุ่มอื่นๆในชุมชนได้แก่ กลุ่มจักสาน 3 กลุ่มที่ตั้งขึ้นมาใหม่ กลุ่มบริการท่องเที่ยว 5 กลุ่ม และกลุ่มอาชีพเสริม 7 กลุ่ม ทำให้จำนวนกลุ่มที่เป็นสมาชิกเครือข่ายเพิ่ม ประเภทกลุ่มและกิจกรรมหลากหลายขึ้น โดยมีวิธีการสื่อสารที่เหมาะสม เกิดการแลกเปลี่ยน เรียนรู้ และสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกกับแม่ข่าย ส่งผลให้กระบวนการทำงานของเครือข่ายพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จนถึงปัจจุบันเครือข่ายของค์กรชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่ามีสมาชิก 17 กลุ่ม ที่ติดต่อสื่อสารกัน และทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีศูนย์กลางชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่าทำหน้าที่เป็นแม่ข่ายอำนวยความสะดวกในการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิก ดังภาพที่ 4.22

ภาพที่ 4.22 แสดงลักษณะของเครือข่ายและความสัมพันธ์ของกลุ่มสมาชิกเครือข่ายของกิจกรรมชุมชน ตำบลบางเจ้าฉ่า